

Hbtq och idrott

Ungdomars erfarenheter och villkor inom svensk idrott

Hbtq och idrott

Ungdomars erfarenheter och villkor
inom svensk idrott

Frida Darj, Mathilda Piehl och Fia Hjelte

FoU-rapporter

- 2010:1 Användning av idrottsanläggningar – en studie av tillgänglighet till och fördelning av tider i idrottsanläggningar ur ett jämställdhetsperspektiv
Christian Augustsson, Owe Stråhlman, Göran Patriksson, Stefan Wagnsson
- 2010:2 Idrottsutbildning och utbildningsreformer – en kartlägningsstudie av Sveriges gymnasiala idrottsutbildning och dess villkor i den nya gymnasieskolan
Stefan Lund
- 2010:3 Utvärdering av RIG-verksamheten – ur ett SF och elevperspektiv 1999–2009
Sten Eriksson
- 2010:4 Etnisk mångfald inom svensk elitidrott – om förändring över tid och en nulägesanalys
Jesper Fundberg och Lars Lagergren
- 2011:1 Utvärdering av Riksidrottsförbundets jämställdhetsarbete mellan åren 2005–2010
Gertrud Åström
- 2011:2 Att finna och att utveckla talang – en studie om specialidrottsförbundens talangverksamhet
Per Göran Fahlström
- 2012:1 Den framgångsrika idrottsföreningen – reflektioner från fokusgruppsamtal om framgång
Torbjörn Einarsson
- 2012:2 Idrott, föreningar, sociala media och kommunikation – en undersökning av IT-användning inom idrottsrörelsen
Alf Westelius, Ann-Sofie Westelius, Erik Lundmark
- 2012:3 Evaluering av Riksidrottsförbundets forskningsinnsats
Kari Steen-Johnsen och Bernard Enjolras
- 2012:4 Nationellt godkända idrottsutbildningar – certifiering och talangidentifikation
Stefan Lund och Maria Liljeholm
- 2012:5 Kunskapsöversikt: Sexuella övergrepp – i relationen mellan tränare och idrottsaktiv
Susanne Johansson

Tryckta rapporter kan beställas från Riksidrottsförbundets kundtjänst – kundtjanst@rf.se

Ladda hem rapporterna i pdf-format från www.rf.se/dokumentbank
En komplett FoU-lista finns på www.rf.se.

Författare: Frida Darj, Mathilda Piehl och Fia Hjelte

Foto omslag: Eveline Johnsson

Formgivning: Catharina Grahn, ProduGrafia

ISBN: 978-91-87385-04-9

Innehåll

Förord	5
Författarnas tack	6
Sammanfattning	7
Ordlista	9
Inledning	11
Tillvägagångssätt och urval.....	14
Normer kring kön och sexualitet	19
Kön spelar roll.....	19
Att komma ut.....	25
Omklädningsrummet för homo- och bisexuella.....	34
Sammanfattning: Normer kring kön och sexualitet.....	37
Utsatthet och omgivningen	38
Utanförskap och utsatthet.....	38
Tränare.....	47
Idrotten i en större kontext.....	51
Sammanfattning: Utsatthet och omgivningen.....	56
Förebilder och frizoner	57
Förebilder.....	57
Idrott som en frizon.....	60
Sammanfattning: Förebilder och frizoner.....	68
Transungdomarna och strukturen	69
Könsuppdelningen.....	69
Omklädningsrum.....	73
Pronomen.....	75
Tränings- och tävlingskläder.....	76
Transungdomar måste själva utbilda vuxna.....	77
Sammanfattning: Transungdomarna och strukturen.....	79
Hbtq-ungdomar slutar	80
Sammanfattande slutsatser	84
Referenslista	87

Bilaga 1: Forskningsöversikt	90
Bilaga 2: Tips från ungdomarna	103
Bilaga 3: Forskarnas rekommendationer för vidare arbete	106
Bilaga 4: Enkät	114
Bilaga 5: Intervjuguide	117

Förord

I RF:s stadgar kap. 1 och i inledningen av idrottsrörelsens idéprogram *Idrotten vill* finns svensk idrotts gemensamma vision och värdegrund formulerad. Visionen är *Svensk idrott – världens bästa*, de fyra värdegrunderna är *Glädje och gemenskap*, *Demokrati och delaktighet*, *Allas rätt att vara med* och *Rent spel*. Sedan 2002 har Riksidrottsförbundet en specifik hbt-policy, som har uppdaterats två gånger, senast i januari 2013.

De senaste decennierna har det i Sverige, precis som i flera andra länder skett en ökad medvetenhet och attitydförändring till det bättre beträffande hbtq-området. Så sent som 2009 fick vi i Sverige exempelvis en könsneutral äktenskapslagstiftning. Svensk idrott är en del av samhället. Liksom i samhället i stort har det generellt skett en ökad medvetenhet och attitydförändring inom svensk idrott, men det finns mycket kvar att göra.

Riksidrottsförbundets policy slår fast att inom idrotten har alla rätt att vara med, uppleva glädje och gemenskap, ingen ska behöva känna sig kränkt, trakasserad och/eller diskriminerad. Inom idrotten accepteras ingen form av diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsuttryck/könsidentitet. För transpersoner kan idrottens regelverk vara begränsande för individen. En ökad medvetenhet som bland annat inneburit nya formuleringar i RF:s stadgar, *Idrotten vill* och policy har varit angeläget för att tydliggöra svensk idrotts hållning i frågan, det är ett viktigt signalvärde. Men det viktigaste är att det följs upp av kunskapsspridning och förändringsprocesser för att skapa ännu bättre attityder i verkligheten.

Därför gav RF forskningsbidrag till RFSL och RFSL Ungdom att genomföra en undersökning om hbtq-ungdomars villkor och erfarenheter inom svensk idrott. Berättelserna från de 40 ungdomar som medverkar berör. Alla vi som verkar inom idrottsrörelsen har ett ansvar för hur vi bemöter och välkomnar människor oavsett deras bakgrund. Alla vi som är delaktiga inom idrotten – på alla nivåer inom alla organisationer, ner till föreningen och idrottsledare – behöver vi alla ta till oss rapportens resultat för att utveckla och förbättra verksamheten än mer.

Det är viktigt att betona att frågor kring allas lika värde, och allas rätt att vara med handlar om idrottens idé, och om positiv idrottsutveckling. Att arbeta med hbtq-frågorna är en del av svensk idrotts värdegrundsarbete för att uppnå visionen *Svensk idrott – världens bästa*.

Maja Uebel
Verksamhetschef
Idrottsutveckling
Riksidrottsförbundet

Författarnas tack

Vi som har skrivit den här rapporten har under ett års tid ägnat oss åt att läsa, intervjua, diskutera och vrida och vända olika perspektiv. Vi har dragit ut på en löprunda när hjärnan blivit för trött och delat personliga erfarenheter av att vara icke-heterosexuella idrottande kvinnor, hur det har påverkat vår självbild och upplevelse av världen.

Arbetet har varit otroligt spännande och vi hoppas att bilden vi presenterar i denna studie gör rättvisa åt mångfalden i vårt material.

Vi vill rikta vårt varmaste tack till de ungdomar som valt att delta i studien och som tagit sig tid till intervjuer eller eget skrivande. Ett speciellt tack vill vi också rikta till vår forskningshandledare Jesper Fundberg, som följt oss i arbetet och kommit med värdefulla kommentarer på ingångar, metoddiskussioner och text. Vi vill också tacka Kajsa Robin och Maziar Shahi som transkriberat allt material och Anna Maria Hellborg som tagit fram underlaget till forskningsöversikten.

God läsning önskar *Frida Darj, Mathilda Piehl och Fia Hjelte*

Sammanfattning

Riksidrottsförbundet gav 2011 ett forskningsbidrag till RFSL Ungdom och RFSL för att undersöka hbtq-ungdomars villkor och erfarenheter inom svensk idrott.

Studien utgår från ett rättighetsperspektiv och från en queer förståelse av kön, sexualitet och makt. Den är av kvalitativ karaktär och bygger på intervjuer med 25 hbtq-ungdomar och 15 berättelser från hbtq-ungdomar som själva skrivit om sina erfarenheter av idrottande.

Det empiriska materialet som studien baseras på visar att normer kring maskulinitet, femininitet och heterosexualitet skapar förutsättningar och begränsningar. Flera av de homosexuella killarna berättar hur machoideal har gjort att det känts omöjligt att vara böj och och idrottare. Flera av de homo- och bisexuella tjejerna berättar hur de påverkas av femininitetsideal, hur tjejer som inte pratar om killar och utseende misstänkliggörs.

Könsuppdelade omklädningsrum är ett annat exempel på en begränsning som påverkar ungdomarna. Uppdelningen bygger på normen om att attraktion endast uppstår mellan kvinnor och män. Vissa homo- och bisexuella informanter vittnar om obehag och utsatthet i omklädningsrummet.

De flesta av informanterna är inte öppna inom sin idrott. Att ständigt dölja vem man är och leva med en rädsla för omgivningens reaktioner är nedbrytande och har lett till att flera slutat idrotta.

Flera informanter upplever att hbtq-personer är osynliggjorda inom idrotten och att hbtq bara kommer på tal i homofob och transfob jargong. En del har blivit trakasserade och stödet från tränarna är ofta frånvarande. Informanterna anpassar sig till idrottens normer genom att reglera sitt beteende på förhand. Det som händer inom idrotten hänger nära samman med informanternas situation i skolan, på bostadsorten eller i hemmet. Detta får inverkan på till exempel informanternas möjligheter att delta i idrott.

Det finns få öppna hbtq-personer inom idrotten som kan fungera som förebilder för informanterna. De som finns är oftast homo- eller bisexuella som har kommit ut först efter att deras idrottskarriär tagit slut. Det skapar en känsla hos informanterna att det är svårt att som hbtq-person att vara idrottare, och näst intill omöjligt att göra idrottskarriär.

Två informanter, båda homosexuella tjejer, upplever föreningsidrotten som en frizon där homosexualitet inte ses som något konstigt, utan där tjejer till och med kan träffas och ragga på varandra. Flera informanter har sökt sig till idrottsföreningar för hbtq-personer för att kunna idrotta på en plats där de känner sig välkomna och inkluderade.

Idrott är i stor utsträckning könsuppdelad genom regelverk, jargong, normer och omklädningsrum. Det gör att unga transpersoner utestängs, inte tillåts delta i rätt kategori eller blir tvingade in i ett könsfack de inte känner sig bekväma med. Transungdomarna i studien är ofta inte välkomna i rätt omklädningsrum utan de byter om på toaletten eller hemma. Könskodade klädregler och omgivningens användande av fel pronomen skapar också problem. Flera transsexuella informanter vill delta i träning som är könsuppdelad men får inte träna i rätt grupp. Några drömmer om att börja idrotta efter att de genomgått en könskorrigering men säger samtidigt att det då kommer att vara för sent att göra karriär inom idrotten.

Transungdomarna tar själva ansvar för att lösa problem. De tar även på sig ansvaret att utbilda såväl ledare som lagkamrater i transfrågor. Vuxnas frånvaro och okunskap präglar de flesta av transungdomarnas berättelser.

Följden av normerna inom idrotten, könsuppdelningen, bristen på förebilder, låg hbtq-kompetens och låg vuxennärvaro blir att många hbtq-ungdomar lämnar idrotten.

Ordlista

Bisexuell – En person som har förmågan att bli kär i eller attraherad av människor oavsett kön.

Cisperson – Den som inte identifierar sig som transperson. En person vars juridiska och biologiska kön stämmer överens med könsidentiteten kallas för cisperson. Till exempel: en ciskvinna känner sig som en kvinna och registrerades som kvinna vid födseln. Cis är latin för ”på samma sida”.

Hbtq – Hbtq är ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queera. H:et och b:et handlar om sexuell läggning, alltså vem man har förmågan att bli kär i eller attraherad av. T:et handlar om hur man definierar och uttrycker sitt kön. Queer kan röra både sexuell läggning och könsidentitet men också relationer eller sexuell praktik.

Hen – Ett könsneutralt pronomen som i den här rapporten används om personer som varken identifierar sig som kvinnor eller män utan till exempel är intergender.

Heteronormativitet – Det system av normer som reglerar kön och sexualitet. Enligt heteronormativa ideal förväntas människor vara antingen tjej eller kille och ingenting annat. Tjejer och killar förväntas vara olika, feminina respektive maskulina. Alla förväntas vara heterosexuella. Alla påverkas av normerna, oavsett om man följer dem eller inte. Att följa eller passera inom normen ger ekonomiska, politiska och sociala fördelar. Att avvika från den kan resultera i bestraffning i form av allt från tystnad till våld.

Heterosexuell – En kvinna som har förmågan att bli kär i eller attraherad av en man, eller en man som har förmågan att bli kär i eller attraherad av en kvinna.

Homofobi – En ideologi, uppfattning eller värdering som ger uttryck för en starkt negativ syn på homosexualitet eller homo- och bisexuella. Homofobin överlappar ibland transfobin.

Homosexuell – En person som har förmågan att bli kär i eller attraherad av någon av samma kön.

Intergender – En person som identifierar sig som mellan eller bortom könskategorierna kvinna och man. Har inte att göra med hur ens kropp ser ut utan vilket kön man känner sig som, alltså ens könsidentitet.

Kön – Begreppet kön är en socialt konstruerad kategori som används för att dela in människor i grupperna kvinnor och män. Kön kan brytas ned i fyra olika delar:

- **Biologiskt kön**

Definieras utifrån inre och yttre könsorgan, könskromosomer och hormonnivåer.

- **Juridiskt kön**

Det kön som står registrerat i folkbokföringen, i pass eller legitimation. Juridiskt kön framgår i Sverige också av näst sista siffran i personnumret. Alla barn som föds tilldelas ett av två juridiska kön, baserat på deras biologiska kön.

- **Könsidentitet**

En persons självupplevda kön, det vill säga det kön man känner dig som. Är det som avgör ens könstillhörighet.

- **Könsuttryck**

Hur en person uttrycker sitt kön, till exempel genom kläder, kroppsspråk, frisyr, socialt beteende, röst samt om och hur man sminkar dig.

Queer – Ett brett begrepp som kan handla om queerteori, queeraktivism eller queer som en identitetsbeteckning. Gemensamt är en kritik mot idéer om normalitet. Queer kan innebära en önskan att inte behöva definiera sitt kön eller sin sexuella läggning. En del ser sin könsidentitet eller sin sexualitet som queer.

Sexuell läggning – Ett begrepp med syfte att beskriva människors sexualitet utifrån vilket kön målet för deras begär har och vilket kön de själva har.

Transfobi – En ideologi, uppfattning eller värdering som ger uttryck för en starkt negativ syn på transpersoner eller personer vars könsuttryck avviker från normen. Transfobin överlappar ibland homofobin.

Transperson – Transperson är den person vars könsidentitet inte stämmer överens med det biologiska och/eller juridiska könet. Det kan till exempel handla om en person som juridiskt och biologiskt är kvinna men som känner sig som man. Trans är latin för ”att överskrida”. Transperson är ett paraplybegrepp med många undergrupper och det går att vara transperson på många olika sätt. Begreppet rör könsidentitet och könsuttryck och har ingenting med sexuell läggning att göra.

Transsexuell – En person som känner sig som en tjej men som vid födseln kategoriserades som kille, eller en kille som vid födseln kategoriserades som tjej. Ofta önskar den som är transsexuell genomgå könskorrigering vård, något som ibland omnämns som ett ”könsbyte”. Transsexuell är en av de undergrupper som faller in under transperson-paraplyet.

Inledning

”Jag kanske inte spelar i Allsvenskan och så, men jag vill ändå bevisa att det inte måste vara en så stor grej. Jag är fotbollsspelare. Och homosexuell. Om jag presterar som fotbollsspelare, då tror jag inte att det spelar någon roll om jag gillar tjejer eller killar. So what, liksom?”¹

I mars 2011 valde fotbollsspelaren Anton Hysén att komma ut som homosexuell i fotbollsmagsinet *Offside*. Han ville bevisa att det inte är en så stor grej att vara fotbollsspelare och bög. Det fick en enorm uppmärksamhet. Alla stora svenska dagstidningar skrev om nyheten. På qx.se kom kändisar med tips till Anton och berömde honom för hans mod under rubriken ”Anton hyllas som en hjälte av gayvärlden”². Hur kommer det sig att en homosexuell fotbollsspelare i division ett, förvisso med efternamnet Hysén, kan skapa en sådan uppståndelse?

Syftet med den här studien är att undersöka hbtq-ungdomars villkor och erfarenheter inom svensk idrott genom muntliga och skriftliga berättelser. För Riksidrottsförbundet finns det anledning att titta närmare på hbtq-ungdomars villkor och erfarenheter inom idrott eftersom värdegrunden handlar om allas rätt att vara med. I idéprogrammet *Idrotten vill* (2009) konstaterar Riksidrottsförbundet:

Allas rätt att vara med innebär att alla som vill ska kunna vara med utifrån sina förutsättningar. Alla som vill, oavsett nationalitet, etniskt ursprung, religion, ålder, kön eller sexuell läggning samt fysiska och psykiska förutsättningar, får vara med i föreningsdriven idrottsverksamhet.³

Samt:

Idrottens mångfald är dess styrka. Människor, oavsett nationalitet, etniskt ursprung, religion, ålder, kön eller sexuell läggning samt fysiska och psykiska förutsättningar, ska finna det meningsfullt att vara med.⁴

Denna studie utgår, liksom Riksidrottsförbundets idéprogram, från ett rättighetsperspektiv. Alla människor bör ha rätt att delta i föreningsidrott.

Studien utgår också från en queer förståelse av kön, sexualitet och makt. Queer, både som teori och aktivism, handlar om att visa hur kön och sexualitet är socialt konstruerade kategorier som saknar stabila eller tidlösa

1 Bengtsson (2011) ”Hemligheten” s. 51

2 Öhman (2011) ”Anton hyllas som en hjälte av gayvärlden”

3 Riksidrottsförbundet (2009) s. 12

4 Riksidrottsförbundet (2009) s. 18

innebörder. En central del är att belysa hur heterosexualitet skapas som det naturliga och ideala begäret, och hur den heterosexuella kärnfamiljen blir det ideala sättet att organisera sitt liv. Queerteori synliggör hur människor skapas som antingen kvinnor eller män och ingenting däremellan, och hur normer kring kön samverkar med normer kring sexualitet. Heteronormativitet medför samhällliga, institutionella och sociala privilegier för de som passar in i normerna, medan de som avviker riskerar repressalier.⁵

Genom detta perspektiv sätter studien fokus på hur normativa föreställningar kring kön och sexualitet skapar villkor för idrottande genom att till exempel påverka regelverk, arkitektur, ideal och sociala relationer. Detta innebär att lösningarna på och ansvaret för problemen informanterna upplever ligger på idrottens institutioner och aktörer, snarare än på hbtq-ungdomars förmåga att anpassa sig till rådande normer.

Tidigare forskning som berör hbtq-personers situation inom idrott fokuserar på idrotten som en arena där föreställningar om kön och sexualitet skapas och upprätthålls.⁶ De egenskaper som anses vara viktiga inom idrotten är också centrala för hur män ska vara.⁷ I Jesper Fundbergs avhandling *Kom igen, gubbar!* undersöks hur maskulina och heteronormativa värden förmedlas och belönas inom svensk pojkfotboll. Det som uppfattas och benämns som maskulint bland ledare och pojkar blir det goda och rätta medan femininitet representerar det som är mindre bra. Uttryck som ”spela inte som en kärring” eller ”håll bögvstånd” används i syfte att distansera sig från femininitet och homosexualitet.⁸ Även andra studier visar att stereotyper och jargonger som nedvärderar homosexuella män är vardagliga inslag som idrottare tvingas förhålla sig till, likväl som tystnad och osynlighet.⁹

Många kvinnor upplever att de både måste leva upp till det maskulina idrottsidealet om den tränade kroppen och till ideal om hur kvinnor i samhället förväntas se ut, det vill säga inte för muskulösa och biffiga. Det kan bli en svår balansgång för individen att vara tävlingsinriktad och framgångsrik och samtidigt inte uppfattas som för maskulin.¹⁰ Att många idrotter premierar typiskt maskulina egenskaper gör samtidigt att en del kvinnor upplever idrotten som en frizon från tvingande femininitets- och heterosexualitetsideal.¹¹

5 Ambjörnsson (2006), Rosenberg (2002)

6 Eng (2006), Fundberg (2003)

7 Om hur hegemoniska maskulinitetsideal skapas och upprätthålls inom idrotten se Messner (2003), Fundberg (2003)

8 Fundberg (2003)

9 Anderson (2002)

10 Andreasson (2006), Larsson (2001)

11 Hellborg (2011), Linghede (2007), Griffin (1998)

Det råder en brist på idrottsforskning med transfokus men den forskning som finns konstaterar att könsuppdelning ställer till problem för transpersoner och att många utestängs helt från idrotten. Idrottsrörelsens okunskap kring transfrågor beskrivs också som ett problem.¹²

Den sammanlagda bilden av normer kring kön och sexualitet får en rad konsekvenser för unga hbtq-personers idrottande, något som syns i svenska kvantitativa enkätstudier. Statens folkhälsoinstituts rapport *Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation* visar till exempel att unga homo- och bisexuella cistjejer och unga transpersoner har en mer stillasittande fritid än befolkningen i övrigt.¹³

I Ungdomsstyrelsens studie *Om unga hbtq-personer – Hälsa* är skillnaderna bland ungdomar som motionerar utanför föreningsidrotten små men desto större inom föreningsidrotten. Endast 22 procent av de homo- och bisexuella killarna idrottar i en förening, jämfört med 39 procent av de heterosexuella. Samma siffror för homo- och bisexuella tjejer är 26 procent, jämfört med 36 procent av de heterosexuella. 74 procent av de homo- och bisexuella killarna tittar aldrig på arenaidrott jämfört med 33 procent av de heterosexuella killarna. Bland tjejerna var skillnaderna inte lika stora.¹⁴ För transungdomar saknas statistik.

Ideal och normer bidrar till att många döljer sin läggning och inte pratar om sig själva, något som får till följd att sociala kontakter går förlorade.¹⁵ Hbtq-personer upplever att föreningar, i Sverige och i andra länder, inte erkänner detta problem.¹⁶

Disposition

Efter den inledande texten om syfte, teoretiska utgångspunkter och forskningsläge följer en redogörelse av tillvägagångssätt, urval och en presentation av informanterna. Därefter börjar den empiriska delen, vars första avsnitt fokuserar på normer kring kön och sexualitet inom idrott och dess konsekvenser för informanterna. Läsaren får också följa den utsatthet, de trakasserier och den jargong informanterna upplevt samt tränare och föräldrars roll. Sedan berättar informanter om (bristen på) förebilder och hur idrott kan vara en frizon för hbtq-personer i ett heteronormativt samhälle. Avslutningsvis följer ett kapitel som belyser konsekvenserna av idrottens könsuppdelning för transungdomar och det faktum att hbtq-ungdomar lämnar idrotten. Studien avslutas med sammanfattande slutsatser.

12 Symons, Sbaraglia, Hillier & Mitchell (2010)

13 FHI (2005)

14 Ungdomsstyrelsen (2012a), jfr FHI (2005) s. 27-28

15 Woods (1992), Blande & Taub (1992)

16 Griffin (1992), Hekma (1998), Kauer (2009), Fundberg & Lagergren (2010)

Tillvägagångssätt och urval

Studien bygger på intervjuer med 25 hbtq-ungdomar och 15 berättelser från hbtq-ungdomar som själva skrivit om sina erfarenheter av idrottande. Den är av kvalitativ karaktär och arbetet har skett under akademisk handledning av Jesper Fundberg, universitetslektor i idrottsvetenskap vid Malmö högskola.

För att rekrytera informanter och för att få en generell bild av gruppen idrottande hbtq-personer publicerades en banner på qx.se och quaiser.se.¹⁷ De som klickade på bannern med texten ”Idrottar du? Svara på en enkät och bidra till forskning om hbtq och idrott!” länkades vidare till ett frågeformulär. Där kunde de till exempel svara på frågor om vilken idrott de utövar och på vilken nivå, om de idrottar i en förening, hur de blivit bemötta inom idrotten och om de någonsin avstått från att idrotta på grund av dåligt bemötande. Enkäten avslutades med frågan om de kunde tänka sig att ställa upp på en längre intervju.

414 personer svarade på enkäten, varav 90 kunde tänka sig att bli intervjuade. 53 av dem var mellan 15 och 25 år. Bland de som svarade att de ville bli intervjuade gjordes ett urval utifrån ett antal variabler såsom vilken idrott de utövade, var i Sverige de bodde, hur gamla de var, samt hur de definierade sin sexuella läggning och könsidentitet.

Informanterna fick inför intervjutillfället information om projektets fokus på hbtq-ungdomar och idrott, att intervjun skulle ta mellan en och två timmar och att de skulle vara anonyma. Vi bad varje informant att ta med sig fem bilder som symboliserar idrott för dem. Intervjuerna började med att informanterna beskrev bildernas motiv och varför de valt dem. Efter det följde en halvstrukturerad intervju som utgick från intervjuguiden.

Efter att vi genomfört ett antal pilotintervjuer och konstaterat att intervjuguiden fungerade bra publicerades en sajt, www.rfsl.se/idrott, med ett något nerkortat frågeformulär samt information om studien och instruktioner för ungdomar att skriva en egen berättelse. Länken spreds först via våra egna nätverk och RFSL Ungdoms, RFSL:s och Riksidrottsförbundets hemsidor. På grund av den initialt dåliga responsen anlätades en praktikant för att rekrytera informanter manuellt. Drygt 2000 personer mottog på detta sätt en personlig förfrågan om att delta i studien. Vi återanvände också delar av tre berättelser, efter informanternas godkännande, från en tidigare undersökning som RFSL genomfört.

Ungdomarna och hbtq-begreppet

Hbtq-begreppet är i denna studie ett arbetsredskap som används för att beskriva informanterna. Det är viktigt att poängtera att informanterna själva har fått definiera sin sexuella läggning och sin könsidentitet. En del av

17 Qx.se (2012-11-08) beskrivs som ”Sveriges största gaynyhetssajt” med över 90 000 besökare varje vecka. Quaiser.se (2012-11-08) är ett community som beskrivs som ”Nordens största community för Dig som är homo, bi, trans, queer samt för våra vänner”. Quaiser har något fler än 109 000 medlemmar.

informanterna fyller etablerade begrepp med egna tolkningar och låter dem få personligt präglade innebörder.

Villkoren för hbtq-ungdomarna i studien ser i stora drag olika ut för transpersoner, homo- och bisexuella cistjejer och homo- eller bisexuella ciskillar. Därför har vi valt att behandla dessa grupper som tre olika populationer. I samhället i stort är transpersoner färre än antalet homo- och bisexuella cispersoner. Vi valde ändå att låta respektive grupp utgöra en tredjedel av empirin, framförallt för att kunskapen om transpersoner inom svensk idrott saknas och därför bör prioriteras särskilt. När orden ”tjejer” och ”killar” används i texten syftar det på cistjejer och ciskillar.

De tre olika grupperna består inte av homogena samlingar människor och det har inte alltid varit tydligt vilken av de tre grupperna informanterna ska räknas till. Om personen till exempel blivit utsatt för trakasserier av omgivningen relaterat till dennes bisexualitet har den räknas till gruppen bisexuella. När samma person sedan inte kan byta om i det omklädningsrum den helst skulle vilja har vi tagit upp berättelsen i den del som handlar om transungdomar och idrottens struktur. En och samma berättelse kan alltså innehålla friktion på grund av normer kring både sexualitet, könsidentitet och könsuttryck.

Ålder

Enligt Riksidrottsförbundets är man ungdom tills man är 20 år medan Ungdomsstyrelsen, RFSL och RFSL Ungdom drar gränsen vid 25 år. Vi har använt den senare definitionen. Många hbtq-personer kommer ut sent i livet, inte sällan efter 20 års ålder. Detta gäller särskilt transpersoner. Vi hade svårigheter att komma i kontakt med transtjejer som idrottare och rekryterade därför informanter från denna grupp i våra privata nätverk. Två av transtjejjerna vi kom i kontakt med är över 30 år. Eftersom det är ett viktigt perspektiv gjordes därför undantag från åldersgränsen. De äldre informanterna ombads att under sitt deltagande fokusera på tidigare erfarenheter.

Idrott

Studien speglar både positiva och negativa erfarenheter bland hbtq-ungdomar. I den enkät som inledningsvis publicerades på quiser.se upplevde 16,67 procent av transpersonerna, 2,63 procent av de homo- och bisexuella cistjejjerna och 13,5 procent av de homo- och bisexuella ciskillarna att de hade blivit dåligt eller mycket dåligt bemötta inom idrotten. Vi gjorde ett urval bland informanterna så att andelen informanter som själva ansåg att de hade dåliga erfarenheter skulle stämma överens med dessa siffror.

En viktig fråga att ta ställning till i inledningsskedet av studien var huruvida vi skulle rekrytera informanter inom idrottsrörelsen och/eller hbtq-personer som aldrig befunnit sig inom föreningsidrotten. Tidigare forskning visar att hbtq-ungdomar utövar idrott i mindre utsträckning än andra ungdomar och

att många tidigt slutar med idrott.¹⁸ Varför hbtq-ungdomar idrottar mindre än ungdomar generellt är en intressant fråga och anledningarna kan vara många. Eftersom fokus för denna studie är erfarenheter och villkor inom svensk idrott har vi ändå valt att bara rekrytera informanter som på något sätt ser sig som idrottare. De flesta informanterna har erfarenhet av föreningsidrott, men inte alla. Speciellt gäller detta transpersoner som exkluderas genom idrottens könsuppdelning. Berättelserna rör alltså i några fall aktiviteter/idrotter som inte organiseras inom något specialidrottsförbund.

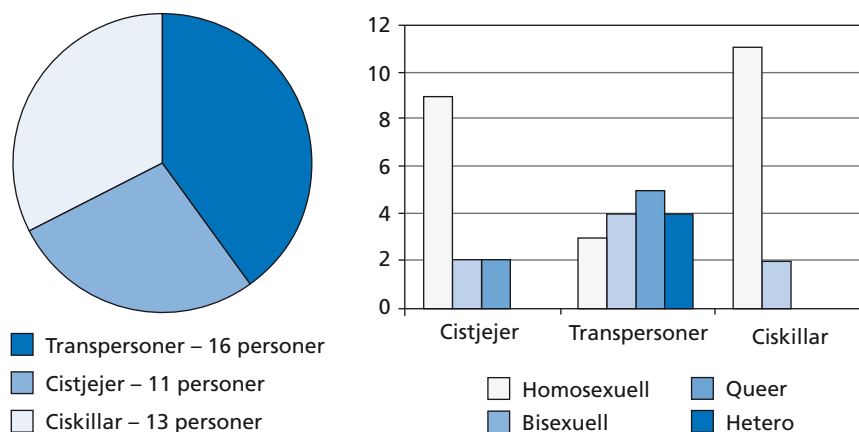
Vi har också strävat efter en bredd gällande lagidrott respektive individuell idrott, maskulint och feminint kodade idrotter samt elit- och motionsnivå.¹⁹

Demografiskt urval

Vi har försökt få en så stor bredd som möjligt vad gäller olika aspekter och har valt informanter från landsbygd, småstäder och storstäder, spridda över Sverige. Vi har också eftersträvat en bredd vad gäller informanterna och/eller deras föräldrars etniska bakgrund. Föräldrarnas utbildningsnivå, och medlemskap i hbtq-föreningar är andra saker vi har frågat efter.

Presentation av informanterna

Totalt har 40 informanter deltagit i studien. Av dessa är 34 citerade i studien, men allas berättelser ligger till grund för resultaten. Bland informanterna identifierar sig 24 som cispersoner och 16 som transpersoner. Bland cispersonerna betraktar sig 11 som tjejer och 13 som killar.

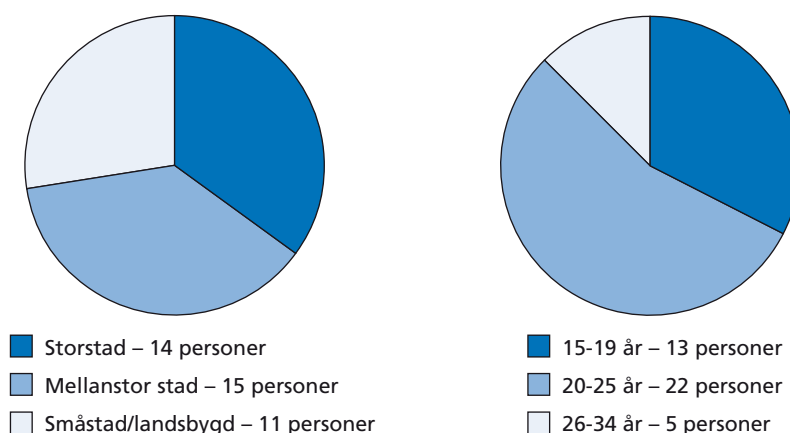
Av cistjejerna är nio homosexuella och två bisexuella. Av ciskillarna är två bisexuella och elva homosexuella. Bland transpersonerna betraktar sig fyra som transsexuella tjejer (man till kvinna) och åtta som transsexuella killar (kvinna till man). Två ser sig som queers, en som både man och kvinna och en som enbart trans. Av transkillarna definierar sig tre som homosexuella,

18 Ungdomsstyrelsen (2012a), Ungdomsstyrelsen (2010)

19 Jfr Linghede (2007)

två som bisexuella och tre som heterosexuella. Av transtjejerna är en asexuell (känner inte någon sexuell attraktion), en bisexuell, en heterosexuell och en har inte definierat sig. Av de övriga transpersonerna är en bisexuell medan tre har en mer obestämd och queer sexualitet.

27 informanter är födda i Sverige av föräldrar som också är födda i Sverige. Två är födda i ett land utanför Europa, tre är födda i ett annat europeiskt land än Sverige. Tre har en eller två föräldrar som kommer från ett land utanför Europa. Fyra har en eller två föräldrar som kommer från ett europeiskt land utanför Sverige, och en informant har på frågan om etnicitet uppgett att den är adopterad från ett utomeuropeiskt land.

Flest informanter ägnar sig åt fotboll, dans och styrke- och konditionsträning på gym. Flera ägnar sig även åt innebandy, simning och olika former av kampsport. Övriga aktiviteter är klättring, friidrott, ishockey, tennis, badminton, ridning, golf, kanot, handboll, orientering, rugby, yoga, roller derby, längdskidåkning, löpning och basket.

Informanterna presenteras med ålder och fingerade namn eftersom vi vill att det ska vara tydligt att studien består av många olika röster med ibland vitt skilda erfarenheter. Där en större del av ett samtal presenteras är också namnet på den som gjort intervjun med (bilaga 4 – Enkät).

Fokusgrupper och bearbetning av material

För att komplettera intervjuerna och berättelserna, samt bearbeta och analysera förberedelser och material genomfördes workshops med fyra fokusgrupper.

Den första fokusgruppen träffades i början av projektet, med representanter från SISU Idrottsutbildarna, RF, RFSL, RFSL Ungdom, Gymnastik- och Idrottshögskolan (GIH), gay-fotbollslaget Stockholm Snipers, Transform Training (som arrangerar träning för transpersoner), samt genusstudenter med idrottsintresse från Stockholms universitet. Syftet med fokusgruppen

var att hitta relevanta teman, som sedan tillsammans med intervjuguiden i magisteruppsatsen *Frizon eller fängelse?* fungerade som underlag för vår intervjuguide (bilaga 5 – Intervjuguide).²⁰

Efter att ett antal intervjuer genomförts framkom att flera av informanterna valt bort ordinarie föreningsliv till förmån för särskilda hbtq-föreningar. Därför genomfördes en andra fokusgrupp med deltagare från hbtq-föreningen Stockholm Snipers herrfotbollslag. Sex homosexuella fotbollsspelande killar, i åldrarna 23 till 32, deltog i ett två timmar långt samtal där vi gick djupare in på aspekter som framkommit i informanternas berättelser.

Efter att ha genomfört en majoritet av intervjuerna och samlat in en majoritet av berättelserna hade vi rapportförfattare en dagslång workshop där vi tog fram 19 teman utifrån de ämnen som tydligast framträtt under intervjuerna och i ungdomarnas berättelser. Efter workshopen tematiserades allt material, och i nästa steg klustrades temana för att sedan bli till konkreta kapitel i studien. Alla relevanta citat fördes sedan in under respektive kapitelrubrik och låg till grund för författandet av studien.

Den tredje fokusgruppen bestod av unga idrottsintresserade hbtq-personer på RFSL Ungdoms största nationella årliga medlemsträff. Syftet var att få förslag från unga hbtq-personer på vad som skulle kunna förbättras för dem inom idrotten.

Den fjärde fokusgruppen bestod av experter på transfrågor och hade som syfte att ge feedback på de rekommendationer denna studie genererat. Där närvarade verksamhetscheferna och ordförandena från både RFSL Ungdom och RFSL samt en projektledare med expertis på skapandet av trygga rum för unga hbtq-personer, en läkare samt en idrottslärare med transexpertis. De slutliga rekommendationerna utgick ursprungligen från det empiriska materialet men bearbetades, konkretiserades och kvalitetssäkrades av fokusgrupperna.

Under hela processen har vi haft regelbundna möten med universitetslektor Jesper Fundberg på Malmö högskola, som har kommit med råd och fungerat som bollplank rörande metod och urval men även analys.

---

20 Lingham (2007)

Normer kring kön och sexualitet

Kön spelar roll

Idrotten som arena skapar och skapas av sociala relationer med träningskamrater och tränare, föräldrar och skolkamrater. Samtidigt får idrottens historia, som en plats huvudsakligen för män och maskulinitet, följderna att normer kring kön och sexualitet påverkar förutsättningarna för informanternas idrottande.²¹ Homo- och bisexuella tjejer och killar påverkas tydligt. Könsstereotyper och heteronormativitet är två exempel.²² Följderna av idrottens könsuppdelning för transungdomar tas särskilt upp under rubriken ”Transungdomarna och strukturen”.

Macho går inte ihop med att vara bög

Idrotten som en arena där maskulinitet skapas återkommer i informanternas berättelser. Johan förklarar hur en idrottare helst ska vara.

”Det finns någon slags attityd om man är kille och idrottare att man ska vara lite mer... Ja, macho. Är man en kille som utövar en sport ska man vara stark och uthållig. Det känns som att det är såna egenskaper som passar väl in på heteronormen också, hur en man ska vara.”

Johan 18 år

En annan informant, Jonathan, tänker i samma banor som Johan. Han ägnade sig åt brottning i många år när han var yngre, men var aldrig öppen som bög i sin klubb. En anledning till att han aldrig berättade menar han handlar om brottningens natur. Jonathan slutade med brottning som tonåring.

”Det är känsligt, det känns som att manlighet och brottning är väldigt ihopkopplat och att det är känsligt att inte vara en man på mattan. Det var hela grejen att jag hade jättesvårt att förena bilden av mannen med att vara bög, med att tävla och samtidigt bära på rädslan. Det blev bara för mycket för mig just då, så därför slutade jag. Och det är ju skittråkigt.”

Jonathan 23 år

21 Fundberg (2003), Messner (2003)

22 Lingshede (2007)

Daniel tror att det är svårare för killar att komma ut som homo- eller bisexuella inom idrotten än annars i samhället.

”Det beror nog på normer om att idrottskillar ska vara stora och starka och att homosexuella killar är fjolliga, men så behöver det inte alls vara. Jag ser mig inte alls som en fjollig kille utan jag är en ganska vanlig kille.”

Daniel 17 år

Informanterna kan inte förena bilden av att vara böj och idrottare. Det är inte nödvändigtvis en fysisk person som stoppar dem, det är normerna som påverkar. Hur maskulinitetsideal inom idrotten påverkar utövarna visar till exempel forskaren Jesper Fundberg i avhandlingen *Kom igen, gubbar!* som handlar om hur pojkfotboll fostrar pojkar i maskulinitet och heterosexualitet. Killarna i de fotbollslag Fundberg har följt använder uttryck som ”spela inte som en kärring” eller ”håll bögvstånd”. Genom detta menar Fundberg att de distanserar sig från femininitet och homosexualitet och därmed skapar sig själva som ”riktiga killar”. Pojkfotbollen blir en manlig fostringsmiljö där normalitet skapas.²³

När Johan i citatet ovan beskriver den typiskt maskulina idrottaren säger han också att detta stämmer bra överens med hur män ska vara enligt heteronormen. En maskulin man signalerar heterosexualitet, till skillnad från en feminin man som signalerar homosexualitet. Jonathan har, precis som Johan, haft svårt att få ihop mansideal och sin idrottsidentitet med att vara homosexuell. De maskulinitetsideal som belönas inom idrott, kombinerade med homofob jargong som nedvärderar femininitet, skapar en motsättning mellan att vara homosexuell man och att vara framgångsrik idrottare.²⁴

Följderna har för informanterna blivit att de inte varit öppna med sin sexuella läggning, alternativt att de slutat idrotta. I deras berättelser blir det tydligt hur de internaliserar normer och jargong. Att förändra situationen för dem handlar inte om att förhindra trakasserier eller mobbning utan om att förebyggande luckra upp de normer som hindrar deras idrottande.

Att spela match i smink

För tjejer inom idrotten får maskulinitetsidealen andra konsekvenser än för killar. De förhåller sig till idrottens maskulinitetsideal och den manliga idrottens villkor samtidigt som de måste förhålla sig till rådande kvinnoideal.²⁵ Flera informanter berättar att en vanlig strategi bland de heterosexuella tjejerna i deras klubbar är att högt och tydligt framhäva sina feminina sidor. Leo spelar fotboll i ett damlag men ser sig själv som queer och intergender. Hen störs av att tjejerna i laget strävar efter att vara så tjejiga som möjligt och att de tar avstånd från det som inte är typiskt feminint. Enligt Leo finns här ett samband med att fotboll ses som en hård och typiskt manlig sport.

23 Fundberg (2003)

24 Fundberg (2003), Messner (2003), Connell (2005), Pronger (1990), Andreasson (2006)

25 Larsson (2001)

”Den kultur som finns inom damfotbollen är att starkt upprätthålla en kvinnlighet. Fotbollen är inte en särskilt feminin sport, det är en hård kontaktsport som ger muskler på ställen som inte är fördelaktiga för en kvinna, till exempel stora lår, mindre bröst och så vidare. För att kunna uppväga detta är det viktigt att hela tiden ändå måla upp en bild av kvinnlighet. Som att spela matcher i smink, ha feminina kläder på sin fritid och prata om killar. Om du inte vill framhäva den femininiteten blir du väldigt ifrågasatt. Att inte vilja vara kvinnlig när du kommer ur fotbollskläderna anses väldigt konstigt.”

Leo 20 år

Leo ger flera exempel på hur de andra i laget skapar en traditionell heterosexuell femininitet genom att ta avstånd från saker som inte är tillräckligt feminina.

”Det kan vara att det pratas om att det är äckligt och ofräscht att inte raka vid könet, i armhålorna och på benen. Så här kan det låta: ’Jag har värsta busken där nere, jag har inte haft tid att raka. Det är inte ansat på två veckor.’ ’Jag har inte heller rakat mig på jättelänge’ säger en annan. ’Bra, då kan vi duscha ihop så syns det inte så mycket hur orakade vi är.’ Det känns väldigt jobbigt att lyssna på det här för jag rakar mig inte någonstans. Även om de aldrig säger något till mig så är det en indirekt kritik, att jag är äcklig eftersom jag inte rakar mig. Det är väldigt mycket prat om de där andra, men de där andra kan ju lika gärna vara – och är ofta – någon i laget.”

Leo 20 år

Att understrykandet av heterosexuell femininitet blir ett sätt för kvinnor att hantera en manligt dominerad idrottsvärld, där de samtidigt måste förhålla sig till stereotypen om den kvinnliga idrottsutövaren som manhaftig och lesbisk, återkommer i många studier om kvinnors villkor inom idrotten.²⁶ Normer för hur kvinnor bör se ut, tala och agera hänger samman med hur kvinnor bör vara för att anses attraktiva för män. När informanterna beskriver att de förväntas bete sig som tjejer betyder det även att de ska vara heterosexuella tjejer.²⁷

Normer kring kön kan även få andra konsekvenser för informanterna. Emelie, som beskriver sig själv som queer, säger att det inte har varit några problem att komma ut i hennes klubb. Hon tror att det beror på att hon inte är typiskt feminin och att omgivningen därför inte förutsätter att hon är heterosexuell.

26 Tolvhed (2008), Choi (2000), Veri (1999), Gmelch, Heffernan & Yetzer (1998), Griffin (1995), Blande & Taub (1992)

27 Ambjörnsson (2006)

”Jag skriker och svär när jag förlorar och jag skäms inte för att säga vad jag tycker och många uppfattar väl det som okvinnligt. När jag var yngre var det jobbigt. Då försökte jag vara så kvinnlig jag kunde, eller flickig. I tonåren bestämde jag mig för att jag skulle passa in och sparade ut håret och försökte, men det var aldrig jag.”

Emelie 30 år

Nu är Emelie proffs inom sin idrott och att hon bryter mot normer har blivit tydligt i mötet med publiken.

”Om mina matcher finns med på nätet kan det vara kommentarer efteråt. ’Det där ser ju ut som en kille’, ’det är orättvist att det är en kille mot en tjej’ och så där. Nu för tiden garvar jag mest åt det men innan blev jag ju medveten om att folk inte alltid ser mig som en vanlig tjej liksom.”

Emelie 30 år

Emelie verkar i en värld där media, sponsorer och utländska klubbar är förutsättningar för att hon ska kunna satsa på elitnivå. Hon berättar hur de normer som påverkade henne att förändra utseendet när hon var ung, idag påverkar de materiella förutsättningarna för idrottandet.

Emelie: *”Min känsla är att tjejer som är lika bra som jag men har långt blont hår till exempel, får mera uppmärksamhet i media och så vidare. Det är inte något jag har lidit av för jag är inte speciellt mediekåt, men det är ändå en iakttagelse jag har gjort. Som sagt jag har inga bevis men det känns som om det är ganska tydligt. De kan få bättre kontakt med klubbar och så där.”*

Mathilda: *”Svenska klubbar eller utländska klubbar?”*

Emelie: *”Mer utländska klubbar, i Sverige har jag inte varit med om det. Det har hänt flera gånger i mina klubbar utomlands att de pratar om att de vill värva en ny spelare och så kan de säga ’nej, hon är för ful.’ Det är många som vill att deras damlag ska se bra ut på foton och så. Det har väl med patriarkatet att göra. Att om tjejer ska synas i media och idrott så ska de åtminstone vara snygga, för att de ÄR inte lika bra som killarna. Många tänker att de lättare får sponsorer om det är modelltjejer.”*

Emelie 30 år

På frågan om det är resultatet som styr vilka tjejer klubbarna satsar på svarar hon med ett tydligt nej.

”Nej, det är det inte, det är hur mycket tid man har i media och hur man ser ut. Om man tar fotboll till exempel så vet ju alla att Josefine Öqvist är mycket, mycket mer känd och har högre

lön än en jämbördig spelare som inte ser ut som henne. Hon är snygg och hon är tillmötesgående i medier och hon är väldigt... ja, klassiskt feminin.”

Emelie 30 år

I Emelies berättelse skapar heteronormen på ett tydligt sätt förutsättningarna för själva idrottandet. De kvinnor som lever upp till idealen om heterosexuell femininitet premieras.²⁸ Dessa normer påverkar alla, oavsett sexuell läggning, något som blir tydligt i informanternas berättelser. En konsekvens de homo- och bisexuella tjejerna berättar om är socialt utanförskap, en annan är att de riskerar att slås ut av andra i kampen om pengar, uppmärksamhet och medieutrymme.

Samtidigt som normer leder till ökad press på att leva upp till femininitetsideal berättar andra informanter tvärtom hur maskulinitetsideal bidrar till att göra idrott till en frizon för icke-heterosexuella kvinnor.²⁹ Läs mer om detta i kapitlet ”Idrotten som en frizon”.

Obligatorisk heterosexualitet

Heteronormativa ideal om kvinnliga kvinnor och manliga män som begär varandra påverkar tillvaron inom idrotten. I vissa idrotter är den heterosexuella gestaltningen dessutom en del av det grundläggande utövandet, som till exempel inom konståkning och pardans. Inom konståkningen består till exempel kvinnornas program ofta av mjuka rörelser till stillsam musik medan männens program genomförs till musik med högre tempo och mer varierande rörelser.³⁰ I denna idrott är heteronormen en särskilt tydlig del av själva utövandet eftersom programmen ofta baseras på en heterosexuell kärlekshistoria.³¹

Key har tävlat i pardans i nästan hela sitt liv, på senare år inom samkönad dans. Hon berättar hur normerna ser ut inom dansvärlden, att dansande tjejer förväntas vara små och nätta medan mannen, föraren, ska vara den starkare. Hon har aldrig känt sig bekväm i klänning och har känt sig begränsad av att bara följa. I mötet med andra dansare har normen visat sig extra tydligt.

”Jag provdansade med en kille men jag märkte ganska snabbt att han kanske hade förväntat sig något annat, en tjejigare tjej. Han var kanske inte nöjd med hur jag såg ut, och då fick jag de här dåliga vibbarna på en gång.”

Key 25 år

28 Lingham (2007)

29 Jfr Lingham (2007)

30 Adams (2011), Hellborg (2010)

31 Kestnbaum (2003)

Förutom att dansen gestaltar heterosexualitet är den också en arena för heterosexuell flört och kärlek. Key berättar om en episod från när hon var som mest aktiv. På grund av svårigheten att matchas med en svensk danspartner på samma nivå så skedde matchningen internationellt. Hon fick en danspartner från Frankrike som flyttade till henne i Sverige.

”Vi tränade varje dag och jag var hans enda punkt. Jag tror att han var lite kär i mig och jag tyckte att det blev ganska jobbigt att bo ihop och så där, för jag kom underfund med att jag gillar tjejer. Vi hann aldrig börja tävla riktigt ihop, vi började träna och sedan så blev det den här stora grejen med att jag kom ut.”

Key 25 år

Key berättar att det är väldigt vanligt att de andra i klubben var ihop med sin danspartner, och att ”många tyckte det var praktiskt eftersom man tränar varje dag och åker på danstävlingar på helgerna”.

I Håkan Larsson och Susanne Johanssons studie *Genus och heteronormativitet inom barn- och ungdomsidrott* går det att läsa följande om danssportens könsuppdelning:

”I danssportens reglemente skrivs inget om könsuppdelningen. Tävlingsdans utövas i huvudsak som pardans [...] och tävling på ’hög licensnivå’ förutsätter par bestående av en flicka/kvinnna och en pojke/man. Då danssporten domineras av flickor/kvinnor medger förbundet att flickor/kvinnor kan tävla som par på en låg licensnivå.”³²

Just dansen är ett exempel på obligatorisk heterosexualitet som blir extra tydligt eftersom dansen ofta skildrar de heterosexuella relationerna, visuellt och ibland även bokstavligt. Men även inom andra idrotter är heterosexualitet ett ständigt närvarande element. Flera av ungdomarna i studien berättar hur flörtande mellan (förmodat) heterosexuella ungdomar ofta är ett närvarande element, ibland till den grad att de som inte deltar misstänkliggörs.

”Även om min sexuella läggning aldrig fick stå i fokus, eftersom jag aldrig vågade komma ut, känner jag i efterhand att den spelade stor roll. Jag tänkte alltid på att inte avslöja mig själv. Det påverkade hur jag pratade och att jag aldrig deltog i diskussioner angående kärlek. Att åka på läger och cuper gick för de flesta ut på två saker: att spela fotboll och att träffa killar. Jag var totalt ointresserad. Jag försökte ändå hänga på för att inte verka underlig men det lyckades aldrig, jag blev alltid ifrågasatt när jag inte var intresserad av killar. Jag vet att någon några gånger sa ’är du lebb eller?’ och att jag fick panik och drog hundratals anledningar till att jag visst var hetero.”

Jenny 22 år

32 Johansson & Larsson (2012) s. 19

Att flört och kärlek inom idrott uteslutande är till för heterosexuella blir tydligt när vi frågar informanterna om de skulle kunna ragga på någon inom idrotten. När de homo- och bisexuella killarna får frågan förstår många först ingenting och brister sedan ut i skratt, underförstått på grund av att frågan är galen, för att slutligen svara att det skulle vara omöjligt.

Liam spelade fotboll tidigare men blev utfrysad av de andra i laget för att de misstänkte att han var homosexuell. Nu bor han med sin pojkvän och de tränar tillsammans på gymmet Sats. Han jämför sin nuvarande träning med den i fotbollslaget.

”Jag pussar på min kille framför de andra hur många gånger som helst och jag har aldrig känt mig otrygg. Så det tycker jag är jätteskönt, jag har aldrig känt mig hotad. Så det är stor skillnad. Nu var jag ju väldigt ung men jag skulle aldrig, även om man skulle varit äldre, typ 17, 18, skulle det ju aldrig gått att spela i samma lag som sin kille. För jag tror att det finns väldigt många spelare som skulle haft svårt med det. Jag tycker det är väldigt tragiskt men det skulle nog inte fungera. Det skulle bli ännu värre stämning än vad jag upplevde.”

Liam 19 år

Flörtande kan ha betydelse för ungdomars känsla av samhörighet. Jon idrottade innan han gick igenom sin könskorrigering och menar att han var obegriplig för omgivningen för att kunna delta i flörtandet. Att han inte kunde delta skapade en känsla av utanförskap. Han svarar på frågan hur hans möjlighet till flört inom idrotten såg ut.

”Katastrofal! [skratt] Jag flörtade inte alls. Jag tänker att som transperson är man inte så attraktiv på marknaden [skratt]. Andra flörtade nog mycket, väldigt heterosexuellt. Om man inte är det så tänker jag att det är ganska jobbigt. Man var ju lite utanför då. Jag tyckte också jag själv var lite för konstig för att vara med.”

Jon 21 år

Att komma ut

Heteronormen gör att människor förväntas vara heterosexuella cispersoner. De som inte lever enligt normerna måste därför ta ställning till om de vill vara öppna eller inte. Uttrycket att ”komma ut” eller att ”komma ut ur garderoben” har myntats för att beskriva att hbtq-personer, till skillnad från heterosexuella cispersoner, måste berätta om sin sexuella läggning eller könsidentitet.

Att vara öppen handlar inte bara om att slippa dölja sin begärsriktning eller könsidentitet utan också om att kunna berätta om någon man är förälskad i, vilka man umgås med på fritiden, vilket namn man vill bli tilltalad med och så vidare. Samtidigt ska öppenhet inte förstås som ett självändamål.

Här använder vi informanternas möjlighet att vara öppna inom idrotten som en indikator på hur tillåtande respektive heteronormativ, homofob eller transfob idrottsmiljön är.

Att komma ut som homo- och bisexuell

Majoriteten av de homo- och bisexuella informanterna berättar att de inte är öppna med sin sexuella läggning inom idrotten. I ett samhälle där alla förväntas vara heterosexuella krävs en aktiv handling för att komma ut. Samtidigt innebär det många gånger också en aktiv handling att dölja, att tuga, ljuga eller manipulera berättelser av verkligheten så att de anpassas till heteronormen. Att komma ut är ingen engångsföreteelse utan något som måste avklaras eller undvikas i varje nytt socialt sammanhang.

Bathini tycker att det är jobbigt att hon tvingas komma ut varje gång hon träffar nya människor eftersom hon inte vet om de kommer att reagera negativt eller inte.

”De känner inte mig och jag känner inte dem, man vet inte alls vad det är för person som står där egentligen. Om man blir dömd av en människa man inte känner känns det jobbigt för att den personen bara har sett en liten del av en, och ändå dömer den.”

Bathini 21 år

I vissa fall berättar informanterna hur de själva internaliserar och anpassar sig till rådande normer, När Leo berättar att det är lätt att bli representant för alla hbtq-personer när man är öppen, blir det tydligt hur omgivningen spelar en aktiv roll.

”Om en kommer ut så får en ofta svara på massa frågor som aldrig skulle ställas till en normativ person, en massa fördomar. Det kan vara frågor om hur icke-heterosexuella personer har sex, om en känner till den där bögporrklubben vid Fridhemsplan, om Andreas Lundstedt gick i Prideparaden 2003, om de i After Dark har sina penisar kvar. Du förväntas besvara alla deras frågor som egentligen inte berör dig, du blir exotiserad på något sätt och förväntas kunna representera hbtq-communityt. Det eliminerar dig som fotbollsspelare och som ett jag till att främst vara den avvikande.”

Leo 20 år

En konsekvens av heteronormen är att de som avviker klumpas ihop och ses som en mer eller mindre enhetlig grupp med gemensamma erfarenheter. En annan är att hbtq-personers sexuella läggning och könsidentitet eller könsuttryck ofrivilligt blir en stor och viktig fråga. Bathini svarar på frågan om varför hon inte umgås med andra hbtq-personer på fritiden.

”Jag tycker inte det har varit intressant för min läggning är inte en så stor del av den jag är. Det är samma sak med min hudfärg, jag har aldrig gått till afrosvenskarnas förbund eller något sådant, jag känner att det inte är det jag vill fokusera på. Jag är mer intresserad av till exempel kampsport, musik och bara liksom vara.”

Bathini 21 år

Bathini beskriver hur hon inte tycker att hennes sexuella läggning är en viktig del av henne själv. Hon berättar inte att hon är lesbisk för dem i hennes kampsportsklubb eftersom det inte känns relevant. Samtidigt säger hon att det är jobbigt när andra antar att hon är hetero. Hon tycker att det kan vara svårt att korrigera sådana antaganden eftersom hon inte vill att frågan om hennes sexuella läggning ska bli en stor sak, samtidigt som hon inte vill dölja vem hon är.

”Jag har skitsvårt för att bara hoppa in och rätta till det. Sedan vill man inte heller göra en stor grej av det för jag vill ju bara säga det i förbifarten.”

Bathini 21 år

Homo- och bisexuella personer som är öppna med sin sexuella läggning anklagas lätt för att ”skylta” med hur de har sex, medan heterosexuella kan prata om sin partner eller vad de gjort i helgen utan att det ses som att de proklamerar det mest privata. Flera av informanterna är rädda för att främst ses som hbtq-personer, och inte som idrottare, om de kommer ut. Det kan också vara svårt att vara öppen hbtq-person inom idrotten utan att bli uppmärksammas för sin sexuella läggning eller könsidentitet snarare än sina idrottsliga prestationer.³³

Stereotyper hindrar öppenhet

Huruvida informanterna känner sig trygga med att vara öppna inom idrotten eller inte relateras ofta till stereotypa föreställningar om kön och (homo)sexualitet. Stereotypifiering är ett slags överdrivet och samtidigt reducerande sätt att framställa en grupp människor och dess medlemmar, något som får dem att framstå som homogena och endimensionella.³⁴ Bathini får frågan om det finns fördomar om hbtq-personer inom idrott.

Bathini: *”Ja en är väl att alla flator håller på med kampsport. Det är ganska många som gör det vad jag har förstått. Men jag har inte träffat på så många.”*

Mathilda: *”Varför är det en fördom om det är många som håller på med det?”*

Bathini: *”Det blir så himla negativt, det är liksom inte bara ett konstaterande. Ja men till exempel så här, ’fotbollslandslaget*

33 Kestnbaum (2003)

34 Hall (1997)

består bara av fula flator' eller 'hockeytjejer är flator och killar som håller på med ridning är bögar.'"

Mathilda: *"Finns det någon koppling mellan att vara ful och att vara flata?"*

Bathini: *"Det finns en sådan koppling har jag känt att straighta människor tycker, och vissa homosexuella också. Det är väl att ofta så förknippas man som flata med feminism och manshatare och någon som är ful. Det blir lite att man inte vill komma ut om det är så att alla tycker att fotbollspelande tjejer är fula flator. Det är ju inte roligt, det hade inte jag heller velat förknippas med."*

Bathini 21 år

Bathini resonerar kring att maskulina tjejer och feminina killar blir mer synliga som homosexuella eftersom de bryter mot normer för hur man ska vara som tjej eller kille. De heterosexuella normerna gör också att tjejer och killar som inte har "rätt" könsuttryck ses som fula och oattraktiva. Att det finns en bild av homosexualitet som något äckligt och fult i kontrast till heterosexualitet, gör att många har svårt att förhålla sig till sin icke-heterosexuella läggning. Följden av dessa normer blir i förlängningen sämre självkänsla och ökad ohälsa hos individen.³⁵

Något flera informanter kommer in på är att det är svårare för killar än för tjejer att komma ut, både inom idrotten och i samhället i stort. Linda kopplar det till att killar generellt är mer homofoba och att homosexuella killar inte lever upp till idrottsliga machoideal.

"Jag känner inte till någon kille som är ute med att vara gay och spela hockey. Inte en enda faktiskt. [...] I samhället i allmänhet är det mer okej att vara lesbisk än att vara böj, tror jag definitivt. Det är ju fler killar som är homofober än tjejer känns det som. Jag tror aldrig jag har träffat på en tjej som verkligen är så här att 'nä men om någon skulle typ stöta på mig så skulle jag slå till den'. Däremot har jag träffat på sådana killar så att det är nog lite svårare för killarna tror jag. Är man homosexuell och kille så kan man inte spela fotboll, det är liksom det. Det är en äkta grabbsport."

Linda 27 år

Könsstereotyper och machoideal i samhället generellt påverkar homo- och bisexuella killars möjlighet att leva öppet. Inom idrotter där machoideal är särskilt starka kan det i många fall bli ännu svårare.³⁶ Det är samtidigt viktigt att poängtera att det inte alltid gäller alla idrotter som tolkas som macho och som informanterna ägnar sig åt.

35 Ahlin & Gäredal (2009)

36 Jfr Andreasson (2006), Fundberg (2003), Lingham (2007)

Att komma ut som trans

Utgångspunkten för homo- och bisexuella skiljer sig ofta från transpersoners på så vis att en lust eller ett begär är lättare att undanhålla omgivningen än ett könsuttryck eller könsidentitet. Något annat som skiljer sig åt är att transungdomar i större utsträckning tvingas förhålla sig till den könsuppdelade organisatoriska struktur som genomsyrar stora delar av svensk föreningsidrott. För transpersoner handlar det således inte enbart om att förhålla sig till normer och ideal. Den organisatoriska strukturen får i många fall följden att transungdomarna tvingas komma ut.

Vidare ser situationen för transpersoner sinsemellan mycket olika ut. Vissa passerar som det kön de identifierar sig som, medan andra inte passerar lika lätt.

”Kampsport utövas på nära håll med de andra deltagarna, det innebär fysisk kontakt och man är inte jättepåklädd. Jag är nästan 1,90 lång och har jättesmå bröst, det är svårt att komma undan med. Jag borde ha bröst som motsvarar min längd men det har jag inte. Det är små fysiska markörer som blir tydliga när man idrottar. En annan grej är att om man idrottar hårt börjar svetten rinna och då kan man glömma allt som heter makeup. Det är kokt från början och då blir det en svår miljö att passera i.”

Ronja 31 år

Könsuppdelning inom idrott skapar stora problem för transungdomar. De kan till exempel inte använda det omklädningsrum som stämmer överens med deras könsidentitet. Detta leder till att transungdomar tvingas blanda in ledare, tränare och lärare för att finna lösningar. För att kunna lyfta de problem som de ställs inför krävs att de berättar om sin könsidentitet.

Kim och Juno är två transungdomar som båda berättar hur idrottsläraren var den första de kom ut för. De behövde hjälp med att finna en strategi för att kunna byta om till skolgymnastiken och simlektioner under skoltid. De har båda haft hjälpsamma lärare och Kims lärare har fått ta strid för honom mot rektorn för att få till en lösning. Att de känt på sig att läraren skulle hjälpa dem är säkert också anledningen till varför de från första början valt att dela med sig av sina problem.

Juno berättar hur idrottsläraren löst olika situationer kopplat till idrotten.

Juno: ”Vi skulle ha bad på idrotten och jag ville inte vara med på det. Jag ska dit på fredag förmodligen och simma själv utan alla klasskompisar.”

Mathilda: ”Var det några problem med att prata med idrottsläraren?”

Juno: *”Nej inte direkt. Jag sa att jag behövde snacka bara och så snackade vi typ. Hon sa grattis, tyckte det var coolt och försökte ordna så bra som möjlig så jag fortfarande får betyg.”*

Juno 15 år

Kim och Junos berättelser om hur deras idrottslärare hjälpt dem att ordna lösningar står ut. Majoriteten av informanterna som är transpersoner har inte fått hjälp och tränar på gym eller själva för att slippa problem med omklädningsrum och könsuppdelning. De flesta duschar hemma, men det finns undantag. Adrian berättar att de anställda på gymmet där han tränar har hjälpt honom att ordna ett omklädningsrum. Han får frågan om han är öppen med sin transbakgrund när han tränar.

Adrian: *”På friskis har jag ju varit tvungen att vara det eftersom de har varit med under processen. De kände ju mig vid ett annat namn tidigare och då har jag ju varit tvungen att berätta att jag vill bli definierad som kille. Om jag vill träna innan jobbet har jag inte någonstans att duscha och då var jag tvungen fråga om det fanns någon enskild dusch. Vissa vet ju om det, men det är inte som att jag skyltar med det.”*

Mathilda: *”Hur har reaktionerna varit skulle du säga?”*

Adrian: *”Inget negativt. Bara så här ”oj, det har vi inte tänkt på, det är ju jätteviktigt, det löser vi”. Så jag har blivit glatt överraskad av folks reaktioner.”*

Adrian 20 år

För att kunna idrotta måste ungdomarna komma ut, ibland innan de har hunnit tänka klart själva runt den egna könsidentiteten. Det kan skapa otrygghet och rädsla inför vad som ska hända. Många gånger får det också negativa följder såsom utanförskap och trakasserier.³⁷

Informanternas berättelser visar att situationen till viss del skiljer sig åt mellan skolidrott, föreningsidrott och privata gym. Kim och Juno har båda fått hjälp av sina idrottslärare, som i egenskap av lärare också har ett ansvar för att de ska kunna delta på idrotten för att kunna få betyg. Föreningsidrott och privata gym är platser där informanterna befinner sig på frivillig basis. Det finns ingen plikt att delta, deltagandet sker på fritiden och tränare har inte samma ansvar som inom skolan. De gånger transinformanterna har bett tränare i en förening om hjälp har det varit i små föreningar eller där de känner tränarna sedan länge, och är säkra på att få ett bra bemötande.

Att navigera i en otrygg miljö

För att kunna hantera motstridiga viljor om att komma ut och samtidigt passa in har informanterna utformat ett antal strategier. Vissa undviker att bli nära vänner med sina träningskamrater för att slippa hamna i situatio-

37 Darj & Nathorst-Böös (2010)

ner där de måste komma ut. Några säger att de är öppna, men när vi frågar om hur många i deras förening som känner till att de är hbtq visar det sig att ingen vet. Gustav berättar om en annan strategi. Genom att skämta om homosexuella försöker han förbereda sina lagkamrater inför den dag då han kommer ut.

”Det skämtas ju hela tiden om att jag är böj. Jag skämtar själv om det i laget. Det är en sak som jag gör medvetet, för jag tänker att om jag liksom skämtar om det och liksom planterar tanken där så blir det inte en stor chock sen när de får veta...”

Gustav 20 år

Att aktivt dölja sin sexuella läggning kräver både energi och tid, varför några av informanterna ger uttryck för en längtan om att en dag kunna vara öppen. Anna spelar innebandy och ingen i hennes lag känner till att hon definierar sig som homosexuell. När vi frågar henne om hon skulle vilja vara öppen svarar hon:

”Ja, det hade nog gjort saken lättare, tror jag. Då vet jag om att de vet om att jag gillar tjejer och då vet jag om de kan ta att jag pratar om mitt privatliv och så. Ja, det hade gjort saken lättare. Man hade nog inte varit så blyg, tror jag.”

Anna 18 år

Unga hbtq-personer är ofta utelämnade till omgivningens åsikter och attityder såsom familjens, skolans och vännernas. De riskerar i högre utsträckning än andra ungdomar att bli utsatta för våld och trakasserier av sin omgivning. Därför väljer ungefär en femtedel att inte vara öppna med sin könsidentitet eller sexuella läggning. De som inte är öppna med sin sexuella läggning har signifikant lägre självkänsla och sämre psykosocial hälsa än de som är öppna. Låg självkänsla samvarierar med låg psykosocial hälsa och utsatthet för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Heteronormen, som hindrar hbtq-personer från att vara öppna, leder till diskriminering, isolering och utsatthet.³⁸

Typ av idrott påverkar

Det finns flera aspekter som påverkar informanternas möjlighet att vara öppna med sin sexuella läggning eller könsidentitet inom idrotten. Något som är avgörande är hur deras generella livssituation ser ut. Om de bor i en liten stad, om de är mobbade i skolan eller om familjen inte accepterar dem bidrar det till att det blir svårare att vara öppen både generellt och inom idrotten.

De flesta informanterna menar att det är svårare att vara öppen inom idrotten än i samhället i stort. Bathini relaterar svårigheterna till att det finns en stark ”vi-känsla”.

38 Ahlin & Gäredal (2009) s. 6-9, jfr Ungdomsstyrelsen (2012b), FHI (2005), Darj & Nathorst-Böös (2010)

Bathini: *"Inom områden som musik och konst är det inte riktigt samma sak. Det är ju nästan tvärtom, att man tar för givet att en i varje pojkband är bögd. Inom musik- och fashionkulturen är det mycket mer vanligt så ingen höjer på ögonbrynen."*

Mathilda: *"Är det annorlunda inom idrotten jämfört med samhället i stort?"*

Bathini: *"Jag får en känsla av det. Men jag vet inte varför. Det kanske är för att man inom många idrotter, i alla fall inom lagidrott, ses som en individ men på det stora hela är man en del av laget och då kanske man inte vill sticka ut. Det finns väl lite av en sån här sammansvetsad vi-känsla."*

Bathini 21 år

Svårigheten att vara öppen bedömer informanterna som olika inom olika idrotter. Många informanter har valt att träna själva genom att till exempel gymma, springa eller klättra för att slippa förhålla sig till andra i en förening. Många som gör det har haft negativa upplevelser inom föreningsidrotten. Gemensamt för de informanter som har mycket negativa upplevelser inom idrotten är att de utövat lagidrott.

En annan faktor som många återkommer till är, som redan nämnts, att det är svårare för killar inom idrotter som tolkas som "machoidrotter". Det samvarierar ofta med lagidrotten. Gustav svarar på frågan om det är lättare eller svårare att vara öppen inom idrotten jämfört med samhället i stort.

Gustav: *"Det måste vara svårare inom idrotten med tanke på omklädningsrum och så. Det är mindre yta, man kan inte fly på samma sätt. Du kan inte alltid välja dina lagkamrater som man kan i verkliga livet. så, ja, det är svårare inom idrotten. Sen är det väl svårare inom idrotter som är mer liksom heteronormativa än andra. Tänker att det kanske är lättare att vara öppet homosexuell inom cheerleading eller isdans."*

Mathilda: *"Vilka tänker du är svårare?"*

Gustav: *"Kanske hockey, fotboll... Alltså mer i typiskt heteronormativa lagsporter där folk sitter hemma och dricker öl framför tv:n."*

Gustav 20 år

Många menar även att det är svårare att vara öppen i små utrymmen, som i omklädningsrum eller mindre idrottsgrenar. Att det skulle vara svårare att vara öppen inom närkontaktsporter är också ett återkommande tema bland killarna. Jonathan som har hållit på med brottning får frågan om han varit öppen som homosexuell och svarar "nej, absolut inte!" Han utvecklar varför.

”Rädsla rakt igenom. Jag började med brottning när jag var 13 och höll på tills jag var 17. Det var där omkring som jag började hitta min identitet som bög och som person i allmänhet var man osäker på allt. Jag vågade verkligen inte komma ut. För en del vänner men absolut inte på träningen. Delvis för att, jag menar brottning, man ligger och kramas på en matta med män liksom. Det är otroligt känsligt. Skulle man komma ut som bög där det skulle nog bli kalabalik, så kände jag då i alla fall vilket är väldigt tråkigt. Jag var jätterädd! Det finns en jargong, typ ’bögbrottare’. ’Jävla bögbrottare’ kunde man stå och skrika till varandra. Eller typ ’jävla bög!’ Det känns som att manlighet och brottning är väldigt connectat och att det är känsligt att inte vara man på mattan.”

Jonathan 23 år

Jonathan har inte utsatts för något konkret hot och i efterhand är han till och med lite osäker på vad som verkligen hade hänt om han hade vågat komma ut som ung brottare. Även om ingen enskild person trakasserade honom specifikt räckte normerna och jargongen för att Jonathan skulle känna sig utesluten. Det är en rädsla som är viktig att inte relativisera eller förminska, en rädsla som har inneburit ett hinder i hans idrottande.

Bathini, som tränar MMA, har en annan upplevelse än Jonathan. Hon berättar att det finns många fördomar om kampsport.

”Folk missförstår MMA och tror att vi bankar skiten ur varandra. ’Är inte det där man går in i en bur och slår ihjäl varandra?’ Det är det jag hör allra mest, det är en jättevänlig fördom. De som håller på med kampsport är ofta väldigt schysta men bilden är ju att det är kriminella MC-gäng som tränar MMA. Kampsportare alltid har fått utstå mycket fördomar. De kanske har lärt sig att man inte ska vara så fördomsfull.”

Bathini 21 år

Enligt Bathini möts utövare av kampsporten MMA av många fördomar. Därför, menar hon, har de helt enkelt lärt sig att inte vara fördomsfulla själva. De förenas i ett slags utanförskap som gör att variationerna inom gruppen blir mindre viktiga. Att Jonathans och Bathinis upplevelser skiljer sig åt kan till exempel bero på kön, bostadsort eller vilken klubb de tränar i. En viktig faktor kan också vara skillnaderna i samhällets syn på brottning respektive MMA.

Omlädningsrummet för homo- och bisexuella

Ett omlädningsrum är en plats för klädombyte, uppvärmning och avslappning innan och efter match och träning. Men omlädningsrum som särskiljs efter kön får ytterligare en betydelse, eftersom de bygger på en idé om att attraktion, lust och kärlek endast förekommer mellan två olika biologiska kön. När vi frågar informanterna om omlädningsrum beskriver en överväldigande majoritet dem som problematiska eller obehagliga.

”I omlädningsrum blir jag ibland rädd att lagkamrater ska tycka att min läggning är obekvämlig och tro att jag dreglar efter dem om jag råkar titta när någon byter om. Så jag extraanstränger mig för att inte titta även om jag inte är attraherad av dem. Omlädningsrummets strikta könsuppdelning är så inrotad, antagandet att tjejer kan vara nakna tillsammans avslappnat och utan att det är något sexuellt med det lärde jag mig redan i lågstadiet. Då fick det absolut inte vara några killar i tjejernas omlädningsrum, och varför då? Vad är skillnaden på de förbjudna mansblickarna och min blick på mina lagkamrater?”

Malin 26 år

Kärlek, lust och attraktion som uppstår i ett könshomogent omlädningsrum kullkastar den heteronormativa ordning som utformningen av omlädningsrummen bygger på. Det informanterna tycker är särskilt jobbigt är lagkamraternas reaktioner (verkliga eller förväntade) på att någon visar sig vara, eller ryktas vara, attraherad av en träningskamrat. Forskning från USA visar också på hur heterosexuella idrottskvinnor undviker att dela intima utrymmen som omlädningsrum med lesbiska idrottare.³⁹

En samhällselig stereotyp som bidrar till informanternas rädsla, och som aktualiseras i omlädningsrummet är att homo- och bisexuella skulle vara överdrivet sexuella. Anna svarar på frågan om hur hon känner inför omlädningsrum.

”Mest är det jobbigt. Jag är alltid sist. Jag har känslan att de kanske är rädda att bara för att jag gillar tjejer så kollar jag på alla. Så är det ju inte.”

Anna 18 år

Till skillnad från när det gäller heterosexualitet hamnar fokus lätt på sex då homo- och bisexualitet kommer på tal. Homo- och bisexuella förväntas tända på alla. Många informanter tar avstånd från denna stereotyp genom att understryka att de aldrig, inte ens i fantasin, skulle närma sig någon i omlädningsrummet.

Mathilda: *”Har du några känslor inför omlädningsrum?”*

Erik: *”Nej det har jag inte. Jag är inte intresserad av de jag tränar med. Och det vet ju de om så de bryr sig inte heller. Många*

39 Fusco (1998)

andra tror ju att bara för att man är homosexuell så vill man ha sex med varenda kille, så är det ju verkligen inte.”

Erik 22 år

Liam berättar att det händer att han spanar in killar i omklädningsrummet. I hans berättelse blir det tydligt att det är stor skillnad på omklädningsrum och omklädningsrum. Han berättar om ett gym i sin hemstad och om varför han inte kände sig hemma där.

”Jag gillade inte alls att träna där. Det blev fel atmosfär, det kändes verkligen som att man inte passade in där överhuvudtaget, man stack ut. [...] Jag kände mig inte bekväm. Det var en känsla mest, men sedan så var det också att ser jag en snygg kille på gymmet kan jag inte låta bli att kolla. Ögongodis, det är så. Det är likadant för min sambo, han stirrar ju också, vi retar varandra. Men tittade man på någon där, så... där var det verkligen halsbugning i så fall.”

Liam 19 år

Nu bor Liam i en större stad och tränar på Sats som han beskriver som ”en riktig gayhåla”. Där finns ingen risk för att han skulle bestraffas när hans sexuella läggning blir tydlig för omgivningen.

En förutsättning för att flera av informanterna ska känna sig bekväma är att deras sexuella läggning hålls hemlig.

”Jag tycker det är jobbigt i omklädningsrum, duschar och bastur, det känns som att när jag väl kommit ut helt, kommer det bli svårt där. Alla tjejer kommer anta att jag gillar dem och tittar på dem. Inte alla har fattat det där med att bara för att man gillar tjejer och är tjej så gillar man inte ALLA tjejer. [...] Jag har aldrig haft direkta problem i omklädningsrum eller liknande men det är nog för att ingen vet.”

Ines 18 år

Att rummet används av människor i olika åldrar (som inte förväntas attrahera varandra), kan också bidra till att det beskrivs som mindre problematiskt.

”Inte heller i omklädningsrummet efter en orienteringsträning känner jag mig särskilt orolig. Där har det nog lite att göra med att det är så blandade åldrar, det är alltifrån små förskolebarn till 80-åriga tanter. Nakenheten är inte så påtaglig då, De i orienteringsklubben vet inte att jag är bi. Det plus åldersskillnaden gör att det inte finns en tanke på sexuell spänning. Det är mer som en familj kanske, fast ja, de vet inte att jag är bi.”

Angelica 22 år

Känslan av utanförskap hos informanterna kommer inte bara av stereotypen om den homosexuella som översexuell. En annan orsak de beskriver är den (hetero)sexualiserade kultur som odlas i omklädningsrummet.⁴⁰ Key som dansar pardans, numera queerdans, berättar hur hon känner inför omklädningsrum.

”Att vara i ett omklädningsrum med många tjejer skapar en viss miljö där det är de supertjejiga extremerna som syns. Typ ’men gud hur ser mitt hår ut?’ eller ’oj jag har lagt på mig lite’. Ja, men sjuka kommentarer, och så tänker man på sig själv och bara nä. Dels att man inte passar in i den här kroppsnormen i hur en danstjej ska se ut och dels att det känns så himla fejk. Jag kan inte hålla på och spela det. Då är jag hellre i killarnas omklädningsrum och typ fixar håret med dem, snyggas till kragen.”

Key 25 år

I omklädningsrum för killar pratas det enligt informanterna om sexuella erövringar, ”bärs och brudar” som en deltagare i referensgruppen från Stockholm Snipers uttryckte det. I omklädningsrum för tjejer pratas det enligt informanterna om kärleksrelationer. Den heteronormativa miljön får följden att informanterna inte känner att de kan delta i den sociala samvaron på lika villkor. Josefine, 22 år, sammanfattar: ”Jag var tillsammans med en tjej, så då kändes det lite jobbigt att inte kunna prata om henne”.

Strategier i omklädningsrummet

Informanterna använder sig av olika strategier för att hantera problem med omklädningsrum. En av informanterna är mån om att alltid ”tvångs-komma-ut” för de som är nya i hennes lag. Detta för att de inte ska känna sig obekväma när de, efter att ha duschat och bytt om tillsammans ett tag, får reda på att hon är lesbisk.

”Inför nya medlemmar i laget brukar jag tidigt passa på att nämna ett ’hon’ i romantiska sammanhang för att komma ut och lägga korten på bordet. Antagligen bryr sig ingen, men jag tycker det känns viktigt att komma ut. Som om jag annars vore en ulv i fårakläder i omklädningsrummet.”

Malin 26 år

Av rädsla för att framstå som intresserad av någon tränings- eller lagkamrat beskriver många av informanterna hur de anstränger sig extra mycket för att inte ertappas med förbjudna blickar, genom att titta ner i golvet, ner på fötterna eller in i väggen.

”Jag tittar alltid bort eller bara ner på mina fötter för jag är verkligen rädd att de plötsligt ska bli medvetna om att de står

40 Andreasson (2006)

och klär av sig framför en bisexuell person. Jag är rädd att det ska påverka vår relation, att de ska få för sig saker. Så då tittar jag ner på mina fötter, bättre att ta det säkra före det osäkra.”

Angelica 22 år

Heteronormen kan ta sig subtila uttryck och begränsa på ett sätt som är svårt för informanterna att sätta ord på. De homo- och bisexuella cistjejerna beskriver hur de får den manliga heterosexuella blicken, i sina egna och i träningskompisarnas förmodade tankar. De homo- och bisexuella killarna undviker i högre grad omklädningsrummet helt och hållet.

Sammanfattning: Normer kring kön och sexualitet

I informanternas berättelser framkommer tydligt hur normer kring maskulinitet, femininitet och heterosexualitet skapar förutsättningar och begränsningar för deras idrottande. Flera av de homosexuella killarna berättar hur machoidealen inom vissa idrotter har gjort att det känts omöjligt att vara bög och samtidigt framgångsrik idrottare. De homo- och bisexuella tjejerna berättar hur viktigt det är för idrottstjejer att vara feminina, och hur tjejer som inte pratar om killar och utseende misstänkliggörs. Informanterna beskriver också idrotten som en heterosexuell arena där olikkönade relationer inleds eller iscensätts och gestaltas i estetiska idrotter som till exempel pardans.

Huruvida informanterna kan komma ut eller inte är en indikation på hur öppen eller normativ idrottsmiljön är. De flesta är inte öppna inom sin idrott. Att ständigt dölja vem man är och leva med en rädsla för omgivningens reaktioner är nedbrytande och har lett till att flera av informanterna slutat idrotta. Vissa av transungdomarna berättar om ett omvänt problem; att idrottens könsdualistiska struktur tvingar dem att komma ut för tränare och träningskamrater för att de ska kunna komma runt problem med omklädningsrum och könsuppdelade grupper.

Omklädningsrummet återkommer i informanternas berättelser som en plats där saker ställs på sin spets. Eftersom könsuppdelade omklädningsrum bygger på normen om att attraktion endast uppstår mellan kvinnor och män upplever de homo- och bisexuella informanterna att deras närvaro riskerar bryta mot normen och provocera omgivningen. Det hanterar de genom att helt enkelt antingen undvika omklädningsrummet, duscha efter alla andra eller fästa blicken i golvet.

Utsatthet och omgivningen

Utanförskap och utsatthet

I den här delen går vi igenom hur tystnad kring hbtq-frågor kombinerat med en homofob, transfob och sexistisk jargong får utanförskap som följd. Fokus riktas mot informanternas upplevelser av trakasserier och utanförskap och hur normalisering av trakasserier blir ett sätt att uthärda.

Tystnad

Ett gemensamt tema i informanternas berättelser är upplevelsen av att hbtq-frågor är frånvarande inom idrotten, förutom när det kommer till homofobisk och transfobisk jargong. En informant som pratar om tystnad är Eniola. Han spelade tidigare fotboll och var aldrig öppen inför träningskamraterna med att han är trans.

Eniola: *”Fotboll är bara fotboll. Det går inte [att] prata om hbt-frågor när du spelar eller när du pratar om fotboll.”*

Mathilda: *”Vad skulle hända om du börjar prata om hbtq-frågor?”*

Eniola: *”Jag skulle prata med mig själv.”*

Eniola 21 år

När det är helt tyst kring hbtq-frågor och informanterna inte alls vet vad omgivningen tycker skapar det en osäkerhet hos informanterna.

”Jag har hållit på med vattensport och det var helt underbart, något som jag ständigt längtar tillbaka till. Men jag kände mig elak som ’tvingade’ de andra killarna att behöva simma runt halvnakna med en böj. Det kändes inte rättvist. De sa aldrig något illa om det, men det pratades heller aldrig om det och det gjorde mig stressad att inte veta vad de tyckte.”

David 19 år

Osäkerheten att inte veta vad träningskompisarna tycker eller vad de säger när informanten inte är närvarande skapar en känsla av utanförskap. En rädsla för att bli utestängd behöver inte handla om något specifikt som hänt inom idrotten, men tystnaden ger rädslan fritt utrymme. För några få av informanterna försvinner den här känslan när frågan kommer upp på bordet. När någon i gruppen rakt ut frågar ”Är du böj?” och de får svara ja. Det blir som ett avslut och en ny början. Men för de flesta kommer frågan aldrig upp och många oroar sig för vad andra vet, vad de tycker eller skulle tycka om de visste.

För flera informanter får tystnaden som följd att de börjar spekulera i möjliga reaktioner. I Annas lag är det ingen som vet att hon är homosexuell. Hon skulle svara ärligt om någon frågade henne direkt, men är samtidigt rädd för vad som skulle hända om det kom ut.

Anna: ”Alltså, det är ingen som har frågat än så länge och jag är inte den som ’hej, jag heter Anna och jag är homosexuell’ utan det är någonting de får fråga själva.”

Frida: ”Pratar de om sina privatliv i ditt lag?”

Anna: ”Ja, det kan man säga. Det kanske också är därför de undrar om mig, för att de inte vet. Om jag kommer och säger att ’jag och min flickvän’ det kanske blir en stor chock för dem så kan de inte träna eller något. Jag är rädd att de ska backa undan och inte våga komma på träningarna bara för att jag är där.”

Anna 18 år

Annas lagkamrater har aldrig sagt något negativt om hbtq-personer men ändå är hon rädd för att folk ska hoppa av på grund av henne. Josefine kom ut många år efter att hon kom på att hon var lesbisk. En bidragande orsak till varför det tog lång tid var en händelse på hennes gymnasieskola. En kille i en annan klass kom ut som homosexuell och blev så trakasserad av de andra killarna att han fick byta skola. Josefine känner också andra homosexuella idrottare som inte är öppna på grund av rädsla att bli utfrysta eller uppmärksammade som homosexuella snarare än som duktiga idrottare. Deras berättelser har bidragit till hennes rädsla för att bli utesluten ur gemenskapen. Vi frågar henne om hennes tränare hade kunnat göra något för att få rädslan att försvinna.

”Ja det tror jag, bara det lilla att överhuvudtaget prata om det. För det fanns inte, det var ingen vuxen som tog upp det. Det är en ganska utsatt situation och det blir ganska intimt i ett lag. Jag tror att det kan vara bra att säga på något sätt att det inte är ok att särbehandla människor oavsett orsak. Det hade blivit lättare om det hade pratats om det i god tid.”

Josefine 22 år

Rädslan och osäkerheten informanterna känner inför vad som skulle kunna hända om de kom ut är inte ogrundad. De känner väl till hbtq-personers utsatthet i samhället i stort och vad som kan hända om de kommer ut för fel person eller i fel sammanhang. Även om något inte hänt dem själva kan det ha hänt en kompis, någon de känner till eller någon de har läst om i tidningen. Rädslan kan också ha sina rötter i attityder de mött inom andra delar av samhället än inom idrotten, som till exempel i skolan eller inom familjen. Läs vidare i kapitlet ”Idrotten i en större kontext” om situationen utanför idrotten påverkar informanterna.

Osäkerheten inför omgivningens reaktioner gör att informanterna instinktivt begränsar sig själva, ibland i onödan. Det gör att de inte deltar i konversationer om vad de ska hitta på i helgen, inte berättar att de träffat en partner, inte följer med på träningsläger där de måste dela sovsal eller undviker fredagshänget hemma hos träningskamraterna. Detta av rädsla eller oro inför de reaktioner som kan komma vid ett eventuellt ”avslöjande”.

Flera kvantitativa studier beskriver heteronormativitetens generella konsekvenser för unga hbtq-personer. En konsekvens är ett utanförskap som i förlängningen resulterar i sämre psykisk och i vissa fall sämre fysisk hälsa, jämfört med majoritetsbefolkningen. Nedsatt psykiskt välbefinnande är dubbelt så vanligt bland hbtq-personer som bland övriga befolkningen. Detsamma gäller svåra besvär med ångslan, oro eller ångest. Andelen unga homo och/eller bisexuella som någon gång funderat på att ta sitt liv är 47 procent (samma siffra för heterosexuella är 14 procent).⁴¹

Jargong

Många informanter i denna studie har erfarenhet av en jargong inom idrotten där homosexuella män, kvinnor och ibland även invandrare nedvärderas.⁴² Majoriteten besvärar av det medan några menar att det bara är skämt som ingår när man idrottar, något man helt enkelt får ta. Ibland är det svårt att avgöra var gränsen går mellan generella oadresserade uttalanden och direkta trakasserier. David berättar att hans lag pikade honom för att han inte var tillräckligt maskulin och frågade om han var böig och till slut slutade han i laget på grund av kommentarerna.

”Jag var inte macho och stor och stark, utan liten och klen och blonderad. Så då började kommentarerna komma. Jag var 14 år. Det var väldigt mycket spydiga kommentarer just om bögar och i en negativ klang. Det var inte alltid riktat mot mig men att stå där och veta om att ja, jag är en sådan där. Det var den typiska kommentaren inom fotboll överhuvudtaget, ’är du böig eller?’ Med en väldigt negativ ton på hela grejen.”

David 19 år

Medan en del informanter menar att en homofobisk jargong inte handlar om att någon faktiskt tycker illa om homosexuella, blir det i Davids berättelse tydligt hur jargongen kan vara en central del av riktade trakasserier.

Ofta står träningskamraterna för jargongen, men flera informanter berättar även att deras tränare använder en nedsättande jargong. Ett exempel ges av Daniel.

”I min träningsgrupp vet de flesta om min läggning, alla har tagit det bra. Det enda problemet skulle kunna uppstå om min tränare fick veta det. Under ett träningsläger sa hon en gång att

41 FHI (2005) s 21. Jfr Ahlin & Gäredal (2009)

42 Jfr Anderson (2002)

'om någon i klubben var homosexuell så skulle någonting behöva göras, man fick ju inte kasta ut dem ur klubben, men någonting skulle behöva göras.' Det är nog mest därför jag inte är helt öppen i min fröidrottsklubb, jag vill inte riskera att förstöra relationen med min tränare för då skulle jag nog inte kunna träna kvar i den klubben."

Daniel 17 år

Offentlig jargong

Det är inte bara jargongen i laget eller klubben som påverkar informanterna, utan också hur hbtq-personer inom idrotten behandlas mer generellt. Några informanter berättar om fall där kända idrottare råkat ut för trakasserier och hur det påverkar dem. Ett exempel är Christoffer. När vi frågar honom om varför han tror att det finns så få öppna homosexuella inom ishockeyn refererar han till en händelse för några år sedan.

"Man är väl mer rädd att de ska använda det emot en publikmässigt. Under matcher, om man ser till psykningar så kan de spåra ur ibland. Vi har ju Janne Huokko i Leksand som hade en film som spreds när han... Ja, hade lite kul med en banan så att säga. Sedan vart han ju kallad Janne Banan på alla bortamatcher och nån gång hade publiken blåst upp en stor jättedildo. Jag tror nog att det var ett lite avskräckande exempel."

Christoffer 25 år

En idrottare som flera av transungdomarna refererar till är Caster Semenya. Efter att ha vunnit VM-guld på 800 meter år 2008 höjdes röster om att hon inte skulle vara kvinna. Olika turer av fysiska undersökningar arrangerades av Internationella Friidrottsförbundet (IAAF) innan de slutligen, lite mer än ett år senare, beslutade att hon fick behålla sin guldmedalj.⁴³ Hur Semenya behandlades har påverkat informanterna som är transpersoner.

"Varje gång det dyker upp ett fall i pressen där den olympiska kommittén ska uttala sig om någon får tävla som ett visst kön eller inte, så för det mig bakåt i hur jag kan idrotta. Många ser ju sin sport som en del av något globalt. Till exempel fotboll, om jag spelar i IFK Göteborg, då spelar jag i IFK Göteborg men det finns en världsorganisation, det finns internationella ligor man är en del av ett större sammanhang. Det sammanhanget styr väldigt mycket hur jag kan vara en del av mitt lokala sammanhang. Varje gång det dyker upp att 'det är väl klart att hon borde få tävla med de andra tjejerna men vi kan ju inte tillåta det eftersom hon har transbakgrund' så betyder det att 'javisst, det är klart att transpersoner ska få idrotta, men de får inte tävla. Och får de inte tävla kanske de inte borde få

43 Lundin (2009) "Hon är väldigt väldigt manlig", TT-Reuters (2009) "Semenya får behålla guld", Jönsson (2010)

gå träningsmatcher heller, för vilket lag ska de delta i? Om de inte får vara på träningsmatcher, varför får de då vara i våra omklädningsrum?’ Och så är man där igen.”

Ronja 31 år

”Jag tyckte att det var jobbigt att folk var så jävla hatiska. Men samtidigt var det skönt att det äntligen kom upp så de behövde ta tag i frågan. Så här oj vi har jättejobbiga köns kategorier som bara finns två, och det finns människor som är mitt emellan. Men sedan vet jag inte om det hanterades så bra.”

Adrian 20 år

Utanförskap och trakasserier

Förutom att tystnad och jargong skapar utanförskap eller rädsla för utanförskap har flera informanter upplevt riktad tystnad och trakasserier. Ett exempel är Jon. Han hade länge tolkats som en kille av omgivningen, även innan han såg sig själv som transkille och gick igenom en könskorrigering. I tävlingssammanhang utanför den egna klubben hände det ofta att folk reagerade på hans könsuttryck.

”Det tär på en när folk är misstänksamma mot en och tycker man ser konstig ut. Speciellt utomlands eller när det var många som man inte kände. När man tävlade i Sverige så lärde man ju känna varandra. Så det var mest i början och sen när man var på en helt ny plats som folk kunde stå och viska. Då var jag nog inte tillräckligt modig för att säga till och det var inte någon som ingrep. Det är svårt att säga till dem att de inte får stå och peka, det krävs ganska mycket av en, mycket mer än om någon går till attack för då kan man ju säga ifrån. För annars vet man aldrig, de kan ju bara säga att de pratar om något annat. Man fick lära sig att försöka stänga av och inte kolla på dem.”

Jon 21 år

Andra informanter beskriver hur det blir tyst i omklädningsrummet när de kommer in, hur samtal avstannar när de gör entré i ett socialt sammanhang, eller att de inte blir inbjudna till aktiviteter utanför det idrottsliga sammanhanget. Det behöver fortfarande inte betyda att något negativt har uttalats men att det finns en tyst överenskommelse bland ungdomarna om vad som gäller. Liam berättar hur de andra i hans fotbollslag slutade passa till honom och slutade prata med honom i omklädningsrummet.

”Sedan när jag var 13 blev det lite annorlunda, då blev det inte så mycket passningar, och inte så jätterolig stämning i duschen. Man kände att ingen ville prata, det slutade alltid med att mina kompisar och jag, vi åkte alltid direkt och vi bytte aldrig om.”

Liam 19 år

Det är inte bara informanternas träningskamrater som trakasserar dem. Jon berättar när han blev utsatt av en förälder till en motståndare under en match. Han var 11-12 år, spelade en match mot en tjej och höll på att vinna.

”Hon blev rosenrasande och gick in och avbröt matchen, slet ut mig och tyckte att jag spelade i fel klass, att jag skulle spela med pojkarna. Hon var en väldigt gränslös person och tappade all... Jag vet inte om hon var sur för att jag vann och med utseendet blev det bara kollaps. Hon tyckte att jag skulle klä av mig och visa att jag var visa vilket kön jag hade. Typ helt gränslös. Jag tänker att sånt gör man inte mot barn. Men det var kanske det värsta som har hänt.”

Jon 21 år

Jon berättar att han var ensam och förtvivlad när det hände. Till slut ingrep en okänd person och sa till mamman.

Jon: *”Det var jättestor skillnad att det till slut var någon som sa till mig att jag hade rätt. För man tvivlar på sig själv när ingen gör någonting och att hon får rätt mycket plats att göra så, jag började tvivla på om det var okej att se ut så som jag gjorde. Det var också som att jag var beredd på att, ja men att ta av kläderna! Jag kände mig väldigt pressad och kände att hon hade rätt att göra så. Det var som att man bara ’åh nej hon har rätt!’ Men det gjorde jättestor skillnad att den här personen kom och sa att hon hade fel. För att det gjorde att jag blev arg på henne till slut efter några veckor, istället för att bara klanka ner på mig själv.”*

Mathilda: *”Var det någon som pratade med dig efteråt?”*

Jon: *”Nej det var det nog inte.”*

Jon 21 år

I citatet ovan blir det tydligt att kön är en central aspekt även i barns idrottande, på nivån att en förälder kan tycka sig ha rätten att begära ett egenhändigt utfört könstest. Även om berättelsen är extrem och Jon själv menar att mamman i fråga var en ”väldigt gränslös person” är det inte en helt otrolig händelse. De könstester Caster Semanya tvingades genomgå efter friidrotts-VM 2008 är ett exempel på en liknande händelse initierad och sanktionerad av Internationella Friidrottsförbundet.

Några informanternas berättelser skiljer sig från majoritetens. I deras fall har trakasserier från omgivningen slutat när de kommit ut. Christoffers berättelse om sin tid inom ishockeyn är ett exempel. Hans upplevelser är mångtydiga. Samtidigt som han har varit föremål för börgrykten kände han också ett starkt stöd från sitt lag när han väl kom ut.

Christoffer: *”Det var sådär, hur kommer alla reagera, vad kommer de att fråga, är jag beredd på vad de kommer att fråga?”*

Men sen när det väl skedde så blev det som en jättepositiv boost för mig, att 'shit, fan vad stöttande alla är!' Det gick ju lite bögykten och de slutade direkt."

Mathilda: "Bögykten? Hur går det till?"

Christoffer: "Bra fråga. Det undrar jag också. Vad ska man säga? Jag vet inte, det är väl att man har varit lite... Fjollat till sig ibland så att säga. Och då börjar ryktena gå. Ja, han gillar säkert killar, han står och spanar på honom nu, det ser vi att han gör.' och lite på den vägen. Det var väl inte jättekul jämt, det var det väl inte. Däremot är man ju fortfarande väldigt bra vänner med dem, om det är nån som håller på så bryr man sig inte så mycket utan går vidare och bygger på någonting annat i stället."

Christoffer 25 år

Gränser och risk för våld

Risken för fysiskt våld finns närvarande för några av informanterna. Många vet var gränsen går och begränsar sig själva för att inte bli utsatta för våld. Om de skulle flirta med fel person eller gå in i, enligt omgivningen, fel omklädningsrum skulle situationen med stor sannolikhet kunna bli hotfull och våldsamt. Det gör att informanterna begränsar sig på ett sätt som heterosexuella cispersoner inte behöver göra.

Liam tränar på Sats, ofta tillsammans med sin pojkvän. Där kan de vara öppna som ett par och han behöver inte tänka på att dölja sin sexuella läggning. Han får frågan om han hade kunnat vara öppen i sitt gamla fotbollslag

Liam: "Aldrig! Det skulle ha varit att räcka över pistolen i handen på dem och be dem trycka av."

Mathilda: "Och ragga på någon i laget?"

Liam: "Det är dödsstraff på det! Det tror jag det fortfarande är. Tyvärr, det är lite hemskt att säga men den kulturen är lite tråkigt i sport och framförallt i fotboll ska du ha flickvän på sidan av och du ska absolut inte tänka på någonting annat."

Liam 19 år

Liam är en av de informanter som berättar att det händer att han kollar in andra i ett idrottssammanhang. Han är dock i allra högsta grad medveten om vilka risker det medför att spana in någon på fel plats, något som tydligt illustreras genom svaret "det är dödsstraff på det" eller "det skulle ha varit att räcka över pistolen i handen på dem och be dem trycka av". En anledning till att informanterna känner till gränserna för vad de kan göra är det våld och de trakasserier andra hbtq-personer varit utsatta för. Josefine berättar hur hon träffade en kille som återgav hur han varit på väg att miss-handla en kille som raggat på honom.

”Ja jag träffade på en kille för typ ett år sedan som sa att han hade träffat på en snubbe på krogen som hade stött på honom och att han var nära att smälla till honom. Och då visste inte han att jag satt där själv och var hbt-person. Då fick jag ju liksom någon slags bevis, det kommer väldigt nära inpå, en person som skulle kunna spöa upp en annan person för att den stöter på honom. Och det kändes ju som att man fick bevis på att de existerar.”

Josefine 22 år

Risken för enskilda hbtq-personer att utsättas för våld skapar en rädsla och begränsar handlingsutrymmet hos hbtq-personer generellt. I informanternas berättelser blir det tydligt att det gäller oavsett om våldet har skett i en idrottsmiljö eller inte. Unga icke-heterosexuella är generellt betydligt mer utsatta för våld än unga heterosexuella. I *Livsvillkor och hälsa bland unga homo- och bisexuella* framkommer att 20 procent av de unga tjejerna från 16 till 29 år varit utsatta för hot om våld och 36 procent av de unga killarna. Motsvarande siffror för heterosexuella är 8 procent för tjejer och 9 procent för killar. Andelen som blivit utsatta för våld var 12 procent av tjejerna och 36 procent av killarna. Bland heterosexuella var motsvarande andel 5 respektive 9 procent.⁴⁴

Normativitet upprätthålls inte bara genom att omgivningen bestraffar de som avviker från normer, utan också genom att människor internaliserar normerna och reglerar sitt beteende utefter dem. Informanterna är redan medvetna om omgivningens potentiella reaktioner, och disciplinerar och begränsar sig själva innan någon annan hinner göra det.⁴⁵

Att normalisera utsatthet och ursäkt förövare

I artikeln *Openly gay athletes. Contesting hegemonic masculinity in a homophobic environment* beskrivs hur homosexuella idrottare ibland ger uttryck för internaliserad homofobi. Den tystnad och det osynliggörande som omgärdar homosexualitet uppfattas helt enkelt inte alltid som diskriminerande. Exempelvis kan en person vara accepterad i laget så länge det inte nämns eller syns att personen är homosexuell. Acceptansen är alltså villkorad.⁴⁶ Det gör att informanterna måste anpassa sig till normerna för att kunna känna sig som en del av gruppen.

Hos informanterna finns en tendens att tona ner och normalisera trakasserier. Det kan vara en strategi för att slippa ses som ett offer av andra och av en själv. Det kan också vara ett sätt att försvara idrotten. Ungdomarna är ju själva en del av idrotten och den i sig kan vara identitetsbärande. Gustav förklarar hur en bild beskriver hans relation till idrott.

44 FHI (2009) s. 16-17. Talen inom parentes rör heterosexuella jfr Tiby (1999), Aspling & Djärv (2012)

45 Jfr Foucault (1987), Tiby (1999)

46 Anderson (2002)

”Den här bilden står för identitet. Jag ser mig själv som idrottare och det har alltid varit så. Mormor och morfar när de ringer: ’Hur går det med idrotten och vår idrottsgrabb?’ Det har alltid varit en identitetsgrej att jag idrottar.”

Gustav 20 år

Samtidigt som idrotten är identitetsbärande för Gustav bär han på negativa erfarenheter.

”Jag har också varit lite sådär halvt mobbad när jag inte var så bra, och sen så är jag lite udda. [...] Men inte sådär jätte... Det var inte grovmobbning, det var light mobbning.”

Gustav 20 år

Gustav är noga med att betona att det inte var grov mobbning, trots att han upplevt situationen som obehaglig. Hbtq-ungdomar generellt är vana vid att inte ha tillgång till samhället på samma villkor som heterosexuella cis-ungdomar. De har också en tendens att acceptera situationer som andra inte skulle gå med på.⁴⁷ Idrotten är en arena där informanterna förväntas delta på frivillig basis. Även om informanterna älskar sin idrott kan det bli svårt att försvara sitt deltagande om de utsätts för ”grov” mobbning. Vem skulle frivilligt placera sig i ett sammanhang där man blir mobbad?

Det finns många exempel på hur informanterna accepterar en negativ jargong om homosexuella.

”Jag har hört en del på klubben skämta om det, men jag ser det inte som någonting nedsättande för just mig. Jag tror att man ofta inte direkt är seriös när man kallar någon för bög, utan det är mer att man... Det har så klart grund i att man såg mer nedsättande på homosexuella förr, men jag tror inte att man hatar homosexuella bara för att man säger ’bög’ eller ’fjolla’. Många slänger sig ofta med de orden och då blir det lätt att man halkar in på det. Men jag ser det mer som ett skämt eller så.”

Johan 18 år

Att skämta om homosexualitet och förminska kränkningar är kanske den enda strategi man känner till. Gustav berättar att flera i hans lag använder ordet bög som skällsord och att han själv skämtar om det.

Gustav: *”Det används mycket i sporten, och istället för att säga emot så sa jag alltid bara ’ja’. Så jag började också skämta om det, och då blev det aldrig nån mer diskussion. Dispyten tog slut, när man kastar förolämpningen ’jävla bög’ och jag svarar ja så blir det bara tyst.”*

Frida: *”När du beskriver det så låter det som att de i ditt lag borde fatta?”*

47 Darj & Nathorst-Böös (2010)

Gustav: ”Ja jag tror ju att egentligen alla har gissat det, men att de inte vill fråga för att det är skönare att inte veta att killen i duschen bredvid gillar andra nakna killar. Det är inget som jag gömmer men ingenting som jag vill gå ut med officiellt. Jag tycker inte man ska behöva det, det är ju aldrig någon som har kommit fram till mig och sagt ’hej, jag är heterosexuell’, så varför ska jag behöva gå fram och säga ’hej, jag är homosexuell’? Om de har problem med det så ska väl inte jag förstöra deras sportupplevelse.”

Gustav 20 år

Bilden som framträder är komplex. Informanten spelar med i den homofoba jargongen. Han har förståelse för varför hans lagkamrater skulle ha problem med om han var öppen. Samtidigt kritiserar han att heterosexuella och homosexuella behandlas olika och att homosexuella behöver komma ut.

Naima känner skuld känslor för att hon chockerar sina träningskamrater genom att vara trans och ursäktar dem, även om situationen är jobbig för henne själv. Hon vill till och med respektera de åsikter som hindrar henne från att byta om i ett omklädningsrum. Skuldbördan hamnar hos informanten, inte hos omgivningen.

”Jag vet att personer kommer att vara i chock när de ser mig byta om i tjejernas omklädningsrum. Det blir en chock för dem eftersom jag fortfarande biologiskt är kille och de kan inte kan se mitt perspektiv. [ ] Det syns att de reagerar och brottas med det, vissa har aldrig känt någon som genomgått ett könsbyte eller är transsexuell. Man känner en viss skuld känsla men det är inte nåt jag kan göra. [ ] Jag byter om på toaletten. Det skulle ha varit skönt att kunna gå in i tjejernas omklädningsrum och inte känna att det är jobbigt, men det är ju jobbigt, jag vill inte tvinga dem. Jag vill acceptera och respektera personen vilka åsikter den än har.”

Naima 20 år

Tränare

Informanterna har generellt ett lågt förtroende för vuxna, något som känns igen från undersökningar som visar att hbtq-ungdomar har lågt förtroende för vuxenvärlden och samhällets institutioner.⁴⁸ Ibland är det ett resultat av att det inte finns några uttalade ställningstaganden från de vuxnas sida. Många informanter efterlyser till exempel att tränare borde ta upp hbtq-frågor, säga att här är alla välkomna. Ett sådant ställningstagande skulle innebära att de kunde våga närma sig tränaren med sina problem.

48 Darj & Nathorst-Böös (2010), Darj & Nathorst-Böös (2011)

”I min klubb har man inte pratat så mycket om det, där tycker jag man verkligen skulle kunna bli bättre för jag tycker ändå att det är en ganska viktig grej att ta upp. Men jag skulle inte själv vilja sticka ut huvudet och liksom säga ’nu ska vi ta upp den här frågan om homosexuella’ för då skulle det nog inte bli så bra gehör. Men om det skulle komma som ett förslag uppifrån eller från vår... han som är ansvarig, då skulle det säkert börja snackas mer om det.”

Johan 18 år

Flera informanter berättar om kopplingen mellan ansvarstagande vuxna och en bra stämning i klubben. Linda, som upplever sin klubb som en frizon, beskriver hur hennes tränare bidragit till en bra stämning i laget.

”Tränarna i mitt nuvarande lag är ju väldigt chill. De är kompisar med tjejerna i stället för att vara så här stenhårda. Eller de är hårda när vi inte lyssnar på dem men de är typ, ja de skämtar mycket och de ser till att införa den typ av attityd i laget det ska vara.”

Linda 27 år

De flesta berättelserna om tränare handlar dock om hur de är frånvarande och att de inte uppfattar vad som försiggår mellan ungdomarna. Gustav får frågan om en tränare någon gång tagit upp frågor om mobbning i laget. Han svarar med en berättelse om hur en uttalat homofob lagkompis fick ett pris.

”Årets lagkompis var en sån där grej och man kunde rösta vem som var bäst lagkompis och då vann ju han, han som tydligen är lite homofobisk.”

Gustav 20 år

Det är flera informanter som berättar hur deras tränare inte bara haft överseende med trakasserier mellan ungdomar i klubben, utan dessutom själva stått för en homofobisk jargong. Leo berättar om en av sina tidigare tränare.

”Min tränare sa inför hela laget en gång: ’Det är skönt att flatstämpeln från fotbollen är borta. Skönt att det inte är så många flator som spelar fotboll längre och att det inte finns några sådana där, här i vårt lag.’ Åtminstone jag och en till i mitt lag är öppna med att vi inte är hetero. Det var många små kommentarer som hon sa, vår tränare. ’Sluta lebbra er’ om typ två var för närgångna, ’ta bort killen ur laget’ om det var någon med för kort hår som hon upplevde som för bra.”

Leo 20 år

Emelie är ibland tränare och berättar hur killarna hon tränar pratar om hur dåligt det är att vara böj och kallar varandra för fjolla. Hon får frågan om de andra tränarna ingriper när jargongen blir homofob. Emelie missuppfat-

tar frågan och tror att den handlar om huruvida de andra tränarna står för samma jargong, en missuppfattning som blir väldigt talande.

Emelie: *”Senast förra veckan var det en tränare som sa till killarna att inte spela kärringspel. Och en annan tränare samma vecka som sa ’visa att du är man nu!’ till en kille som skulle möta en tjej på träningen. Då sa jag ’vad fan säger du?’ Och då blev han röd i fejsen. Då förstod han att det kanske inte var så jävla lämpligt. Så ja det är dålig utbildning hos tränarna, definitivt.”*

Mathilda: *”Du har aldrig hört någon tränare som har sagt motsatsen, ’man säger inte spela som en kärring?’”*

Emelie: *”[skratt] Nej. Min bästa kompis, hon är också flata, och hon är också tränare och hon vågar inte ta i de här grejerna om tränarna, fast de är kollegor. Nej det är svårt. Jag tror de behöver, kanske att det behövs en ny generation tränare? Eller mera utbildning?”*

Emelie 30 år

Informanterna riskerar inte bara att bli trakasserade av sina träningskamrater, utan även av ansvariga vuxna. Förtroendet för vuxna är lågt och de flesta informanter svarar också att de inte vet vart de skulle vända sig om de blev utsatta av någon i sin förening.

En annan anledning till att informanterna inte vill prata med tränarna är att de inte litar på att på att de vuxna i omgivningen kan ta till sig informationen. Vuxna saknar genomgående tillräckligt med kunskap för att kunna vara ett stöd när det kommer till hbtq-ungdomars problem. Informanterna litar inte heller på att de vuxna kommer att behålla informationen för sig själva. Juno 15 år berättar hur det skulle kännas att be tränarna om hjälp.

”Det skulle bara vara pinsamt om de två skulle stå där, två gubbar i 40-års åldern. Det skulle bara kännas konstigt om de skulle stå där och snacka om det. Det skulle bli, det skulle kännas jättekonstigt.”

Juno 15 år

När tränaren är ens förälder

För två av informanterna har utanförskapet delvis initierats och skapats av tränaren, som också varit deras förälder. En av dem är Sebastian. Han har spelat fotboll på elitnivå, tränat fyra dagar i veckan och ”rest land och rike runt” och spelat matcher. Han definierar sig som homosexuell men har inte varit öppen inom idrotten. Efter att ha berättat att pappan är homofob och att det förekommer kränkande jargong i fotbollen kommer det fram att pappan också är hans tränare.

Sebastian: *"Jag berättade för pappa för två år sen, trots att han liksom... Vi kan sitta och titta på TV och så är det två karlar som kysser varandra på TV och han och min storebror utbrister i kör 'shit, vad äckligt! Skjut dem.'"*

Mathilda: *"Hur kommer det sig att du inte var öppen i laget?"*

Sebastian: *"För det första gick det en massa bögskämt. De kallade varandra för bög och såna grejer. Man har lite grann förträngt det på något sätt, men var en del homofobi. Och då känns det inte jättekul att ställa sig upp och bara 'jag är bög, hallå!' liksom. Jag tror jag hade blivit ganska utfrys faktiskt."*

Mathilda: *"Tränarna, hur var de?"*

Sebastian: *"Det var min pappa som var tränare, så det kändes ganska inaktuellt. Jag tror att det kan ha ganska stor inverkan på det hela att det var pappa som styrde laget på det sättet."*

Mathilda: *"Var det aldrig någon vuxen som ingrep mot jargongen?"*

Sebastian: *"Nej, nej, nej."*

Sebastian 22 år

Sebastian säger att hans pappa aldrig sa något homofobiskt under själva träningen, att han nog inte ens hade vetat om att tränaren var homofob om det inte hade varit hans pappa. Sebastian får frågan om han hade ringt någon annan tränare om något allvarlig hade hänt.

"Just för att jag inte ville att det skulle komma fram till min pappa hade jag nog struntat i det. Jag hade nog inte sagt att... För då hade det ju kommit fram och det ville jag inte. Ja, det är märkligt."

Sebastian 22 år

När tränaren också är ens homofoba förälder blir det, precis som Sebastian beskriver, svårt att ta upp en kränkande situation. Det blir också svårt att ta kontakt med en annan tränare för att få hjälp eftersom risken finns att föräldern också skulle bli informerad.

Kim är en ung bisexuell transkille. Han berättar att han är öppen på de flesta ställen förutom stallet. Han har en häst i stallet, som hans mamma finansierar. Båda föräldrarna arbetar i stallet och vistas där dagligen, hans pappa är också stallchef.

"Det enda stället där jag är lite... stängd med min sexualitet, det är i stallet eftersom både min mamma och min pappa är väldigt konservativa. Det var jättejobbigt att komma ut. När jag kom ut inför min mamma var vi på BUP. Jag mådde jättedåligt över att jag inte visste hur de skulle ta det. Men det var ännu jobbigare att komma ut inför min pappa."

Kim 18 år

Kim får frågan om han känner till några andra hbtq-personer inom ridsporten.

Kim: *”Nej, inga... Ja, det är en kille i ett annat stall som är öppet homosexuell. Han har jobbat i pappas stall, men då hade han inte kommit ut. Det är ändå rätt fräckt för det är den första homosexuella människan som har kommit ut som jag vet. Min pappa blev väldigt ’åhh, jag kan inte fatta att jag släppt in en homosexuell i mitt stall.’ Han är väldigt konservativ och jobbig att ha att göra med.”*

Mathilda: *”Tror du det hade varit skillnad om inte din pappa varit chef?”*

Kim: *”Då hade jag nog ändå kunnat komma ut på ett annat sätt, för då hade jag inte behövt bry mig om att shit, vad säger nu min pappa? Jag kan ju inte precis avsluta min relation med honom.”*

Kim 18 år

Bilden som tecknas i berättelsen är komplex. Informanten träffar sin pappa i stallet varje dag, han väljer att gå till stallet eftersom hans häst står där. Han har en komplicerad relation till sin pappa, men som han säger ”jag kan ju inte precis avsluta min relation med honom”. Alla i stallet vet vad pappan tycker om homosexuella (transperson verkar vara ett alltför komplicerat begrepp att använda i sammanhanget) och en annan i stallet tycker samma sak. ”Han och pappa, de är väldigt tajta när det gäller det. De sitter väldigt ofta och skojar som det på luncherna”

Informanten tycker inte om att bli kallad vid det namn som tilldelats vid födseln, men tror inte att han kan begära att de ska använda det killnamn han föredrar eftersom ”de kanske hamnar i en så obehaglig situation att det blir obehagligt för mig också”. Att ta en diskussion blir komplicerat i situationen eftersom informanten inte bara träffar den som driver homofobin i stallet utan också hemma. Att starta en konflikt i stallet skulle innebära att hemmet, som en säker plats, också skulle hamna i riskzonen. Frågor som bör ställas är vad informanten har för möjligheter att söka stöd om han utsätts för kränkningar och vem som bär ansvar för att personerna i stallet känner till och förstår vikten av att använda rätt pronomen och namn.

Idrotten i en större kontext

Den omgivande kontexten är av betydelse, både för informanternas självkänsla och deras möjlighet att idrotta. Relationer som skapas i andra rum påverkar idrotten och tvärtom. Huruvida man idrottar i en förening på en liten eller stor ort kan spela roll. Om man inte är öppen inför skolkamrater, grannar eller syskon och de är medlemmar i ens förening minskar möjligheterna att vara sig själv. Huruvida det finns andra hbtq-personer i den nära omgivningen är också en faktor som inverkar på idrottandet.

Många beskriver svårigheter med att vara öppen på en liten ort. Johan berättar till exempel hur det faktum att många är frikyrkliga i hans hemstad påverkar hans öppenhet.

”Det finns fortfarande nåt slags... ja, att man inte pratar jättehögt om det. Mina grannar till exempel, det är många av dem som är pingstväänner och de har ju inte direkt någon positiv syn på homosexuella. Så ja, jag skulle väl kanske inte komma ut för dem.”

Johan 18 år

För informanter från små orter, där omgivningen är heteronormativ och negativt inställd till hbtq-personer, blir möjligheten att komma ut inom idrotten begränsad. Om de kommer ut inom idrotten kommer de automatiskt ut i andra sammanhang också.

”Där jag kommer ifrån bor det sex tusen personer, kommer man ut så vet alla om det och jag hade tre år kvar som jag var tvungen att bo där och leva i det... kan tänka mig att det är lättare om man kommer från en större stad där det alltid finns någon som inte vet om man har kommit ut. Men när det finns hundra personer i ens egen ålder är det lätt att alla de här hundra personerna vet när veckan är slut. Och om man nu har blivit utmobbad ur laget så är kanske det inte så himla kul.”

Josefine 22 år

Forskning visar att hbtq-ungdomar som bor i glesbygd har sämre psykosocial hälsa, vilket kan förmodas bero på att det finns få andra hbtq-personer i deras närhet. De från glesbygden får också ett mer negativt bemötande från familj, vänner jämfört med de från storstäderna.⁴⁹ Detta är något som även får följder för idrottande hbtq-personer.

Att det finns få andra öppna hbtq-personer är något som påverkar informanternas möjlighet att vara sig själva. Alex, en 16 år gammal transsexuell kille, bor på en mindre ort i Sverige. Han känner ingen annan transsexuell förutom en kusins kompis, som han endast träffat en gång. Han säger ”Det skulle vara skönt att känna att jag inte är den enda i stan som är transsexuell.” På en större ort kan möjligheten att träffa andra ungdomar att identifiera sig med vara större, liksom möjligheten att välja ett idrottssammanhang där man inte blir den enda hbtq-personen.

Flera av informanterna har varit utsatta för trakasserier av jämnåriga. Speciellt på mindre orter är familjen och jämnåriga i skolan ofta samma personer som de informanterna möter inom idrotten.

49 Ahlin & Gäredal (2009), FHI (2005)

”Jag hade ganska många skolkamrater som spelade i mitt lag. Grejen var att jag blev även mobbad i skolan, just på grund av att de trodde jag var gay.”

Liam 19 år

Hur informanterna upplevt skolidrotten är också något som påverkar dem senare i andra idrottssammanhang.

”Hela gymnasiet kände jag mig osäker i omklädningsrummet för jag visste att det fanns några som hade reagerat negativt när de fick veta att jag var bi och inte ville dela omklädningsrum med mig, det var egentligen ganska barnsligt, och det satte sig liksom. Det var då jag började titta ner på fötterna.”

Angelica 22 år

För en del är det omöjligt att vara öppna i idrottsklubben, men de är ändå nöjda med situationen.

”Jag har inte så stor fritid som alla andra. Jag tränar kampsport och det tar på krafterna men det är typ min fritid. Då umgås jag med folk och har kul för det mesta. Jag vet inte så mycket hur man umgås annars privat. Jag har inte varit så social med folk för jag har varit mobbad sedan första klass. Då hade jag vänner men de sinade bort allt mer ju äldre man blev.”

Max 19 år

Att informanten ovan tycker att kampsporten är en plats för andrum handlar inte om att han kan vara öppen utan om att det är ett sätt för honom, som har varit mobbad under hela sin skolgång, att träffa andra och ha ett socialt liv. Anledningen till att kampsport blir något positivt för informanten är alltså frånvaron av våld och utsatthet.

Juno definierar sig som transsexuell och har inte kommit ut hemma eller på innebandyn. Att komma ut i laget skulle vara detsamma som att komma ut hemma, eftersom systemen också spelar där. Dessutom berättar han att han känt tränaren sedan han var mycket liten.

”Tränaren och hans fru, jag lärde känna dem när jag var typ två år, jag är ju barndomskompis med deras barn. Klubben är verkligen, alla är som en familj och tränaren och hans fru är allas mamma och pappa liksom.”

Juno 15 år

Juno gillar sin innebandyklubb men det faktum att den är som ”en enda stor familj,” gör också att han måste komma ut för alla om han kommer ut för en. Flera som bär på erfarenheter av trakasserier och utanförskap har inte vågat prata med sina tränare om det eftersom de inte vill att hela samhället ska blandas in. Tränaren känner föräldrarna eller är förälder till någon i klubben. De i klubben är också klasskompisar eller klasskompisar till ett syskon och så vidare.

Informanternas generella livssituation och psykiska hälsa påverkar också deras självkänsla och möjlighet att hantera en problematisk situation inom idrotten. Hbtq-ungdomar lider generellt av sämre psykisk hälsa än andra ungdomar. Transungdomar mår sämre än homo- och bisexuella ungdomar, och är också mer våldsutsatta än både majoritetsbefolkningen och homo- och bisexuella.⁵⁰ Även om långt ifrån alla har utsatts för våld har tillräckligt många transungdomar gjort det för att det ska prägla hela gruppens perspektiv.

”För ett tag sen fick jag reda på att de andra på min skola kallar mig ’det’ eller ’detet’. Jag önskar de kunde fråga istället, då får jag iallafall chans att förklara mig. Att bli slagen har jag aldrig känt någon rädsla för. Varför skulle någon ha rätt att slå mig? [...] Ofta får jag ångest över att vara transperson, orkar inte mer. Att behöva förklara varje dag. [...] Jag har även försökt ta självmord och jagas fortfarande av hemska, mörka och jobbiga tankar. Jag har inte valt att vara transsexuell, varför ska jag behöva lida varje dag? Många av mina vänner som är hbtq har samma tankar.”

Jonah 17 år

En av informanterna, Wei 24 år, är relativt nyanländ till Sverige och han svarar på frågan om han är öppen med sin sexuella läggning: ”Nej, nej, nej, inte öppen”. Han berättar att han inte tror att hbtq-personer gillar lagidrotter: ”Jag vet inte, jag tror att det är många som gillar idrotter där man kan spela själv utan andra personer”. Han är rädd för sin omgivning och hela intervjun präglas av att han har svårt att hitta ord för att beskriva vem han är, att han är homosexuell. Han är också den informant som är ”minst” öppen och lever i ständig rädsla för att avslöjas. Detta har påverkat hans val av idrott. Han skulle vilja träna med ett gaylag men vågar inte av rädsla för att någon ska komma på honom. Hans erfarenheter från hemlandet och familjens syn på homosexualitet påverkar i högsta grad hans val av idrott. Dels genom att han väljer individuella idrotter för att inte behöva komma nära människor som kan komma på honom, dels genom att han väljer bort det lag han egentligen skulle vilja träna med.

Föräldrar

Erfarenheterna informanterna bär med sig hemifrån avspeglas i deras självkänsla och kan ha betydelse för hur de tacklar motgångar inom idrotten. Flera informanter har dåliga relationer till familjemedlemmar. Anna berättar om sin relation till sin pappa.

Anna: *”Pappa och jag har varit väldigt upp och ner.”*

Frida: *”Vad har det berott på?”*

Anna: *”Min läggning. Det började förra året när jag kom ut för dem. Sen tog jag hem min första tjej för tre månader sen,*

50 Ahlin & Gäredal (2009), Ungdomsstyrelsen (2012b), FHI (2005)

jag har inte vågat det innan, och jag tror han kände sig äcklad eller någonting. Allt som gick fel blev mitt fel. Att mamma hade mycket på jobbet eller någonting, då kunde det vara mitt fel. Han lade ut all ilska på mig.”

Anna 18 år

En del informanter beskriver hur föräldrars värderingar och ideal kring kön styrt dem i deras möjlighet att välja idrott. Linda berättar att det dröjde länge innan hon kom ut som flata för sina föräldrar eftersom hon inte var säker på hur de skulle reagera, speciellt inte hennes mamma. Linda beskriver att hennes mamma haft ”gammelmåda” värderingar om vad killar och tjejer ska ha för intressen. Därför dröjde det tills hon var 17 år innan hon började spela hockey.

Linda: ”Jag ville spela fotboll egentligen men det fick jag inte för mamma när jag var liten, för det var en pojksport. När jag blev tillräckligt gammal och kunde köpa allt själv började jag med hockey [skratt]. Jag är ju född i Moldavien och har föräldrar som är lite mer gammalmodiga än de flesta andra föräldrar. Man fick kämpa lite extra.”

Frida: ”Hur har det känts att hon har motarbetat dig?”

Linda: ”Det har ju varit jobbigt för jag har alltid varit den som har velat spela de här sporterna medan min bror inte har velat. Hon har hela tiden pushat honom. Och så mig bara ’nä men sitt där, du har en danslektion’ typ. Det har varit en del av vardagen. Det var mest ibland att man bara ’mamma kan jag inte få?’ ’Nej!’ ’Va fan snälla! Men om jag gör det här?’ ’Nej!’ ’Nähä!’”

Linda 27 år

Hbtq-ungdomar är generellt mer våldsutsatta i hemmet än ungdomar i stort. I Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät från 2009 är 19 procent av hbtq-personerna utsatta för våld i hemmet, jämfört med 10 procent av ungdomar bland den övriga befolkningen.⁵¹ Eftersom flera av informanterna har en problematisk relation till sina föräldrar kan det vara uteslutet att be dem om hjälp. Det kan ta sig uttryck i att informanterna inte berättar om trakasserier eller att de inte delta i träningen på grund av konflikter.

De flesta av informanterna har inte blandat in sina föräldrar när de har fått problem. Liam, som har slutat med fotboll, ångrar att han inte berättade för sin mamma om den mobbning som pågick i laget.

Mathilda: ”Om du skulle ge ett råd till det dig själv som barn?”

Liam: ”Jag skulle ha sagt till 11-åringen att han skulle ha sagt till sin mamma, jag tror hon hade kunnat hjälpa mig. Små do-

51 Ungdomsstyrelsen (2012b) s. 13. Jfr Darj & Nathorst-Böös (2011), Ungdomsstyrelsen (2012a), Ungdomsstyrelsen (2012b)

ser av negativ energi samlas på och läggs på hög. Mitt sätt att göra mig av med den där ryggsäcken var att komma ut, då kunde jag släppa den. Men att under två tre års tid bära på den där ryggsäcken blev ganska tungt.”

Liam 19 år

Sammanfattning: Utsatthet och omgivningen

Flera informanter upplever att hbtq-personer är osynliggjorda inom idrotten. Enda gången som hbtq kommer på tal är i homofob och transfob jargong. Jargongen finns såväl i deras närmaste omgivning, bland träningskamrater och tränare, som i offentligheten hos åskådare och i fall som ifrågasättandet av Caster Semenyas könstillhörighet under friidrotts-VM 2008. Detta sammantaget skapar en känsla av utanförskap hos informanterna. En del av dem har blivit trakasserade och utsatta av träningskamrater och föräldrar till andra idrottare. I informanternas berättelser är stödet från tränarna ofta frånvarande. Det händer också att tränarna är de som står för en homofob eller transfob jargong.

Informanterna internaliserar idrottens normer och anpassar sig till dem. De ursäktar och förmildrar det de blir utsatta för, skämtar med i jargongen och är förstående till att heterosexuella träningskamrater inte vill duscha med dem. De inordnar sig också genom att reglera sitt beteende på förhand, så att de i största möjliga utsträckning ska slippa bli utsatta för trakasserier.

Det som händer inom idrotten hänger nära samman med informanternas situation i skolan, på bostadsorten eller i hemmet. Ibland rör sig till och med samma personer på de olika arenorna. Tränaren kan vara en förälder, en träningskamrat kan även vara en klasskompis och ett syskon kan vara träningskamrat. De ungdomar som mobbar informanterna i skolan kan vara samma personer som trakasserar dem inom idrotten. Detta får inverkan på till exempel informanternas möjligheter att delta i idrott.

Förebilder och frizoner

Förebilder

Informanternas förebilder visar att det är möjligt att idrotta och samtidigt vara hbtq-person. Förebilder kan finnas på nära håll i form av ledare, träningskamrater, vänner och familjemedlemmar, eller på avstånd i form av elitidrottare. Varför en person beskrivs som en förebild varierar.

Få öppet homo- och bisexuella elitidrottare

Framförallt två personer återkommer som förebilder för informanterna: Kajsa Bergqvist och Anton Hysén (Anja Pärson hade inte kommit ut vid tidpunkten för de flesta av intervjuerna). Att flera informanter nämner samma förebilder torde vara en indikator på att det inte finns så många offentliga förebilder att välja mellan.

”Det är väl egentligen bara Anton Hysén, eller han är väl inte elitidrottare på en jättehög nivå egentligen, men det är väl i stort sett bara han som jag vet om.”

Erik 22 år

Samtidigt som det tycks finnas få förebilder understryker många informanter vikten av offentliga idrottare som lever öppet. Johan definierar sig som homosexuell. Han är inte öppen när vi intervjuar honom, något han då planerade att ändra på.

”Jag ska faktiskt komma ut för min klass på torsdag. Vi har ett muntligt prov i svenskan och har en artikel som vi ska anknyta till, som handlar om Anton Hysén, om att han kommit ut förra året. Jag tänkte spåna vidare på den artikeln och sen säga att jag verkligen kan relatera.”

Johan 18 år

Enligt informanterna finns det flera orsaker till varför få elitidrottare är öppna. Enligt Gustav, 20 år, handlar en risk om att gå miste om sponsorer: ”Image kan ju vara en grej när det kommer till sponsring och så.” En annan orsak kan vara rädslan för att massmedia ska rapportera om en som homosexuell idrottare snarare än som duktig idrottare.⁵² Erik, 22 år, får frågan om varför få elitidrottare är öppna.

”Det blev ju en massa skrivelser om Anton, och så skulle det säkert bli om någon annan kom ut. Som Kajsa Bergqvist, hon har ju flickvän och det blev ju jättemycket, alla tidningar skrev ju om det liksom.”

Erik, 22 år

52 Kestnbaum (2003)

Josefine resonerar kring hur det skulle vara ifall fler elitidrottare var öppna.

”Jag tror att det kan hjälpa. Kajsa Bergqvist ville ju inte komma ut, men hon blev ju tvingad till det. Och det är väl liksom på gott och ont. Det måste finnas en anledning till att de inte berättar. Varför just de som idrottare, när det finns många andra kända personer som har kommit ut. [...] På något sätt finns det ju en laddning i det här med att idrottare har en sexualitet, eller har en annan sexualitet än normen. Så jag tror att det är bra att de börjar komma ut, de visar barn och ungdomar att det finns förebilder även inom idrottsvärlden.”

Josefine 22 år

Idén om att det inte finns några hbtq-personer gör att många överraskas när någon plötsligt synliggörs. En informant beskriver hur han blev positivt förvånad då en homosexuell orienterare lyftes fram i media.

Johan: ”Jag läste faktiskt en intressant artikel i Skogssport som handlade om en homosexuell orienterare [...] Han var under 20 och han hade kille och allt möjligt. Han hade inte haft några problem att komma ut alls, och det tyckte ju jag var himla härligt att läsa. Jag såg det av en slump bara, jag trodde inte det fanns någon såhär...”

Frida: ”Du säger att du var förvånad, hur kommer det sig?”

Johan: ”Ja, jag blev positivt förvånad, jag tyckte det var så himla härligt att läsa.”

Johan 18 år

Inga öppna transpersoner inom elitidrotten

För transungdomarna är det mycket svårare att komma på förebilder. Många tänker länge och några formulerar nya förebilder under samtalets gång. Skillnaden mot de homo- och bisexuella cisungdomarna, som ändå nämner några gemensamma namn, är markant.

Naima, som är transtjej, funderar över temat förebilder. Hon kommer fram till att hon är sin egen förebild.

”Gud, vad svårt. Jag har faktiskt aldrig haft någon förebild. Jag ser mig själv lite grand som en förebild, för jag är väldigt stolt över mig själv liksom att jag har gått igenom så himla mycket.”

Naima 20 år

Naima funderar vidare och berättar om en seriekaraktär.

”Om jag ska säga någon person som jag känner en relation till, det är en karaktär från en serie som jag har läst. Jag har glömt vad hon heter, men hon är en transperson och serien handlar

om att hon vill åka konståkning. Hon trivs inte med kvinnorollen i konståkningen och till slut så blir hon sedd som kille och det tyckte jag var jättefint.”

Naima 20 år

En transkille, Alex, är den enda som nämner en elitidrottande transperson.

”Balian eller vad han heter. Som hette Yvonne förut. Balian, jag kommer inte ihåg vad han heter i efternamn. Jag vet inte så mycket om honom men jag har hört talas om honom, höjdhoppare eller något sådant. Ja han håller på med friidrott i alla fall.”

Alex 16 år

Balian Buschbaum, född Yvonne Buschbaum, är en tysk före detta friidrottare som tävlade i stavhopp. Buschbaums genombrott kom när han blev fyra vid junior-VM 1998 och hans sista mästerskap blev VM 2003. Under 2007 genomgick Buschbaum en könskorrigering.

En seriekaraktär och en person som avslutat idrottskarriären innan könskorrigeringen utgör den samlade potten transförebilder på distans för informanterna. Ett underlag som bekräftar transungdomarnas berättelser om svårigheterna att förena transidentiteter och olika könsuttryck med organiserat idrottande och idrottskarriärer.

Hbtq-idrottare i närmiljön

Förebilder kan finnas på nära håll bland exempelvis träningskamrater och tränare. När informanterna får frågan om de känner till några andra hbtq-personer inom deras idrott svarar de allra flesta nej. Några tvekar och säger att de har hört ett rykte om någon tränare eller idrottare. De som de känner till är oftast inte öppna, utan de känner till dem för att de umgås i samma kretsar eller har sett dem på quiser.

”På högstadiet fick jag veta att min idrottslärares syster var gay genom en kompis. Då kände jag lite så där att ok är det någon jag behöver prata med så kanske jag kan prata med henne. Men det tog ju ändå emot, i och med att jag inte visste vad hon tyckte. Så att det saknades väl en förebild.”

Josefine 22 år

En transkille berättar om Edward, en RFSU Ungdom-aktivist, som lagt en motion om transinklusive omklädningsrum på en av Friskis och Svettis lokala föreningars årsmöte.

”Det här med Friskis och Svettis blev jag inspirerad av. Det var då jag kom på att men shit, det här borde jag kunna göra i min stad också.”

Adrian 20 år

Hbtq-personer som är öppna med sin sexuella läggning eller könsidentitet visar att det överhuvudtaget existerar hbtq-personer inom idrott, att det är möjligt att idrotta och vara hbtq-person. De ger också en möjlighet att kolla av klimatet, informanterna skapar sig en idé om hur deras klubb eller lag skulle reagera på att de själva kom ut. Om ungdomarna saknar tydliga förebilder kan detta omvänt resultera i att de inte vågar komma ut. I citatet nedan beskriver Christoffer hur han upplevde sig som ”ensam i hålan” och att det var därför han dröjde med att komma ut. Christoffer får frågan om det hade gjort skillnad om det funnits någon som var öppen inom ishockeyn.

Christoffer: *”De har startat en jättebra kampanj i NHL nu, Torontos General Manager och hans son, för att hedra minnet av deras bror som var öppen hbt-person inom elitidrotten. De har samlat ihop de här stora NHL-stjärnorna och de går ut och verkligen poängterar att de tycker att det är okej.”*

Mathilda: *”Skulle det behövas i Sverige också?”*

Christoffer: *”Ja, det skulle nog behövas någon form av kampanj. Som jag upplevde det var det mycket ’böjvävel’, ’fitta’, ja den jargongen. Det finns säkert någon som tar det negativt och inte vågar gå ut.”*

Christoffer 25 år

De hbtq-ungdomar som har god psykosocial hälsa och hög självkänsla är de som har andra hbtq-personer i sin närhet och som har sammanhang där de kan känna sig självklara.⁵³ Idrottande transförebilder saknas i stort både inom elitidrotten och i den nära omgivningen. Homo- och bi-ungdomarna lyfter några få förebilder och det är tydligt att dessa spelar en viktig roll.

Idrott som en frizon

I tidigare kapitel har idrotten många gånger beskrivits som en problematisk arena för hbtq-ungdomar, men för många av informanterna är idrotten också en plats som symboliserar glädje, frihet, hälsa, självkänsla och gemenskap. De älskar sin idrott, adrenalinkicken, samarbetet i laget och utmaningen att hela tiden bli bättre. Så här beskriver Anna, 18 år, anledningen till att hon idrottar: ”Jag känner en frihet att kunna träna, och glädje. Ja, kämpaglöden.”

Idrotten är en social arena där relationer skapas och upprätthålls. För en del av informanterna är gemenskapen en viktig anledning till varför de håller på med idrott. Idrotten kan även utgöra en frizon från vardagens funderingar och problem.

”I stället för att gå på krogen och umgås med mina vänner, så åker jag och spelar hockey med mina vänner. Så det är en

53 Ahlin & Gäredal (2009), FHI (2005)

enorm social sammanhållning så att säga. [...] Man får liksom komma bort och tänka på någonting annat, göra någonting annat en stund. Pausa det övriga livet.”

Christoffer 25 år

Det finns också berättelser från informanter för vilka idrotten är en frizon som stärker dem i hbtq-identiteten. Det rör sig dels om två homosexuella tjejer som hittat en frizon inom ishockey respektive roller derby, dels om informanter som valt att idrotta i hbtq-föreningar. Dessa berättelser är betydelsefulla då de nyanserar bilden av hbtq-ungdomars erfarenheter av idrott.

Tjejer, ishockey och rollerderby

Linda har spelat ishockey sedan hon var 17 år. Hon beskriver hur icke-heterosexualitet är ständigt närvarande i laget, något som det pratas om på ett avslappnat och positivt sätt. Vissa tjejer i laget är öppna och snackar högt om sina ragg i omklädningsrummet utan att någon reagerar. Det är helt enkelt ingen stor grej. Linda menar att det förmodligen är lättare att komma ut som homo- eller bisexuell tjej inom hockey än i samhället i övrigt.

”För mig skulle det nog inte ha varit något problem i något av lagen. Däremot i typ min grundskoleklass tror jag nog det hade varit problem. I de flesta damhockeylag tror jag inte att det är några problem direkt.”

Linda 27 år

Linda konstaterar att det förmodligen är fler flator inom hockey än i samhället generellt, åtminstone i hennes lag. Dessutom berättar hon att hockeyn är en plats där yngre tjejer för första gången kommer i kontakt med homosexualitet.

”Det är ju fem av fyrtio i mitt lag som är gay. Sen har vi ju också småtjejer som nog inte riktigt funderat överhuvudtaget på vad de är. Det var lite roligt när de fick information om en av tjejerna om att man faktiskt kan vara tillsammans med en tjej [...]. Några snackade om vad som hade hänt i helgen. Det var typ en av dem som hade bråkat med nån snut, det var slagsmål på krogen och då frågade den här lilla tjejen liksom att, ’va, varför slogs de?’ ’För att hennes flickvän hade varit dum mot henne och så bla bla.’ ’Hennes flickvän, va?’ Och först förstod hon ingenting. ’Du menar pojkvän?’ ’Nä flickvän.’ Och så fick de en liten lektion där.”

Linda 27 år

En bidragande faktor till att idrott kan upplevas som en frizon är att det finns flera andra som inte är heterosexuella i föreningen.⁵⁴ Malin är 26 år och spelar roller derby, en idrott som i Norden endast utövas av kvinnor.

54 Hellborg (2011), Linghede (2007)

Enligt henne tar en del tjejer steget att leva icke-heterosexuellt efter att de börjat med roller derby.

”Det finns en jargong om de lesbiska roller derby-tjejerna. [...] De är väldigt välkända och de är väldigt utspridda, och i Sverige är de jättemånga och det är nästan mer regel än undantag att tjejer hookar upp på efterfesterna, även om de inte var gay från början. Jag har så många exempel på tjejer som har träffat tjejer sedan de började med roller derby. Det är liksom en epidemi [skratt]. Det är någonting med den här gemenskapen och sporten och friheten som gör att tjejer tar chansen, vågar utveckla eller vågar tänka på det.”

Malin 26 år

Malin menar att många utövare är lesbiska därför att roller derby är ett rum för kvinnor, men också för att sporten är hård och öppnar upp för andra värden än de traditionellt kvinnliga. När könsnormer sätts ur spel hamnar heteronormativiteten i gungning.

”Det finns en frihet och det finns en råhet som är fruktansvärt tilltalande. Det är ju krav på att vara stark snarare än att vara gullig. Det är ingen som spelar på det här med att behöva hjälp eller att vara underlägsen, de väldigt ocharmiga kvinnliga attributen. Så jävla mycket styrka och att kunna själv. [...] Det finns så himla mycket kompromisslöshet som är ljuvlig. Jag tror att det finns en massa kvinnor som inte har upplevt det här någon annanstans och som vågar vara sig själva och hitta sig själva, och där även hittar en annan sexualitet som de inte har gett chansen innan. På våra efterfester och träningsläger är det inget konstigt att tjejer hookar upp.”

Malin 26 år

Linda berättar att hockey är en machosport och att det finns en allmän föreställning om att det mest är flator som spelar hockey. Hon funderar kring huruvida det har bidragit till det faktum att hon själv valt att spela hockey.

”Det är ju mycket möjligt att jag började spela hockey för att jag kanske trodde det var fler lesbiska där [...] Det är lite roligt att säga till folk att jag spelar hockey, jag är ju ganska liten, de blir lite förvånade 'jaha, oj gör du?' Och sedan gillar jag hur det börjar snurra i huvudet på dem och jag undrar vilka fördomar de får. Jag kan tänka mig att det är en av fördomarna vilket ju i och för sig stämmer i det här fallet, det är lite kul. Jag gillar det [skratt].”

Linda 27 år

Att det finns öppna homo- och bisexuella tjejer på de högre nivåerna i hockeyn tror Linda påverkar andra till att välja just hockey, att sportens rykte som homovänlig lockar.

”Det påverkar nog mycket, alltså jag tror att om man är intresserad av att börja med sådan sport så blir man mer intresserad, om man är hbtq. Däremot kan det kanske skrämman iväg en och annan straight tror jag. Det skulle inte förvåna mig.”

Linda 27 år

Malin berättar att det var inom roller derby hon för första gången upplevde frihets känslan av att få plats inom ramen för det som är norm. I hennes lag är det många tjejer som definierar sig som homo- eller bisexuella.

”Jag hade inte upplevt den här friheten innan i och med att jag umgås mest med heterosexuella kvinnor och i skolan var det inte så många som var öppet queer. Inom roller derbyn är vissa ihop med män och vissa är ihop med kvinnor och vissa är ihop med kvinnor och ligger med män eller tvärt om. Och så hånglar man till höger och vänster. Det finns en jättestor sexuell öppenhet som folk åtnjuter.”

Malin 26 år

Flera studier visar att idrott kan fungera som en mötesplats för icke-heterosexuella kvinnor. Att många idrotter premierar typiskt maskulina egenskaper gör också att en del kvinnor upplever idrott som en frizon från tvingande femininitetsideal. Inom idrott värderas tävlingsinstinkt, styrka och mod. Det är en plats där kvinnor kan ha och utveckla dessa egenskaper utan att bli ifrågasatta på samma sätt som på andra platser i samhället.⁵⁵ För informanterna kan idrott alltså vara en frizon, inte bara en plats fri från homofobi utan också en plats som tillför något. En arena där informanterna fritt kan utforska sin sexualitet.⁵⁶

Hbtq-idrottsföreningar

Några informanter idrottar i separata hbtq-idrottsföreningar. Förekomsten av hbtq-idrottsföreningar säger något om idrotten i stort eftersom det finns anledningar till varför hbtq-personer väljer att lämna den ”vanliga” idrotten och organisera sig separat. Ronja är transtjej och förklarar varför hon skulle vilja träna med andra queera personer.

”Då kan man koncentrera sig på att utöva sporten istället för att koncentrera sig på att inte försätta sig i smärtsamma situationer. För mig är träning inte någonting som lockar särskilt mycket, helt enkelt på grund av för olustiga och otrygga situationer - och jag skulle jättegärna vilja känna mig trygg istället för att koncentrera mig på att inte få panik och fly.”

Ronja 31 år

Som en följd av normer kring kön och sexualitet, har hbtq-personer världen över valt att idrotta i separata hbtq-föreningar. Gay Games är världens

55 Hellborg (2011), Linghede (2007), Griffin (1998)

56 Jfr Linghede (2007)

största idrottsliga evenemang för hbtq-personer. Sedan början av 1980-talet har evenemanget utvecklats till en miljonindustri och engagerar numera människor från hela världen.⁵⁷ Gay Games tillåter bland annat samkönade par i konståkning och dans.⁵⁸ Evenemangets syfte är att erbjuda deltagarna en känsla av tillhörighet och stolthet, och vara en arena där alla är välkomna.⁵⁹ Förutom Gay Games har hbtq-föreningar kommit att öka på senare år. Medan majoriteten av informanternas berättelser från den ”vanliga” idrottsrörelsen innehåller element av utanförskap handlar berättelserna från hbtq-föreningarna om en inkluderande gemenskap. Miljön upplevs många gånger som frigörande.⁶⁰ David, som tränar i två olika gaylag, berättar om skillnaderna.

David: *”Skillnaden med att vara i ett böglag och i ett heterolag? Stämningen! Vi kommer varandra så himla mycket närmare. Att träna med folk som man tycker om, respekterar och ser upp till, gör att man blir triggad. Jag är inte så värst duktig atlet, men jag har viljan och det är nog en vilja som jag inte skulle ha om jag simmade med ett heterolag! Just att stå i duschen och kunna säga att ’jag och min kille var på det här i går’. Och det är så naturligt, inte så där ’jaha ett böglag?’ utan det är mer ’jaha men vad gjorde ni där?’. Bara den känslan är helt underbar.”*

Mathilda: *”Att du flyttade till Stockholm och gick med i de här lagen, har det förändrat ditt liv?”*

David: *”Ja verkligen. Jag har mycket lättare för att vara öppen, även i andra sammanhang. Det var liksom inga problem att ta med sambon hem för första gången till mamma och pappa. [...] Det skulle nog inte gått om det inte hade varit en sådan naturlig del i mitt liv att man är böglag liksom, och det hade inte varit en sådan naturlig del om jag inte hade haft gaylagen. Det är nog den största anledningen till att jag bor i Stockholm. Mina yrken skulle jag kunna ha någon annanstans men mina lag finns ingen annanstans.”*

David 19 år

Hbtq-föreningarnas betydelse för informanten sträcker sig långt utanför det rent idrottsliga. Han har valt bostadsort efter idrottsutövandet och tycker också att det har blivit lättare att vara öppen i andra sammanhang tack vare idrotten.

Key har dansat sedan hon var tio år. Till en början tävlingsdansade hon med killar men sedan några år dansar hon med en samkönad partner.

57 Symons (2010)

58 Waitt (2003)

59 Krane & Romont (1997)

60 Jarvis (2006), jfr Wellard (2006), Cahn (1993)

”Jag bestämde mig för att hålla på med same-sex dancing istället. I den gamla var det en dansroll jag spelade. Visst jag kan göra det men det är inte hela jag, hela jag ryms inte inom den ramen. Inom same-sex dancing är folk lite mer vänskapliga och äkta på något sätt, men det är klart att det finns intriger där också. Men jag tror att i stort så är det väldigt tolerant och öppet och vänligt. I den andra miljön är det väldigt ’men vad har hon på sig?’ eller ’har den personen gått upp i vikt?’. Det var skitmycket föräldrar som satt i soffan och snackade skit. Jag vet inte om det berörde mig extra mycket för att min mamma inte satt där och försvarade mig. Det var inte kul. [...] I same-sex dancing blir allting ett aktivt val på något sätt. Allt från vad man tar på sig och hur man dansar, om man dansar förare eller följare eller byter eller både och.”

Key 25 år

Hbtq-föreningen Stockholm Snipers

Eftersom flera informanter beskrev hur hbtq-föreningarna skilde sig mycket från den i mainstreamidrotten valde vi att genomföra en workshop med en fokusgrupp med medlemmar ur en hbtq-förening. Detta för att visa hur idrotten kan vara en säker och positiv plats för hbtq-ungdomar och för att det går att hitta variabler som visar vad som krävs för att hbtq-ungdomar ska uppleva idrotten som en plats för gemenskap, trygghet och utveckling.

Fokusgruppen sågs under två timmar och deltagarna tillhör föreningen Stockholm Snipers herrfotbollslag. De är från 23 till 32 år, två av spelarna är uppväxta i Stockholm och fyra inflyttade från mindre orter runt om i landet. Citaten saknar namn och ålder eftersom gruppens diskussioner står i fokus, snarare än den enskilda individens berättelse.

I fokusgruppen blir det tydligt att Snipers betyder mycket för deltagarna. Några har valt att bo i Stockholm på grund av Snipers och hälften av deltagarna skulle inte spelat fotboll om det inte vore för Snipers. ”När jag flyttade till Stockholm hade jag lagt ner lagidrott helt. Jag hade inte tagit upp lagidrotten igen om inte Snipers hade funnits.” Under hösten tränar laget tillsammans en gång i veckan och under våren två gånger i veckan. Utöver träningstillfällena spelar de regelbundet matcher.

Gemenskap och att få vara sig själv

Till skillnad från de flesta av informanterna i studien berättar deltagarna i fokusgruppen om gemenskapen i Snipers och vilken roll den har spelat för dem. Eftersom de har spelat i mainstreamlag tidigare kan de också göra jämförelser.

– Största skillnaden? Det är vänligare. Det är inte lika mycket häcklande och så.

– Jag har nog inte varit med om i något lag jag spelat i tidigare att jag umgås med så pass många i laget. I det här laget umgås vi verkligen allihop, i stora gäng hela tiden.

– För mig handlar det också om gemenskapen och tillhörigheten till ett lag, att det är som ett litet brödraskap.

Något som flera spelare nämner är hur laget ger dem utrymme att vara sig själva och vad det innebär för dem.

– När man spelar i straighta lag kan de sitta och skämta om tjejer och alla hänger på diskussionen. Jag kan inte sitta och skämta om killar för det är ingen som fattar den grejen liksom. Och här kan man faktiskt göra det för vi pratar om samma saker, och då känner man något som man kanske saknar i ett straight lag och det har jag tillgång till i det här laget. Att man faktiskt kan prata och kan vara sig själv till hundra procent och umgås med likasinnade som har samma värderingar.

Flera av spelarna i Stockholm Snipers berättar hur de i sina tidigare lag inte kunnat vara sig själva, att de inte trivts eller helt enkelt hängt på en jargong som de egentligen inte känt sig hemma i. För en del har den tidigare jargongen också hindrat dem från att vara öppna.

– För mig var ju det helt otänkbart att komma ut i det laget jag spelade i. Och jag tror inte alla här var ute i sina lag heller innan.

– Innan jag kom ut tänkte jag att det inte är så viktig att vara öppen i ett fotbollslag. Jag förstod inte hur förlösande det kunde vara.

Även heterokillar väljer gaylag

I Stockholm Snipers herrfotbollslag spelar 32 killar. Av dem är sex eller sju heterosexuella, ett inte obetydligt antal. När referensgruppen får frågan om varför de tror att de heterosexuella killarna valt att spela i Snipers berättar att stämningen är annorlunda i Snipers jämfört med andra lag. ”Om jag ska jämföra med de lagen är det en annan stämning tycker jag. På något vis känns det som att det är mer avslappnad stämning.”

Referensgruppen enas kring att det är stämningen som är orsaken till att heterokillarna valt Stockholm Snipers. De spånar vidare om heterokillarna och varför de valt bort ”brudar- och bärs-stämningen”.

– De är nog inte den typen av män som drar igång det snacket men de kanske ändå skulle komma in i det för att inte hamna utanför, anpassa sig för gruppen.

– Vi är alla grabbiga och manliga i vårt omklädningsrum, men vi är fortfarande mjukare tror jag. Man får faktiskt prata mer

om sådana saker, känslor. Man behöver inte hålla på och överdriva och vara macho.

– Det betyder ju någonting tänker jag, att heterokillar tränar med oss.

– Jag pratade med en av dem om det och det var en av de sakerna han la fram, att han innan hade slutat spela för att han inte gillade hårdheten i andra laget.

En alternativ gayvärld

Fokusgruppen uttrycker, i likhet med många andra informanter, en önskan om att sexualitet och könsidentitet inte ska ha någon betydelse i deras idrottsutövande. Samtidigt konstaterar många att kön och sexualitet har betydelse eftersom man förutsätts vara heterosexuell och därför tvingas komma ut. Paradoxalt nog blir en hbtq-förening sättet för dem att slippa tänka på sin sexuella läggning, eftersom de där är normen. Alla spelarna är inte öppna med sin sexuella läggning utanför laget och för en del kan Snipers bli ett av få ställen där de inte behöver fundera över huruvida de ska komma ut eller inte.

– Jag ringde mitt gamla lag och sa att jag ska byta lag. Då sa han att det skulle nog inte vara några problem där heller, men att jag förstår dig liksom. Det hade säkert inte varit några problem i det laget men ändå så är det bekvämare om man slipper lägga upp det på bordet.

En av referensgruppsdeltagarna berättar också hur Snipers blev ett alternativ till en gayvärld han inte känner samhörighet med.

– Jag gick med i Snipers under en period när jag inte kände tillhörighet till gayvärlden. För man sprang på Pride och det var typ här ska jag passa in. Men det gjorde jag inte. Jag kände det är schlager och det är inte den musiken jag lyssnar på. Det är inte den typen av människor jag hänger med på fritiden [...] Och sedan så hittade jag Snipers där jag faktiskt kan spela fotboll, med andra homo- och bisexuella. Och då kändes det antligen någonting som är jag.

Sammanfattning: Förebilder och frizoner

Förebilder är viktiga för informanterna eftersom de visar på möjligheter, men också för att det faktum att de är så få säger någonting om det rådande läget inom idrotten. Det finns få öppna hbtq-personer inom idrotten. De som finns är oftast homo- eller bisexuella som har kommit ut efter att deras idrottskarriär tagit slut. Det skapar en känsla hos informanterna att det är svårt att vara idrottare och hbtq-person samtidigt, och näst intill omöjligt att göra idrottskarriär. Att det blir stor uppståndelse kring de få som faktiskt kommer ut gör också att många inte vill vara öppna, eftersom de vill ses som idrottare snarare än som hbtq-personer som idrottar.

Två informanter, båda homosexuella tjejer, upplever föreningsidrotten som en frizon där homosexualitet inte ses som något konstigt, utan där tjejer till och med kan träffas och ragga på varandra. Orsakerna till detta är att det finns många andra som är homo- eller bisexuella i deras lag, och att idrottens maskulina konnotation öppnar upp för att kvinnor inte behöver vara traditionellt feminina. Flera informanter har sökt sig till idrottsföreningar för hbtq-personer för att kunna idrotta på en plats där de känner sig välkomna och inkluderade till hundra procent. Där behöver de inte tänka på att de är hbtq-personer eller oroa sig för omgivningens eventuella reaktioner.

Transungdomarna och strukturen

Könsuppdelningen

De ungdomar som citeras i kommande kapitel identifierar sig som transsexuella, queer och intergender. Transsexuell kallas en person som upplever att det juridiska och biologiska inte överensstämmer med den egna könsidentiteten, och som ofta har en vilja att förändra sin kropp med hormonbehandling och/eller kirurgi. För att få rätt till hormonbehandling och köns-korrigerande kirurgi krävs i Sverige att man får diagnosen transsexuell och för att ändra sitt juridiska kön krävs särskilt tillstånd från Socialstyrelsen. Intergender kallar sig personer som inte vill inordna sig i den traditionella uppdelningen i enbart kvinnor och män, utan som identifierar sig som mellan eller bortom könen. Queer som en identitetsbeteckning kan åsyfta en önskan att inte behöva definiera sig. För fler begrepp se ordlistan.

Svensk idrott är i stor utsträckning könsuppdelad. Det betyder att tjejer och killar tränar och tävlar var för sig i separata klasser. I studien *Genus och heteronormativitet inom barn- och ungdomsidrott. Könsmönster i idrottsdeltagande och regelverk inom idrott* går Susanne Johansson och Håkan Larsson igenom bestämmelser kring kön i tävlingsreglementen.

Inom all idrott, undantaget ridsport, tävlar män och kvinnor i separata klasser. Ridsportsförbundet menar att eftersom hästen används som redskap är förutsättningarna för tjejer och killar lika, till skillnad från idrotter där det är individens fysiska förutsättningar som avgör prestationens utfall.⁶¹

Förutom att kvinnor och män tävlar var för sig finns det idrotter där kvinnor och män dessutom tävlar i helt olika grenar. Ett exempel på det är inom artistisk gymnastik där män tävlar i bygelhäst, ringar, hopp, barr, räck och fristående utan musik, medan kvinnor tävlar i hopp, barr, bom, trampolin och fristående till musik. Inom brottning tävlar män i två grenar – grekisk romersk och fristil – medan kvinnor endast tävlar i en, fristil. Andra idrotter har olika regler för samma grenar. I ishockey får kvinnor till exempel inte tacklas lika hårt eller i samma utsträckning som män.

Inom ytterligare andra idrotter lyfter kvinnor och män olika tungt eller springer olika långt. Antalet bestämmelser är oändligt många. Män har längre matchtid, längre banor, högre hopp, tyngre redskap eller större plan än kvinnor. Här följer några exempel: vid häcklöpning har män högre häckar än kvinnor, mäns tävlingssträckor är längre inom till exempel skytte, cykel, klättring, kanot, gång, banrodel, varpa, diskus, spjut och skivstång. Fluga i casting (flugfiske) för män väger tyngre än kvinnors dito. Detsamma gäller bollen i till exempel basket, fotboll, handboll och amerikansk fotboll

61 Johansson & Larsson (2012) s. 18

som är större för män. Förutom inom ridsporten finns det idrotter som i vissa fall tillåter kvinnor att tävla med eller mot män. Några exempel är precisionsidrotter som curling, bågskytte eller dart och kampsporter i klubb- eller amatörtävlingar när det är för få deltagare.⁶²

Tävlingsidrotten utgör en del av den svenska idrottsrörelsen. Trots att det inte alltid stipuleras i något regelverk är även stora delar av övrig idrott könsuppdelad. Tjejer och killar tränar separat även i väldigt låga åldrar, förutom i små idrotter eller på mindre orter där underlaget är för litet för att dela upp utövarna.⁶³

Några av informanterna berättar att könsuppdelningen inte är lika rigid inom kampsportsträning eller inom lagsporter på landsbygden där det inte finns tillräckligt många utövare för att kunna ha både kill- och tjejlag. Angelowl är 23 år och transsexuell tjej. Hon berättar hur det inte funnits någon könsuppdelning där hon tränat kampsport och att hon valt bort könsuppdelade idrotter.

”Inom båda mina kampsporter förväntas jag hålla jämna steg med mer erfarna vältränade män, vilket fungerar. Så länge man är i form gör erfarenhet och teknik mer än fysisk styrka. Jag har övervägt att prova andra kampsporter men eftersom flera är könsuppdelade ser jag ingen poäng med det, jag känner mig förolämpad och det finns större risk att det blir bråk då jag är trans.”

Angelowl 23 år

Ett system där ungdomar delas in efter kön utesluter transungdomar på ett effektivt sätt.

Alex är 16 år och transsexuell kille. Han berättar att han tränar på gym, men att han egentligen hade velat spela fotboll. Hans mål är att efter en könskorrigering kunna börja spela fotboll med andra killar. När han väl genomfört sin könskorrigering kommer han att vara vuxen och ha spenderat hela sin ungdomstid, och därmed möjligheterna till karriär, med att vänta på att få utöva sin drömidrott. Han har med sig en bild till intervjun.

Alex: *”Här är en bild på folk som håller varandra i händerna och den bilden symboliserar gemenskap. Det är mycket gemenskap i bollsport. Man samarbetar med varandra och man känner en gemenskap när man spelar tillsammans i ett lag.”*

Mathilda: *”Är det någonting du funderar på att börja med?”*

Alex: *”Nej. Jag vill inte gå med i ett tjejlag. Jag tror jag skulle behöva det om jag börjar nu eftersom folk ser mig som en tjej.”*

Mathilda: *”Om du visste att det gick att börja i ett killag, skulle du göra det?”*

62 Johansson & Larsson (2012)

63 Johansson & Larsson (2012)

Alex: *”Jag vet inte, de ser väl mig som en tjej. Kanske om jag hade börjat med hormoner och så redan, då skulle jag börja. Jag har inte börjat utredningen än. Jag står i kö, eller de ska skicka remissen snart från BUP.”*

Mathilda: *”Skulle du vilja göra karriär inom idrotten?”*

Alex: *”Ja det skulle jag gärna. Fast det känns lite som att det är för sent för det.”*

Alex 16 år

Alex är redan en kille. Den största skillnaden efter en korrigerig är att han då också kommer att se ut som en kille och bli behandlad som en kille av omgivningen. Först när andra också ser honom som en kille tror han att han får tillgång till den träning han drömmer om. Adrian delar Alex tankar om att det skulle vara försent att satsa på idrotten efter en korrigerig.

”Även om jag nu går på testosteron och snart kommer ha ett väldigt manligt utseende och kanske kunna vara på samma träningsnivå som andra män, så innebär ju det att de tidigare 19 åren av mitt liv har jag inte kunnat vara det. Då är det svårt att vara inom elitidrotten, för då måste man börja ganska tidigt. Och har man då gått igenom olika processer där man inte haft ett tydligt kön är det svårt att ha varit med redan från början.”

Adrian 20 år

Utredning och behandling, som är förutsättningen för att kunna byta juridiskt kön, tar minst två år och ofta längre. En tid då ungdomarna oftast inte kan idrotta i den könsindelade grupp de önskar. Eftersom det handlar om många år i en ung persons liv då idrottsdeltagande ofta inte är möjligt försämras utgångspunkten för ett fortsatt idrottande. Alternativet att bli nybörjare på vuxennivå är det som kvarstår.

Naima har dansat hela sitt liv nästan alla dagar i veckan men alltid duschat hemma. Hon har gått miste om värdefull tid med träningskompisar och fått bråka med sina tränare för att de ska acceptera att hon är tjej. Naima har framförallt hållit på med balett och modern dans, alltså dans som inte organiseras under danssportsförbundet. Vid upprepade tillfällen har hon berättat för sin tränare att hon är transsexuell och ser sig själv som en tjej. Tränaren har trots detta fortsatt att kalla henne ”herre”.

Naima: *”Nu har det blivit väldigt jobbigt faktiskt. Det har stegrats mycket mer. Det blev mycket mer press på mig av någon konstig anledning och det ledde faktiskt till att jag blev deprimerad. Väldigt deprimerad.” [...]*

Mathilda: *”Vad är det som har blivit jobbigare?”*

Naima: *”Det var liksom hur lärarna bemötte mig. De var väldigt förvirrade kring hur de skulle bemöta mig för att de var så himla könsnormativa. När vi gjorde teknikövningar på diago-*

nalen sa hon alltid till mig 'du är kille, så du ska stå längst bak och tjejen ska vara fram'. Jag förstod inte varför hon behandlade mig såhär."

Naima 20 år

Samma informant berättar hur hon har fortsatt att könas fel inom baletten genom att hon tvingats dansa utifrån reglerna för hur en kille ska dansa, trots att hon upprepade gånger pratat med tränaren om sin könsidentitet.

"Dansen har en normativ bakgrund så att det är männen som leder och kvinnorna blir förförda. Killarna ska bära kvinnan, vilket är otroligt töntigt. När de sen ska bedöma din prestation i klassen, så blev jag direkt kategoriserad som kille för att de dömer efter kroppen. Det sved verkligen, det sved jättemycket. De menar att de måste se en från ett perspektiv där du just nu har en fysisk killkropp. Men det gjorde ändå ont, det gjorde verkligen jätteont och jag tror också det är lite grand därför transpersoner som vill gå på dans är rädda för det. [...] Just nu har jag inte börjat med min behandling. Kanske det skulle vara annorlunda om jag hade börjat med behandlingen och likasom... Hur ska man säga det? Att de inte har vetat om att jag var kille innan."

Naima 20 år

Key som också dansar har liknande erfarenheter av ett påtvingat könande. Hon har också en enkel lösning på problemet.

"När man får en ny klass och ska undervisa och vill lära sig namnet på alla så kan man fråga efter namn och efter pronomen. Att man pratar i termer av förare och följare istället för så här han och hon, att man frågar personerna om de ville föra eller följa och inte ta för givet att bara för att du är kille så måste du föra."

Key 25 år

En del transungdomar har ännu inte fått någon diagnos, och kommer kanske inte heller att få det. Deras könsuttryck gör det omöjligt att passa in i rådande struktur för svensk idrott. En konsekvens av könsuppdelningen är att människor som inte är tillräckligt mycket man eller kvinna i omgivningens ögon riskerar att bli misstänkliggjorda. Ett exempel på detta går att finna i det mediadrev som 2009 drabbade den sydafrikanska medeldistanslöparen Caster Semenya. Hon blev efter sin överlägsna seger misstänkt för att inte vara kvinna och blev tvingad till könstester av Internationella friidrottsförbundet.

Omklädningsrum

Transungdomarna upplever många hinder inom idrott, ett av de största handlar om omklädningsrummen. Många idrottsanläggningar är byggda så att man måste passera genom omklädningsrummet för att komma till själva träningslokalen. Eftersom omklädningsrummen bygger på att man har en tydlig könstillhörighet utifrån gängse normer undviker många dem helt.

”Jag är en kille men hamnade i ett tjej-omklädningsrum och jag var fast där. Fanns ingenting jag kunde göra för att byta ut det och ville därför inte se på tjejerna som bytte om för att det kändes som om en kille spionerade på dem. Låter konstigt kanske men det var så man kände sig, som en spion, som ett pervo, och samtidigt ville jag bara idrotta.”

Josef 20 år

Transungdomarna har utarbetat strategier för att uthärda den obehagliga situation som uppstår av att byta om i fel omklädningsrum, som till exempel att byta om på toaletten eller hemma. Andra får själva komma på speciallösningar. Naima, som idag tränar med mestadels tjejer, och som påbörjat en utredning för att korrigera sitt kön, berättar om sina erfarenheter.

”Ja du. I hate it. Jag kände mig helt särbehandlad när jag var på dansen. Jag kände att jag inte kunde... Jag bytte om på handikapptoaletten. [...] Jag kände mig väldigt humiliated, alltså det var jobbigt. Det var jättejobbigt. [...] Jag duschade när jag kom hem i stället liksom. Det var extremt jobbigt.”

Naima 20 år

Naima har inte alltid varit öppen transperson och tidigare delade hon omklädningsrum med killar. Hon konstaterar: ”Jag duschade verkligen inte där heller, för jag var väldigt obekvämt”.

En del av ungdomarna vill gå in i rätt omklädningsrum utifrån sin könsidentitet, men är inte välkomna där. Angelowl utgör ett undantag. Hon tränar kampsport till och från, och hennes tränare har överlåtit till henne själv att bestämma vart hon ska byta om.

”Jag skickade ett mail där jag förklarade att jag ville börja träna igen. Att jag var transsexuell utan behandling och att jag slutade för jag mådde skit av omklädningsrummen. Nämnade att jag kontaktade dem igen då jag kände stor respekt för dem och saknade träningen. Deras svar var ungefär att de ville att alla skulle känna sig välkomna och att jag borde göra det som kändes bäst. Just nu tränar jag inte men lösningen var helt enkelt att jag höll mig lite för mig själv och inte störde resten.”

Angelowl 23 år

Angelowls lösning blev att duscha före de andra, alternativt vänta tills de var färdiga. Hon säger att hon ”pratar knappt med folk och tittar inte på

dem av rädsla att göra bort mig.” Jon har genomgått en könskorrigering och går numera in i rätt omklädningsrum.

Jon: ”Jag tyckte det var fruktansvärt när jag precis kom ut. När jag fortfarande tränade försökte jag undvika dem och tyckte det var svårt att gå på gym också. Men sedan blev jag så himla, himla trött på att vara begränsad, att som transperson inte ha tillgång till alla platser. Så jag började jag göra allt som jag tänker att man kan. Jag bara ’de får väl slänga ut mig helt enkelt’. Sedan dess har det blivit enklare. I början gjorde jag det till en tävlan med mig själv men till slut bryr man sig kanske inte om att folk tycker att man har konstiga ärr på sin bröstorg. Jag passerar väldigt bra, det är en väldig skillnad på nu och förr. Det är ingen som kollar på mig om jag går in i ett omklädningsrum så länge jag har kläderna på mig.”

Mathilda: ”Har det med själva korrigeringsprocessen att göra?”

Jon: ”Ja det hjälper nog lite, jag tror att man blir säkrare, om man ska gå igenom en korrigeringsprocess så är man kanske mer nogig i början. Eller jag var mycket mer nogig i början när jag inte passerade. Jag har ju blivit mycket bättre bemött än de flesta, eller inte än de flesta men många andra liksom. När jag var yngre så var det ganska ofta jag blev utkastad ur omklädningsrum.”

Jon 21 år

Andra längtar efter den frihet en korrigering skulle kunna innebära. Alex berättar hur han kommer att känna sig efter sin könskorrigering.

Alex: ”Jag kommer känna mig mer hel och mer avslappnad, bara sluta fokusera på sådana här grejer om bröstet syns, om jag har för ljus röst och sådana grejer. Jag skulle nog bara leva livet. Och gå in i omklädningsrum.”

Mathilda: ”Skulle det kännas konstigt på något sätt att vara på herrarnas?”

Alex: ”Nej det skulle kännas naturligt för mig och skönt.”

Alex 16 år

De flesta av transungdomarna i studien är för unga för att ha fått behandling och passerar inte enligt sin könsidentitet, alternativt är intergender och befinner sig därför bortom uppdelningen tjej – kille. Frågan om omklädningsrum utgör ett stort problem och hinder för transungdomars deltagande inom idrott. Informanterna ger förslag på många olika lösningar. Det kan handla om att ha duschdraperier i duschen eller ett tredje könsneutralt omklädningsrum med bås där man både kan byta om och duscha. Adrian tycker att det bästa vore att helt ta bort könsuppdelningen i omklädningsrummen.

”Det bästa vore om det fanns flera omklädningsbås där man kan byta om och få duscha i fred, där man slipper välja vilket omklädningsrum man vill gå in i. Alla är lika neutrala liksom. Då blir det samma för alla. Då blir det inte som att så här, ja men här är vi som är normala och där är de som är onormala.”

Adrian 20 år

Flera av transungdomarna lägger ansvaret på sig själva när en oflexibel struktur utestänger dem från idrotten. Istället för att tänka att idrotten borde förändra omklädningsrum och könsuppdelning så att alla kan delta, säger de att om bara deras kropp såg annorlunda ut skulle problemen försvinna. Ett exempel är Alex som är 16 år och transsexuell. Han berättar om sina problem med omklädningsrummet.

Alex: ”Jag har ett eget omklädningsrum på idrotten här i skolan så ja det känns ju bra men samtidigt känner man ju att man är annorlunda. Jag kan inte vara inne på tjejernas och inte på killarnas heller. Alltså jag skulle ju vilja klä om på killarnas egentligen, men jag vet inte hur de skulle reagera.”

Mathilda: ”Vad skulle behöva förändras?”

Alex: ”Svår fråga. Ja jag önskar ju att jag hade platt bröstkorg.”

Alex 16 år

Informanten föreslår att han själv skulle kunna förändras, han skulle kunna byta om på killarnas om han hade en platt bröstkorg. Problemet tillika lösningen lägger han på sig själv. Flera transungdomar kopplar alltså att de slutat idrotta till den egna kroppen.

Pronomen

Pronomen åsyftar i detta sammanhang personligt pronomen i tredje person: hon, hen, han eller den. I kapitlen ovan har vid ett flertal tillfällen beskrivits hur transungdomar könats på fel sätt, bland annat har ett felaktigt pronomen använts. Pronomen är en viktig fråga då det är ett av få sätt för transpersoner att få sin könsidentitet bekräftad av omgivningen.⁶⁴

Naima berättar om en konversation hon haft med en tränare som efter flera tillsägelser fortsatt att köna Naima på fel sätt.

”’Jag är ingen kille’ sa jag, men hon verkade inte fatta det så då gick jag och hon ut ur salen och jag sa ’jag inte vill bli sedd som en kille, jag ser mig själv som kvinna och jag vill att du ser mig som en kvinna för att jag ska kunna vara trygg så att jag kan fokusera och slippa höra han konstant.’ Även när jag sa så verkade hon inte fatta.”

Naima 20 år

64 Darj & Nathorst-Böös (2010)

Leo, och flera andra informanter, delar Namias erfarenheter.

”Jag har upplevt, när jag försökt förklara för icke queers att jag varken är man eller kvinna, att de inte tar det seriöst. Men med hen-debatten har jag nu övervägt att säga att jag vill bli tilltalad med det pronomenet. Det brukar dock vara svårt för folk att komma ihåg att använda det. Okej folk måste få tid att vänja sig, men hur lång tid ska vara okej att vänta innan det blir rätt? Personer som jag känt i över två år säger fortfarande fel. Det måste gå en gräns någonstans, jag kan vidga deras tankevärldar, men hur mycket ska jag behöva axla bara för att kunna spela fotboll?”

Leo 20 år

Frågan om pronomen är viktig eftersom det är ett sätt för omgivningen att bekräfta transpersonerna i deras könsidentitet. För de som ser sig själva som intergender, det vill säga som någon som är mellan eller bortom uppdelningen kvinna – man, blir det könsneutrala pronomenet hen ett av de få sätten de kan få sin könsidentitet bekräftad.⁶⁵

Tränings- och tävlingskläder

Key är dansare. Hon ser sig som queer och berättar att hon känner sig obehävar med tjejrullen hon var tvungen att gå in i. Nu dansar hon queerdans med en kvinnlig partner och får frågan vad de har på sig när de dansar.

”Vi har på oss byxor och kände oss mest bekväma i det. Att dansa i klänning var inget som vi gillade att göra, det skulle kännas som att spela teater. [...] Jag vet inte riktigt vad som står i reglementet, det är möjligt att man kanske får ha på sig byxor som tjej när man dansar vanlig dans. Jag har sett par som har haft det, men det är inte många och bara i latin, absolut inte i standard. Där är det långa klänningar.”

Key 25 år

Key får frågan om vad som skulle hända om normerna luckrades upp inom den vanliga dansen, om kanske även heterotjejer skulle börja leka mer med könsuttrycken.

”Det är mycket det här med dansskorna, att man ska ha på sig ganska höga klackar. Det är ju jättejobbigt för fötterna. Så jag tror att det kanske skulle vara den första grejen där tjejer skulle ändra, gud vad skönt att dansa i tränings skor liksom.”

Key 25 år

I en del estetiska sporter (dans och konståkning) redogör reglementet för könsdifferentierade klädregler.⁶⁶ Även om klädkoder inte alltid finns in-

65 Darj & Nathorst-Böös (2010)

66 Johansson & Larsson (2012)

skrivna i idrottens regelverk finns det starka normer kring klädsel som försvårar deltagande. Ett exempel på det som flera informanter tar upp är simning som är obligatoriskt i skolidrotten. Juno som är 15 år har ännu inte kommit ut som trans. Han resonerar kring vad som skulle kunna få honom att känna sig bekväm på simningen.

”Jag vet inte. Man skulle kunna haft typ t-shirt. Men det skulle varit lite så här... ’varför har hon t-shirt på sig?’ [...] Då skulle det bli lite utstirrade och så. Och det skulle kunna vara obehagligt på det sättet.”

Juno 15 år

Många transkillar som inte genomgått en fysisk korrigering använder binder. Det är ett särskilt plagg som jämnar ut bröstet så att de inte ska synas. Problemet är att de gör det svårt att andas. Flera av informanterna använder istället sport-bh ett plagg som passar illa med identiteten som kille.

”När man har en träningströja på sig syns sport-bhn igenom. Men på något sätt är det så viktigt för mig att träna och jag mår ändå så bra när jag gör det att jag tänker så här skit samma om folk ser att jag har sport-bh på mig. Skit samma om jag måste gå och byta om i det där specialrummet. Jag har gjort det nu i flera år, det känns som att det inte är så konstigt längre utan det är bara så det är. Vill jag kunna träna får jag stå ut med det ett tag till.”

Adrian 20 år

För att slippa sport-bh laborerar Kim med egna lösningar.

”När jag var på idrott en gång när min kompis hade bundit in mig, hon hittade silvertejp, då blev jag väldigt platt, men jag kunde inte andas ordentligt, så det var väldigt jobbigt att idrotta i det.”

Kim 18 år

Sammanfattningsvis inverkar klädkoder på transungdomarnas idrottande, både de formella och mer informella.

Transungdomar måste själva utbilda vuxna

För transungdomarna är utbildade vuxna ett särskilt stort problem, eftersom de upprepade gånger måste förklara för vuxna vad trans innebär, vad könsidentitet och könsuttryck är och vad normer kring kön får för konsekvenser i deras vardagsliv. De är också ofta tvungna att blanda in vuxna för att lösa frågor som rör omklädningsrum och könsuppdelning. För de allra flesta av informanterna är steget att prata med vuxna om sina behov för stort. Jon, som utsatts för trakasserier för att hans könsuttryck bryter mot normen, svarar på frågan om det funnits vuxna att prata med.

Jon: ”Nej det gjorde det nog inte. Jag kan tycka att det är svårt att prata om transrelaterade saker med folk som inte kan relatera. Och det är väl kanske en oförmåga från min sida att förklara.”

Mathilda: ”Tänker du att det är ditt ansvar att förklara för vuxna om trans?”

Jon: ”Alltså det borde inte vara det, men det är klart att det är det. Det är klart det vore händigt om de hade transkompetens, men det är ju ingenting man räknar med. På något sätt så blir det ju alltid ens ansvar. Personer som inte är insatta, man sitta och prata till dem som man pratar med ett litet barn. Om man skulle prata om jobbiga situationer, det skulle ta för mycket energi att först behöva sätta in folk i transbegrepp. Det blir lite för mycket.”

Mathilda: ”Om det hade funnits transkompetens, hade du pratat med dem?”

Jon: ”Ja det hade jag nog gjort. Det är som sagt personer man har spenderat jättemycket tid med, så det är klart man pratade om andra saker som var jobbiga.”

Jon 21 år

Gemensamt för alla transungdomarna är att de själva tagit ansvar för att lösa problem med omklädningsrum och dylikt. En informant berättar att han gick till ett privat gym och frågade om han kunde få byta om på handikapptoaletten och lämna väskan i receptionen medan han tränade.

Alex: ”Jag har mailat och frågat om inte jag kan få byta om på toaletten och sedan lämna in väskan i receptionen och då sa de att det gick bra.”

Mathilda: ”Mailar du alltid det själv eller hjälper dina föräldrar dig ibland?”

Alex: ”Jag brukar göra det själv. Jag brukar ta tag i saker själv och så.”

Alex 16 år

Andra berättar hur de talat med sina tränare, gymnastiklärare och andra vuxna för att kunna delta på skolgympa, träningar och events. Gemensamt för dem alla är att ingen vuxen har frågat dem, att ingen vuxen haft redskap att från början diskutera och ta upp transrelaterade frågor. Kim bad om ett eget omklädningsrum på skolgymnastiken men rektorn tyckte att Kim kunde byta om hos tjejerna eftersom han bara hade ett år kvar i skolan. Kim berättar att hans idrottslärare stöttade honom.

Kim: *"Hon sa att 'det är klart att han ska ha ett eget omklädningsrum om han vill det.' Så hon hjälpte mig väldigt mycket också."*

Mathilda: *"Har du bett dina föräldrar om hjälp någon gång?"*

Kim: *"Nej, kanske inte direkt, men alltså, jag har väl aldrig känt mig så utsatt i någon situation så att jag behövt be om hjälp. Men sen att tror jag inte att de hade hjälpt mig direkt om jag hade bett dem."*

Kim 18 år

Informanterna har, utan föräldrars hjälp, själva tagit ansvar för att lösa komplicerade situationer där de redan känt sig utsatta, utpekade och anorlunda. De har också fått ta på sig ansvaret för att utbilda de vuxna och andra i omgivningen i transfrågor, kunskap som har varit nödvändig för omgivningen att ha för att korrekt kunna bemöta ungdomarna.

I tidigare forskning har det framkommit att unga transpersoner har mycket lågt förtroende för yrkesverksamma och andra vuxna i deras närhet, detta på grund av egna eller andras negativa erfarenheter och trakasserier. Det får som följd att unga transpersoner inte söker stöd fastän de skulle behöva. Detta riskerar att försämra situationen ytterligare för en redan utsatt grupp.⁶⁷

Sammanfattning: Transungdomarna och strukturen

Idrott är i stor utsträckning könsuppdelad genom regelverk, jargong, normer och omklädningsrum. Det gör att unga transpersoner utestängs, inte tillåts delta i rätt kategori eller blir tvingade in i ett könsfack de inte känner sig bekväma med. Transungdomarna får problem eftersom de oftast inte är välkomna i rätt omklädningsrum. De byter istället om på toaletten eller hemma. Andra saker som skapar problem är könskodade klädregler och omgivningens användande av fel pronomen. Flera transsexuella informanter vill delta i träning som är könsuppdelad men får inte träna i rätt grupp. Några drömmer om att börja idrotta efter att de genomgått en könskorrigering men säger samtidigt att det då kommer att vara försent att göra karriär inom idrotten.

Gemensamt för transungdomarna är att de själva, utan föräldrarnas hjälp, tar ansvar för att lösa problemen som följer av könsuppdelningen. De tar även på sig ansvaret att utbilda såväl ledare som lagkamrater i transfrågor. Vuxnas frånvaro och okunskap präglar de flesta av transungdomarnas berättelser. Förutom ett respektfullt bemötande krävs strukturella förändringar som handlar om tillämpning av regelverk och hur idrottsanläggningar utformas.

⁶⁷ Darj & Nathorst-Böös (2010), jfr Darj & Nathorst-Böös (2011)

Hbtq-ungdomar slutar

I många idrotter innebär toppträning att pressa sin kropp till gränsen för vad den förmår. För att verkligen satsa på idrotten måste idrottaren sätta upp mål och överväga vilka prioriteringar som krävs för att uppnå dessa mål. Enligt idrottsforskarna Mogren och Trosell utgör satsningen på idrotten en långsiktig plan där träning, tävling, skola, kompisar, familj och arbete med mera ska vägas mot vartannat och läggas in i planen.⁶⁸

Hbtq-ungdomar vet att investeringsvärdet för deras presterande är lågt, alltså att sannolikheten att de skulle komma långt inom sin idrott är lägre än för andra. Orsakerna till det låga investeringsvärdet är många. En är att hbtq-ungdomar i stor utsträckning saknar förebilder. Förebilder är viktiga av många olika anledningar och en av dem handlar om karriärutsikter. Om det inte finns någon som ungdomarna kan identifiera sig med inom idrotten bidrar det till minussidan i vågskålen vad gäller karriärval. Bristen på öppna hbtq-personer signalerar att det är svårt att vara homo eller bisexuell och omöjligt att vara transperson inom idrott.

Det är inte bara inom elitidrott som ungdomar kan se karriärmöjligheter. Det finns olika tränar- och styrelseuppdrag som också kan vara möjliga karriärvägar, men antalet öppna hbtq-personer som är tränare och förtroendevalda på högre nivåer är få eller osynliga för informanterna.

En annan orsak till det låga investeringsvärdet är den utsatthet och de trakasserier hbtq-ungdomarna får utstå inom idrotten. David berättar hur han slutade med fotboll som han egentligen tyckte mycket om, efter att ha blivit trakasserad av de andra i laget.

Mathilda: *”Om det inte varit för stämningen i laget, hade du fortsatt?”*

David: *”Ja garanterat! Det är bland det roligaste jag vet så det hade jag gjort.”*

Mathilda: *”Det är tråkigt för idrottsrörelsen att tappa personer.”*

David: *”Ja speciellt för att jag tycker att det är så kul. Jag menar, jag är utbildad fotbollstränare för att jag tycker det är så roligt.”*

David 19 år

Många av de transpersoner som slutat idrotta i organiserad form har fortsatt träna på egen hand. Anledningen är den könsuppdelade struktur som genomsyrar svensk idrott. Den gör att de försätts i situationer där deras

68 Mogren & Trosell (1993)

könstillhörighet ifrågasätts. En del joggar istället så att de kan byta om och duscha hemma. Flera tränar på gym.

”Det var ett tag som jag inte idrottade alls, jag tycker det var svårt när man hade gjort någonting så seriöst. Att bli glad motionär tyckte jag kändes jobbigt. Så då gjorde jag ingenting ett tag. Efter det så har jag gått på gym.”

Jon 21 år

Gymmet är inte det enda stället där det är möjligt att träna på och samtidigt slippa frågor. Eniola, som tidigare spelat fotboll med killarna på gården, spelar nu badminton. Han har ingen fast tränare och utan betalar per träningstillfälle. Han är inte öppen och pratar inte med tränaren eller dem han spelar med. Tjejer och killar spelar mot varandra så han slipper berätta att han är transperson i träningsammanslaget, ”vi bara spelar, vi pratar inte”. Eniola har hittat ett sätt att slippa komma nära och obekväma frågor.

Många slutar innan de ens har hunnit börja.

”Jag gick på ett prova-på-tillfälle. Och när jag kom var jag redan omklädd och slängde min väska på golvet. Då säger en att jag ska slänga in väskan i omklädningsrummet. Han tittar inte så noga på mig och pekar mot tjejernas omklädningsrum. Redan där ville jag vända på klacken och gå. Det jag förväntade mig skulle hända var att någon skulle säga ’du har kommit till fel omklädningsrum, vad gör du här?, Gå ut!’ Först lyssnar jag efter om jag hör någon i omklädningsrummet. Jag hör ingen och öppnar dörren och precis det händer. ’Vad gör du här? Du har kommit till fel omklädningsrum, gå någon annanstans.’ Jag går inte tillbaka dit något mer.”

Ronja 31 år

Flera transungdomar som har idrottat som barn slutar i tonåren då de inte längre platsar i något lag eller vet hur de ska kunna fortsätta. Det är tydligt för flera av transungdomarna att idrotten är ett ställe där de sorteras bort.

”När jag var liten simmade jag i ett lag med både tjejer och killar. Jag hade inte utvecklats kroppsligt och kunde därför glatt duscha med feta damer och flickor i min egen ålder utan att det störde mig. När jag blev äldre klarade jag inte av traumat att duscha med andra människor och lade ned min dröm om att bli tennisspelare.”

Josef 20 år

Det finns olika skäl till att transungdomarna slutar. För de transsexuella informanterna handlar det ofta om att de inte kunnat idrotta i rätt lag eller tävlingsklass. Orsakerna har varit att omgivningen trakasserat dem eller att det helt enkelt inte finns några regler som möjliggör för idrottare att röra sig mellan könen, något som händelserna kring Caster Semenya visar med

all önskvärd tydlighet. Kravet på rent spel och förbudet av användningen av testosteron påverkar transkillar medan transtjejer tvingas förhålla sig till idén om att de har en orättvis konkurrensfördel i relation till biologiskt födda tjejer.

Jon tillhörde länge ungdomseliten i Sverige inom sin idrott. Han tränade 16-20 timmar i veckan och tävlade, både i Sverige och i andra länder. Han påbörjade sin utredning, för könskorrigering, när han var 16 år och kom ut i sin klubb i samband med det. När han vid 17 års ålder började med hormoner slutade han också med sin sport. Eftersom det var en relativt liten sport och eftersom det inte fanns så många som tävlade på hans nivå var tränaren angelägen om att han ändå skulle få möjlighet att fortsätta. Men tränaren visste, trots goda avsikter, inte hur detta skulle gå till. Avsaknaden av riktlinjer, information och tidigare fall gjorde det mycket svårt. Informanten, som redan hade det kämpigt i sitt liv med tidskrävande utredningar och komma ut-processer ”valde” då att inte fortsätta. En förlust för sporten som han höll på med och en förlust för honom själv, eftersom han, om förutsättningarna funnits hade fortsatt med den idrott han älskade.

”Jag orkade inte riktigt, jag tror verkligen inte att det är okej att spela på hormoner, det är ju en doping, i alla fall testosteron. Det testosteron som man får utskrivet står det ganska tydligt på dopingtestet att man inte får ha i kroppen. Så då orkade jag inte riktigt hålla på. Jag tyckte det var ganska svårt att hålla på med någonting så intensivt, samtidigt som att man gick på en utredning som tog så mycket tid när man var 16 typ. Så mycket energi.”

Jon 21 år

Jon pratade med en tränare som aldrig hade stött på ett likande problem och inte visste hur det skulle lösas, även om han ”verkligen ville hjälpa till”. Jon får frågan om han tror att han hade fortsatt tävla om det funnits en regelbok som tydligt satte villkoren för transidrottare.

”Alltså jag tror att jag ändå fick andra intressen. Rent miljömässigt så är det ju inte någon Prideparad liksom. Man lägger ner så extremt mycket tid på idrotten och är där hela tiden och då ville man också träffa folk som visste vad man pratade om. Det var lite svårt att hitta i ett idrottssammanhang. Men jag skulle nog ha fortsatt lite längre ändå om det hade funnits, som du sa, den här lilla regelboken [skratt]. Då hade jag nog i alla fall försökt se hur det hade gått att tävla, på herrsidan. Det hade kanske gått åt helvete, men jag hade i alla fall gjort ett försök.”

Jon 21 år

Jenny som ser sig som intergender, bortom eller mellan könen, slutade idrotta för att det inte gick att idrotta utan att bli indelad i könsfack.

”Jag identifierar mig som sagt som trans sedan en tid tillbaka, detta började jag göra efter att jag slutat spela fotboll. Jag har däremot haft tankar på trans sedan jag var liten men inte haft kunskap nog att sätta ord på hur jag känner. Fotbollen hjälpte inte precis till i skapandet av min transidentitet. I fotbollen gick det bara ut på att vara tjej. Det heter ju till och med damfotboll i folkmun, dam är med i ordet innan fotboll. Allt könas! ’Kom igen nu tjejer!’ och så vidare. Tjejer möter tjejer. Killar möter killar. Tjejer är tjejer. Killar är killar.”

Jenny 22 år

Idrottens organisatoriska struktur samt de samlade erfarenheterna av ut-
anförskap och trakasserier visar att det inte finns några realistiska karriär-
vägar för hbtq-ungdomarna. Detta får konsekvenser också på lägre nivå. Självklart blir inte alla som satsar stort elitidrottare, tränare eller anställda inom administrationen. Men drömmen finns hos många och är en bidragande orsak till varför de fortsätter. För hbtq-personer är det svårt att hitta näring till denna dröm.

”När jag var fjorton år började jag bli riktigt duktig på fotboll. Ungefär samtidigt förstod jag att jag inte var heterosexuell. Jag kom aldrig ut i mitt fotbollslag som var strikt heteronormativt. Det var mycket viktigt för tränare och ledare att dementera myten om att alla tjejer som spelar fotboll är flator. Jargongen, framförallt från ledarnas sida var, ’vi är tjejer som spelar fotboll men vi är också tjejer som gillar killar och inte är konstiga på något sätt’. Jag blir frustrerad när det pratas om att tjejer har det lätt att komma ut i fotbollsvärlden, det är inte lätt. Jag slutade spela fotboll när jag var 17 år. Över en natt. Då var jag totalt nedbruten psykiskt. Jag fick aldrig någonsin vara hela jag i mitt fotbollslag samtidigt som fotboll var en så stor del av mig så att det blev svårt att lämna.”

Jenny 22 år

Sammanfattande slutsatser

Idrott innebär för en del av informanterna en plats där de känner frihet och styrka, där de får möjlighet att kämpa och utvecklas och där de ingår i ett sammanhang. Men idrott kan också vara en arena som genomsyras av maskulinitetsideal, heteronormativitet och könsuppdelning, vilket försvårar eller i värsta fall förhindrar hbtq-ungdomars deltagande.

Normer kring kön och sexualitet

I informanternas berättelser framkommer tydligt hur normer kring maskulinitet, femininitet och heterosexualitet skapar förutsättningar och begränsningar för deras idrottande. Flera av de homosexuella killarna berättar hur machoidealen inom vissa idrotter har gjort att det känts omöjligt att vara böj och samtidigt framgångsrik idrottare. De homo- och bisexuella tjejerna berättar hur viktigt det är för idrottstjejer att vara feminina, och hur tjejer som inte pratar om killar och utseende misstänkliggörs. Informanterna beskriver också idrotten som en heterosexuell arena där olikkönade relationer inleds eller iscensätts och gestaltas i estetiska idrotter som till exempel pardans.

Huruvida informanterna kan komma ut eller inte är en indikation på hur öppen eller normativ idrottsmiljön är. De flesta är inte öppna inom sin idrott. Att ständigt dölja vem man är och leva med en rädsla för omgivningens reaktioner är nedbrytande och har lett till att flera av informanterna slutat idrotta. Vissa av transungdomarna berättar om ett omvänt problem; att idrottens könsdualistiska struktur tvingar dem att komma ut för tränare och träningskamrater för att de ska kunna komma runt problem med omklädningsrum och könsuppdelade grupper.

Omklädningsrummet återkommer i informanternas berättelser som en plats där saker ställs på sin spets. Eftersom könsuppdelade omklädningsrum bygger på normen om att attraktion endast uppstår mellan kvinnor och män upplever de homo- och bisexuella informanterna att deras närvaro riskerar bryta mot normen och provocera omgivningen. Det hanterar de genom att helt enkelt antingen undvika omklädningsrummet, duscha efter alla andra eller fästa blicken i golvet.

Utsatthet och omgivning

Flera informanter upplever att hbtq-personer är osynliggjorda inom idrotten. Enda gången som hbtq kommer på tal är i homofob och transfob jargong. Jargongen finns såväl i deras närmaste omgivning, bland träningskamrater och tränare, som i offentligheten hos åskådare och i fall som ifrågasättandet av Caster Semenyas könstillhörighet under friidrotts-VM 2008. Detta sammantaget skapar en känsla av utanförskap hos informanterna. En del av

dem har blivit trakasserade och utsatta av träningskamrater och föräldrar till andra idrottare. I informanternas berättelser är stödet från tränarna ofta frånvarande. Det händer också att tränarna är de som står för en homofob eller transfob jargong.

Informanterna internaliserar idrottens normer och anpassar sig till dem. De ursäktar och förmildrar det de blir utsatta för, skämtar med i jargongen och är förstående till att heterosexuella träningskamrater inte vill duscha med dem. De inordnar sig också genom att reglera sitt beteende på förhand, så att de i största möjliga utsträckning ska slippa bli utsatta för trakasserier.

Det som händer inom idrotten hänger nära samman med informanternas situation i skolan, på bostadsorten eller i hemmet. Ibland rör sig till och med samma personer på de olika arenorna. Tränaren kan vara en förälder, en träningskamrat kan även vara en klasskompis och ett syskon kan vara träningskamrat. De ungdomar som mobbar informanterna i skolan kan vara samma personer som trakasserar dem inom idrotten. Detta får inverkan på till exempel informanternas möjligheter att delta i idrott.

Förebilder och frizoner

Förebilder är viktiga för informanterna eftersom de visar på möjligheter, men också för att det faktum att de är så få säger någonting om det rådande läget inom idrotten. Det finns få öppna hbtq-personer inom idrotten. De som finns är oftast homo- eller bisexuella som har kommit ut efter att deras idrottskarriär tagit slut. Det skapar en känsla hos informanterna att det är svårt att vara idrottare och hbtq-person samtidigt, och näst intill omöjligt att göra idrottskarriär. Att det blir stor uppståndelse kring de få som faktiskt kommer ut gör också att många inte vill vara öppna, eftersom de vill ses som idrottare snarare än som hbtq-personer som idrottar.

Två informanter, båda homosexuella tjejer, upplever föreningsidrotten som en frizon där homosexualitet inte ses som något konstigt, utan där tjejer till och med kan träffas och ragga på varandra. Orsakerna till detta är att det finns många andra som är homo- eller bisexuella i deras lag, och att idrottens maskulina konnotation öppnar upp för att kvinnor inte behöver vara traditionellt feminina. Flera informanter har sökt sig till idrottsföreningar för hbtq-personer för att kunna idrotta på en plats där de känner sig välkomna och inkluderade till hundra procent. Där behöver de inte tänka på att de är hbtq-personer eller oroa sig för omgivningens eventuella reaktioner.

Transungdomarna och strukturen

Idrott är i stor utsträckning könsuppdelad genom regelverk, jargong, normer och omklädningsrum. Det gör att unga transpersoner utestängs, inte tillåts delta i rätt kategori eller blir tvingade in i ett könsfack de inte känner sig bekväma med. Transungdomarna får problem eftersom de oftast inte

är välkomna i rätt omklädningsrum. De byter istället om på toaletten eller hemma. Andra saker som skapar problem är könskodade klädregler och omgivningens användande av fel pronomen. Flera transsexuella informanter vill delta i träning som är könsuppdelad men får inte träna i rätt grupp. Några drömmer om att börja idrotta efter att de genomgått en könskorrigering men säger samtidigt att det då kommer att vara försent att göra karriär inom idrotten.

Gemensamt för transungdomarna är att de själva, utan föräldrarnas hjälp, tar ansvar för att lösa problemen som följer av könsuppdelningen. De tar även på sig ansvaret att utbilda såväl ledare som lagkamrater i transfrågor. Vuxnas frånvaro och okunskap präglar de flesta av transungdomarnas berättelser. Förutom ett respektfullt bemötande krävs strukturella förändringar som handlar om tillämpning av regelverk och hur idrottsanläggningar utformas.

Hbtq-ungdomar slutar

Följden av normerna inom idrotten, könsuppdelningen, bristen på förebilder, låg hbtq-kompetens och låg vuxennärvaro är att investeringsvärdet för hbtq-ungdomar är lågt.

Transungdomarna i studien har generellt, med några få undantag, slutat med föreningsidrott och ägnar sig istället åt gymträning eller annan form av individuell träning som inte kräver ledare, lagkamrater eller omklädningsrum.

De stora förlorarna blir ungdomarna själva som inte kan idrotta. Idrottsrörelsen går också miste om potentiella framtida stjärnor. Följden blir dessutom att hbtq-ungdomar inte får tillgång till, den till viss del offentligt finansierade, idrotten i lika stor utsträckning som andra ungdomar.

Referenslista

- Adams, Mary Louise (2011). *Artistic impressions: figure skating, masculinity, and the limits of sport*. Toronto: University of Toronto Press
- Ahlin, Anna & Gäredal, Mina (2009). *Effekter av heteronormen: En studie om utsatthet för sexuella övergrepp, sexuell gränsdragning samt utsatthet för hatbrott bland unga hbt-personer*. Stockholm: RFSL ungdom
- Ambjörnsson, Fanny (2006). *Vad är queer?*. Stockholm: Natur och kultur
- Anderson, Eric (2002). Openly gay athletes: contesting hegemonic masculinity in a homophobic environment. *Gender & society*. 16 (6): 860-877
- Andreasson, Jesper (2006). *Idrottens kön: genus, kropp och sexualitet i lagidrottens vardag*. Diss., Lund: Univ., 2007
- Blinde, Elaine M. & Taub, Diane E. (1992). Women athletes as falsely accused deviants: managing the lesbian stigma. *The sociological quarterly*. 33 (4): 521-533
- Cahn, Susan K. (1993). From the "muscle moll" to the "butch" ballplayer: mannishness, lesbianism, and homophobia in U.S. women's sport. *Feminist studies*. 19 (2): 343-368
- Choi, Precilla Y. L. (2000). *Femininity and the physically active woman*. London: Routledge
- Connell, Raewyn (2005). *Masculinities*. 2. ed. Cambridge: Polity Press
- Darj, Frida & Nathorst-Böös, Hedvig (2010). *Är du kille eller tjej?: en intervjustudie om unga transpersoners livsvillkor*. 2. uppl. Stockholm: RFSL ungdom
- Darj, Frida, Nathorst-Böös, Hedvig & Jarl-Åberg, Cecilia (2011). *HBT & heder: en intervjustudie om unga HBT-personer som lever i familjer med hedersnormer*. Stockholm: ALMAeuropa
- Eng, Heidi (2006). "We are moving up like a hard-on!": doing sex/uality in sport. *Nora (Online)*. 14 (1): 12-26
- Foucault, Michel (1987). *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. Lund: Arkiv
- Fundberg, Jesper (2003). *Kom igen, gubbar!: om pojkfotboll och maskuliniteter*. Diss., Stockholm: Univ., 2003
- Fusco, Caroline (1998). *Lesbians and locker rooms: the subjective experiences of lesbians in sport*. I Sport and postmodern times. Geneviève Rail (red.). State university of New York Press
- Gmelch, Sharon, Heffernan, Marcie C. & Yetzer, Jody Lynn (1998). *Gender on campus: issues for college women*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press
- Griffin, Pat (1992). Changing the game: homophobia, sexism and lesbians in sport. *Quest*. 44 (2): 251-265
- Griffin, Pat (1995). Homophobia in sport. Addressing the Needs of lesbian and gay high school athletes. I *The gay teen: educational practise and theory for lesbian, gay and bisexual adolescents*, Gerald Unks (red.). New York, N.Y.: Routledge
- Griffin, Pat (1998). *Strong women, deep closets: lesbians and homophobia in sport*. Champaign, Ill.: Human Kinetics

- Hall, Stuart (red.) (1997). Representation: cultural representations and signifying practices. London: Sage in association with the Open University
- Hekma, Gert (1998). "As long as they don't make an issue of it ...": gay men and lesbians in organized sports in the Netherlands. *Journal of homosexuality*. 35 (1): 1-23
- Hellborg, Anna Maria (2010). *Konståkning ur ett genusperspektiv: Maskulinitet och femininitet i kvinnlig och manlig singelåkning*. Examensuppsats (15 hp). Malmö: Malmö högskola
- Hellborg, Anna Maria (2011). *Öppet lesbiska kvinnors erfarenhet av lagidrott*. Magisteruppsats (15 hp). Malmö: Malmö Högskola
- Jarvis, Nigel (2006). Ten men out: gay sporting masculinities in softball. I *Sport, sexualities and queer theory*. Caudwell, Jayne (red.). Abingdon, Oxon, [England]: Routledge
- Johansson, Susanne och Larsson, Håkan (2012). *Genus och heteronormativitet inom barn- och ungdomsidrott: Könsmönster i idrottsdeltagande och regelverk inom idrott*. Gymnastik och Idrottshögskolan.
- Jönsson, Kutte (2010). *Matchen som aldrig ägde rum: och ytterligare åtta kapitel om idrott, etik och politik*. Västerås: Ica
- Kauer, Kerrie J. (2009). Queering lesbian sexualities in collegiate sporting spaces. *Journal of lesbian studies*. 13 (3): 306-318
- Kestnbaum, Elyn (2003). *Culture on ice: figure skating & cultural meaning*. Middletown, Conn: Wesleyan University Press
- Krane, Vikki & Romont, Lori (1997). Female athletes: motives and experiences during the Gay Games". *International Journal of Sexuality & Gender Studies*. 2 (2): 123-138
- Larsson, Håkan (2001). *Iscensättningen av kön i idrott: en nutidshistoria om idrottsmannen och idrottskvinnan*. Diss., Stockholm: Univ., 2001
- Linghede, Eva (2007). *Frizon eller fängelse? Kvinnliga lagidrottare i heteronormativitetens gränsland*. Examensuppsats (15 hp) Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan
- Messner, Michael A. (2003). *Taking the field: women, men, and sports*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Mogren, Ingrid & Trosell, Lotta (1993). Att spränga gränser: om vad som händer när små idrottsflickor blir stora. Farsta: SISU idrottsböcker
- Pronger, Brian (1990). *The arena of masculinity: sports, homosexuality, and the meaning of sex*. London: GMP
- Rosenberg, Tiina (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas
- Sveriges Riksidrottsförbund (2009). Idrotten vill: idrottsrörelsens idéprogram: [antagen av RF-stämman 2009]. Stockholm: Riksidrottsförbundet
- Symons, Caroline (2010). *The Gay Games: a history*. London: Routledge
- Symons, Caroline; Sbaraglia, Melissa; Hillier, Lynne & Mitchell, Anne (2010). Come out to play: the sports experiences of lesbian, gay bisexual and transgender (GLBTI) people in Victoria. Melbourne: Victoria University
- Tiby, Eva (1999). Hatbrott?: homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott. Diss., Stockholm: Univ., 1999
- Tolvhed, Helena (2008). *Nationen på spel: kropp, kön och svenskhet i populärpressens representationer av olympiska spel 1948-1972*. Umeå: h:ström - Text & kultur

- Ungdomsstyrelsen (2010). *Hon hen han: en analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB
- Ungdomsstyrelsen (2012a). Om unga hbtq-personer: Hälsa. Stockholm: Ungdomsstyrelsen
- Ungdomsstyrelsen (2012b). Om unga hbtq-personer: Fritid. Stockholm: Ungdomsstyrelsen
- Veri, Maria J. (1999). Homophobic discourse surrounding the female athlete. *Quest*. 51 (4): 355-368
- Waitt, Gordon (2003). Gay Games: performing "community" out of the closet of the locker room. *Social and cultural geography*. 4 (2): 167-183
- Wellard, Ian (2006). Exploring the limits of queer & sport: gay men playing tennis. I *Sport, sexualities and queer theory*. Caudwell, Jayne (red.). Abingdon, Oxon, [England]: Routledge
- Woods, Sherry E. (1992). Describing the experiences of lesbian physical educators: a phenomenological study. I *Research in physical education and sport – exploring alternative visions*. Sparkes, Andrew. C. (red.). London: Falmer P

Internetkällor

- Aspling, Fredrik & Djärv, Carina (2012). Hatbrott 2011: statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Tillgänglig på Internet: http://www.bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b29800016186/2012_07_Hatbrott_2011_webb.pdf
- Fundberg, Jesper & Lagergren, Lars (2010). *Göteborgsidrotten och målet om allas rätt att delta*. Tillgänglig på Internet: [http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/6062C3A292A3DA1CC1257737003E786E/\\$File/56907_delaktighet.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/6062C3A292A3DA1CC1257737003E786E/$File/56907_delaktighet.pdf?OpenElement)
- Statens folkhälsoinstitut (2005). *Homosexuella, bisexuella och transpersoners hälsosituation*. Rapport nr A 2005:19. Tillgänglig på Internet: <http://www.fhi.se/Publikationer/Alla-publikationer/Homosexuellas-bisexuellas-och-transpersoners-halsosituation/>
- Statens folkhälsoinstitut (2009). *Livsvillkor och hälsa bland unga homo- och bisexuella: Resultat från nationella folkhälsoenkäten*. Tillgänglig på Internet: <http://www.fhi.se/Documents/Aktuellt/Nyheter/pm-unga-hbt-livsvillkor-halsa-0907.pdf>

Tidningsartiklar

- Bengtsson, Anders (2011). Hemligheter. *Offside: sportmagasinet*. (2000-). Nr 2. Göteborg: Offside press
- Lundin, Johan D. (2009-08-19). *Hon är väldigt väldigt manlig*. <http://www.aftonbladet.se/sportbladet/friidrott/article11964751.ab>
- TT-Reuters (2009-11-19). *Semenya får behålla guld*. http://www.svd.se/sport/semenya-far-behalla-guldet_3820325.svd
- Öhman, Anders (2011-03-09). *Anton hyllas som en hjälte av gayvärlden*. <http://www.qx.se/sport/16977/anton-hyllas-som-en-hjalte-av-gayvarlden>

Bilaga 1: Forskningsöversikt

I denna bilaga presenteras en genomgång av svensk- norsk- och engelskspråkig forskning som handlar om idrott, kön och sexualitet. Först skisseras den könade och heterosexualiserade idrottens historia och nutid, därefter villkoren för idrottande hbtq-personer.

Det finns få empiriska studier med fokus på hbtq-personers erfarenheter av idrott. De som finns handlar främst om idrottande homo- och bisexuella cispersoners villkor. Sällan fokuseras på frågor kring idrott och trans. Dock finns ett fåtal texter som berör idrottens könsuppdelning och transpersoners situation. Majoriteten av studierna är från USA och ett fåtal från Sverige. Studier som behandlar hur kön och sexualitet skapas inom idrotten finns det gott om. Merparten handlar om hur kvinnor påverkas av idrottens maskulinitetsideal, men det finns även ett antal maskulinitetsforskare som undersökt hur män påverkas av maskulinitetsidealen.

Maskulinitetsnormer och dess konsekvenser för män

Idrotten är en symbolisk och social arena där normerande föreställningar om kön och sexualitet skapas och upprätthålls, i ständig växelverkan med det omgivande samhället.⁶⁹ Bakgrunden till att normer kring kön och sexualitet är så starka inom just idrotten är dess könade historia. Idrotten har länge varit en sfär uteslutande för män, som syftat till att fostra en manlig (militärisk) elit. Viktor Gustaf Balck, 1844 - 1928, var en svensk idrottsledare, gymnast, officer och bakgrundsfigur till modern svensk idrott. Han kallas ibland för ”den svenska idrottens fader”. Han har också formulerat hur en man ska vara. Att vara man kan här läsas som synonymt med att vara idrottare:

”En man ska vara rank och rakvuxen som en gran, med bröstet hvälfdt, huvudet fast och högburet, axlarna breda, musklerna hårda och nerverna starka. Han skall ega ett varmt hjerta och fast vilja; han skall vara modig och lugn i fara och olycka; samt alltid redo att finna utvägar i nöd. Han skall ega det sanna modet att aldrig avvika från pliktens bud, om än detta skulle störta honom. Han skall tåla nöd och ansträngning, smärta hunger och törst samt köld och våta, utan att klaga. Sådana män behövas, än idag. Sådana måste danas genom arbete, kamp och – idrott!”⁷⁰

Viktor Balck jämförde idrotten med kriget och ett krigsfostrande ideal. Han betonade viljekraft, kontroll och mod. Idrotten skulle hålla lidelser och driffter i schack och disciplin blev det viktigaste ledordet. Rädslan för att förlora

⁶⁹ Eng (2006), Fundberg (2003)

⁷⁰ Balck i Wetterberg (2002) s. 87-88

manligheten var hotet. De egenskaper som anses vara viktiga inom idrotten är alltså också centrala för hur män ska vara.⁷¹

Än idag bör idrott förstås som en arena som befäster och hyllar maskulina ideal.⁷² Vissa forskare menar att maskulinitetsnormer i synnerhet är tydliga inom mer maskulint kodade idrotter som fotboll och ishockey. I ishockey finns exempelvis en våldskultur som premierar tufft spel, där spelaren ska kunna ta och ge smärta samt helst visa prov på offervilja. Denna våldsromantik är starkt kopplad till manlighet.⁷³ Många manliga boxare har börjat på grund av att de blivit mobbade eller utsatta för rasism menar Kath Woodward i *Rumbles in the jungle: boxing, racialization and the performance of masculinity*. De maskulina idealen inom boxningen skapas genom myter och legender om heroiska boxare som tagit upp kampen och slagit tillbaka, historier skapar berättelser som inspirerar andra män att börja boxas.⁷⁴

Flera studier påvisar att idrott, och i synnerhet lagidrott, erbjuder utrymme åt homosocial gemenskap. Inom idrotten ges således spelrum åt män att ge uttryck för fysisk och emotionell närhet till varandra. Eftersom de befinner sig i ett maskulint kodat sammanhang undkommer de därför ofta misstankar om manlig homosexualitet.⁷⁵ Studier visar exempelvis på att en man som spelar ishockey inte behöver bevisa sin maskulinitet då ishockey redan är associerad med maskulinitet (läs manlig heterosexualitet). Det är därmed också lättare för homosexuella män att dölja sin sexuella läggning i en sådan miljö. Inom mer feminint kodade idrottsformer, som exempelvis konståkning, blir det mycket svårare att leva dolt.⁷⁶

I många idrotter finns det en tydlig gräns för i vilken utsträckning normer kring kön och sexualitet kan utmanas. Ett exempel kan hämtas från det kanadensiska konståkningsförbundet som menade att manliga konståkare borde undvika att, inför media, associeras med femininitet eftersom det ansågs skada idrottsgrenens rykte.⁷⁷ Även media bidrar till att dra gränser för i vilken utsträckning normer om kön och sexualitet kan utmanas. Exempel på det är hur män inom konståkningen framställs som oerhört maskulina, till exempel genom beskrivningar från tävlingar med krigstermer och åkare som krigare vilka ska slåss om medaljen.⁷⁸

Samtidigt som normerna kring kön och sexualitet är starka är berättelserna från idrotten inte entydiga eller homogena. Ett exempel på hur flera diskurser kring kön och sexualitet kan existera parallellt finns inom konståkningen som anses ha en feminin karaktär samtidigt som den genomsyras av maskulinitetsideal. Konståkningens feminina karaktär bidrar till att den,

71 Om hur hegemoniska maskulinitetsideal skapas och upprätthålls inom idrotten, se Messner (2003), Connell (2005), Fundberg (2003)

72 Griffin (1995), Andreasson (2006), jfr Curry (1991)

73 Stark & Backman (2001)

74 Woodward (2004)

75 Fundberg (2003), Griffin (1995)

76 Griffin (1995)

77 Adams (2011)

78 Adams (1997)

till skillnad från många maskulint kodade idrottsgrenar, erbjuder många manliga konståkare ett relativt stort utrymme för att överskrida förväntade kön- och sexualitetsuttryck.⁷⁹

Homo- och bisexuella män

I Jesper Fundbergs studie *Kom igen, gubbar!* undersöks hur maskulina och heteronormativa värden förmedlas och premieras inom svensk pojkfotboll. Det som uppfattas och benämns som maskulint bland ledare och pojkar blir det goda och rätta medan femininitet representerar det som är mindre bra. Uttryck som ”spela inte som en kärring” eller ”håll bögvstånd” används därför i syfte att distansera sig från femininitet och homosexualitet. Vidare betraktar Fundberg pojkfotbollen som en manlig fostringsmiljö och som en miljö där normalitet skapas. Att lära sig spela fotboll är en del i föreställningen om hur pojkar ska fostras till riktiga män. Studien avhandlar även frågor som rör intimitet och gemenskap. För att bli en del av (manliga) gemenskapen krävs ett normativt synsätt på manligt, kvinnligt och sexualiteter – något som givetvis inverkar på villkoren för de homosexuella fotbollsspelarna.⁸⁰ Även andra studier visar att stereotyper och jargong som nedvärderar homosexuella män är vardagliga inslag som idrottare tvingas förhålla sig till, likväl som tystnad och osynlighet.⁸¹

I artikeln *Openly gay athletes. Contesting hegemonic masculinity in a homophobic environment* beskriver Anderson hur homosexuella idrottare ibland ger uttryck för internaliserad homofobi. Den tystnad och det osynliggörande som omgärdar homosexualitet och homosexuella personer uppfattas helt enkelt inte alltid som diskriminerande. Exempelvis kan en person vara accepterad i laget så länge det inte nämns eller syns att han är homosexuell. Denne kan ibland känna att den är accepterad men acceptansen är villkorad.⁸² En svensk studie visar att denna uppfattning råder även på förbunds nivå. Tystnad och förnekelse omgärdar många specialidrottsförbunds uppfattningar om diskriminering på grund av sexuell läggning.⁸³

Det finns få öppna homosexuella män som kan vara förebilder för yngre. Det finns flera orsaker till det. En är att bland de få homosexuella män som varit öppna inom idrotten är det flera som haft svårt att acceptera sin roll som förebild och hellre velat bli uppmärksammade som duktiga idrottare än som homosexuella idrottare.⁸⁴ En annan är att trots förekomsten av offentligt öppna homosexuella idrottare envisas media med att framställa dessa i heterosexuella termer, genom att beskriva dem enligt stereotypa könsmonster eller skriva om partners ur ett heteronormativt perspektiv.⁸⁵

79 Hellborg (2010)

80 Fundberg (2003)

81 Anderson (2002)

82 Anderson (2002)

83 Axelsson (2005)

84 Kestnbaum (2003)

85 Adams (1997)

Genusnormer och dess konsekvenser för kvinnor

Idrotten som praktik är alltså historiskt könad. När kvinnor väl fick formellt tillträde till föreningsidrott skedde det på den manliga idrottens villkor och kvinnor blev ett tillägg. Tidiga idrottsorganisationer för kvinnor kunde ha obligatorisk ”charmskola” för att bevara en normativ femininitet och utövade rätten att neka ”maskulina” idrottare.⁸⁶ På 1970-talet motiverade Riksidrottsförbundet kvinnors idrottsdeltagande med hänvisning till kvinnors sociala förmåga. Kvinnor ansågs sakna intresse för tävling, men de kunde vara viktiga för RF genom sina förmågor att nätverka och organisera. Tanken var alltså inte att kvinnor skulle idrotta utan att de skulle assistera och hjälpa till när männen idrottade.⁸⁷ Idag tar sig samma mekanismer flera uttryck som exempelvis talet om idrott och damidrott eller att kvinnliga idrottare uppmärksammas för sitt heterosexuellt feminina utseende snarare än sina idrottsliga prestationer.⁸⁸ Många unga kvinnor upplever att de både måste leva upp till det maskulina idrottsidealet om den tränade kroppen och samtidigt till idealet om hur kvinnor i samhället förväntas se ut, det vill säga inte för muskulös och biffig. Det kan bli en svår balansgång för individen att vara tävlingsinriktad och framgångsrik men samtidigt inte uppfattas som för maskulin.⁸⁹

Media är en aktör som bidrar till att skapa föreställningar om idrottande kvinnor. Exempel på detta går att finna i mediala framställningar av idrottande kvinnor genom 1900-talet. Idrottsutövande kvinnor har porträtterats som passiva objekt, och kvinnors idrottsliga prestationer har blandats med framställningar av kvinnors privata familjeliv.⁹⁰ Media uppskattar och hyllar idrottande kvinnor som betraktas som feminina och heterosexuellt attraktiva, genom att ge dem medialt utrymme och beskriva dem som förebilder.⁹¹

Även när det gäller normer kring femininitet inom idrotten är bilden mångtydig. I studien *Speaking of Cheryl Miller: interrogating the lesbian taboo on a women's basketball newsgroup* från USA undersöktes basketfans attityder till baskettränaren Cheryl Millers genusuttryck och eventuella lesbiskhet genom att en analys av inläggen på ett internetforum. Då Miller är maskulin och butchig utmanar hon föreställningen om hur en ”korrekt kvinna” bör se ut och bete sig. Studien påvisar såväl normativa som utmanande könsförståelser bland basketfansen. Vissa inlägg talar om att det inte bör spekuleras i någons sexuella läggning eftersom det är ett intrång i privatlivet, medan andra menar att lesbiska kvinnor bör hålla sin läggning för sig själva. Ytterligare kommentarer säger att homosexuella inom idrotten har rätt att vara öppna samt att de tar avstånd ifrån exempel som Cheryl Miller som utmanar normerna utan att gå ut öppet med sin sexuella läggning. Studien visar

86 Gmelch (1998)

87 Larsson (2001)

88 Jönsson (2008), Jönsson (2010)

89 Andreasson (2006), Larsson (2001)

90 Tolvhed (2008)

91 Tolvhed (2008), Messner (2003)

att det inte bara är homosexuella personer som argumenterar för homosexuellas rättigheter, och att det inte heller nödvändigtvis är heterosexuella som uttrycker att homosexuella borde hålla tyst om sin läggning.⁹²

Homo- och bisexuella kvinnor

Många som forskar på idrottsutövande kvinnor betonar att kvinnorna befinner sig på en manligt kodad arena. Såväl inom som utanför idrotten betraktas därför ibland idrottande kvinnor som avvikande, onormala och oönskade. Stundom beskrivs idrottande kvinnor (i negativa ordalag) som maskuliniserade eller lesbiska, vilket har blivit ett vedertaget sätt att förödmjuka idrottande kvinnor.⁹³ För att undvika detta är det många idrottskvinnor, oavsett sexuell läggning, som vill framstå som feminina och därmed heterosexuella. De gör det genom feminina attribut som långt hår och smink, traditionellt kvinnliga intressen som matlagning och shopping. De lyfter också fram sina pojkvänner och makar i intervjuer och liknande.⁹⁴ Att framstå som heterosexuell är viktigast inom de mer maskulint kodade idrottsgrenarna, exempelvis inom fotboll, där de annars riskerar att stämplas som lesbiska.⁹⁵

Många idrottsföreningar genomsyras av fördomar och okunskap om kvinnlig bi- och homosexualitet. Forskning från USA visar exempelvis hur heterosexuella idrottskvinnor undviker att dela intima utrymmen som omklädningsrum med lesbiska idrottare.⁹⁶ Ett annat uttryck för homofobi inom kvinnlig lagidrott är att spelare föredrar manliga tränare eftersom de misstänker att kvinnliga tränare skulle vara lesbiska på grund av de stereotyper som finns om kvinnor inom idrotten.⁹⁷ Föräldrar tenderar också att välja bort idrottslag om tränaren är öppet homosexuell.⁹⁸

Lesbiska tränare hanterar den heteronormativa och homofobiska idrottsmiljön genom att befinna sig på ett kontinuum av synlighet och osynlighet. De öppna lesbiska tränarna använde medvetet sin position som lesbiska inom idrotten till att skapa en acceptans för olikheter i sina klubbar, vilket också ledde till förändring.⁹⁹ Att öppenhet automatiskt skulle leda till utrotning av stereotyper och trakasserier menar andra är en alltför enkel beskrivning av en mer komplex verklighet.¹⁰⁰

Idrotten är varken entydig eller homogen. Flera studier visar att idrotten kan fungera som en mötesplats för icke-heterosexuella kvinnor. Att många sporter premierar typiskt maskulina egenskaper gör också att en del kvin-

92 Plymire & Forman (2001)

93 Griffin (1998), Blinde & Taub (1992)

94 Tolvhed (2008), Choi (2000), Veri (1999), Gmelch (1998), Griffin (1995), Blinde & Taub (1992)

95 Linghede (2007), Andreasson (2006), Veri (1999), Blinde & Taub (1992)

96 Fusco (1998)

97 Griffin (1992)

98 Sartore & Cunningham (2009), Griffin (1998)

99 Kauer (2009)

100 Chawansky & Francombe (2011)

nor upplever idrotten som en frizon från tvingande femininitetsideal. Inom idrotten råder en diskurs som handlar om tävlan och som kräver styrka och mod. Inom idrotten kan kvinnor ha och utveckla dessa egenskaper utan att bli ifrågasatta på samma sätt som på många andra platser i samhället.¹⁰¹ En annan bidragande faktor till att idrotten ibland kan upplevas som en frizon av icke-heterosexuella kvinnor är när det finns flera andra som inte är heterosexuella i ens lag eller klubb, något som medför att det inte blir en så stor sak att komma ut.¹⁰²

Könsindelning och transpersoners villkor

Idrottens dualistiska könsuppdelning är ett stort problem för den som inte definierar sig som man eller kvinna, eller som vill röra sig mellan kategorierna. Trots problemets omfattning råder det brist på akademisk forskning med transfokus.

Den forskning som finns konstaterar att könsuppdelningen ställer till problem för transpersoner, och att många utestängs helt från idrotten. I den idrottspsykologiska kvantitativa studien *Come out to play: The sports experience of lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Victoria* beskriver författarna transpersoners erfarenheter av idrott. Förutom att många transpersoner beskriver att de blivit utestängda från idrotten (på grund av könsuppdelning) målar många upp en ignorans av, och okunskap kring, transfrågor som ett stort problem.¹⁰³ Som ett resultat av otillräckligt eller helt uteblivet transfokus inom idrotten florerar idag många myter och felaktiga föreställningar om transpersoner.¹⁰⁴

En konsekvens av könsuppdelningen är att människor som inte är tillräckligt mycket man eller kvinna i omgivningens ögon riskerar att bli misstänkliggjorda. Ett exempel på detta går att finna i det mediadrev som drabbade den sydafrikanska medeldistanslöparen Caster Semenya. Hon blev efter sin överlägsna seger och sitt androgyna utseende misstänkt för att inte vara kvinna och tvingad till könstester.¹⁰⁵

Den enda studien som visar en positiv bild är *Transgender Inclusion and the Changing Face of Lesbian Softball Leagues* från USA. Transkvinnor har intervjuats om sitt deltagande i en lesbisk softball-liga. Förutom att de andra i lagen ibland säger fel pronomen, och säger han istället för hon om transkvinnorna, berättar informanterna om positiva erfarenheter av att bli inkluderade.¹⁰⁶ Detta är dock en studie som dessutom gjorts inom en lesbisk liga där spelarna kan tänkas ha bättre kunskap om transpersoner än majoritetssamhället.

101 Hellborg (2011), Linghede (2007), Griffin (1998)

102 Hellborg (2011)

103 Symons, Sbaraglia, Hillier & Mitchell (2010). Noteras bör att studien bygger på 307 svaranden, varav 4% transpersoner, alltså runt 12 svaranden.

104 Lucas-Carr & Krane (2011)

105 Jönsson (2010)

106 Travers & Deri (2011)

Könsuppdelning och frågan om rättvisa

Könsuppdelningen motiveras utifrån ett rättviseperspektiv, att det på grund av mäns fysiska överlägsenhet är mer rättvist om kvinnor och män tävlar för sig. Det är också därför det i större utsträckning är möjligt för kvinnor att tävla med män än vice versa. Att detta skulle vara den metod som skapar mesta möjliga rättvisa inom tävlingsidrotten är dock omtvistat utifrån ett genusperspektiv, med vilket man kan hävda att könsuppdelningen snarare skapar olika villkor för kvinnor och män i slutändan än jämnar ut dem. Det kan också möjliggöra en bibehållen machokultur där värderingar som stänger ute kvinnor och hbtq-personer groor.¹⁰⁷

En del forskare menar att den dualistiska könsindelningen inom idrott är socialt konstruerad och stundom obefogad eftersom skillnaderna mellan könen inte är avgörande för idrotten i fråga. I låga åldrar finns exempelvis inget som motiverar en uppdelning av pojkar och flickor, då skillnaderna inte alls finns på samma sätt som under tonåren och i vuxen ålder.¹⁰⁸ En del forskare går ännu längre, Torbjörn Tännsjö menar att könsuppdelning inom idrotten alltid är diskriminering. Det går inte att urskilja den bäste om inte alla får delta.¹⁰⁹ Idrottens könsindelning baseras på föreställningar om att kvinnor och män har så olika egenskaper att de bör idrotta separat för att män har fördel av att ha större muskelmassa. Men det finns exempel genom idrottshistorien som visat att indelningen kanske inte är nödvändig. Ett exempel är (herr-)VM i konståkning under 1900-talets första år, då en kvinna vann silver.¹¹⁰ Ett annat är från OS i skytte år 1992, då en kvinna vann guld. Båda fallen resulterade i att det, inför kommande mästerskap skapades en separat damklass och en separat herrklass i den grenen.¹¹¹

Samtidigt finns det feministiska forskare som menar att en könsuppdelad idrott är kvinnors enda möjlighet att ta plats på den idrottsliga arenan, utan att behöva förhålla sig till eller tävla mot män.¹¹²

Transpersoners idrottande och frågan om rättvisa

Oavsett huruvida man anser att idrotten bör vara uppdelad efter kön eller inte ställer systemets brist på flexibilitet till problem för transpersoner som stängs ute. I USA och Kanada har flera organisationer diskuterat hur denna fråga skulle kunna lösas inom ramen för den könsuppdelade idrotten. De tar också upp frågan om huruvida transpersoners idrottande skulle skapa en orättvis konkurrensfördel. Unga transkillar som alltså går från kvinna till man är sällan ett problem eftersom de inte anses utgöra ett konkurrensshot mot ciskillarna. Däremot kan transtjejer som går från man till kvinna anses ha konkurrensfördelar.

107 Jönsson (2010), Norberg & Ljunglöf (2003), Andreasson (2006)

108 Messner (2003)

109 Tännsjö (2007)

110 Kestnbaum (2003)

111 Jönsson (2008)

112 Jönsson (2008)

För att förhindra att transkvinnor tävlar mot ciskvinnor införde vissa idrottsförbund under 1960-talet diverse könstester.¹¹³ Ett exempel skriver Birrell och Cole om i artikeln *Double fault. Renee Richards and the construction and naturalization of difference*. År 1975 genomgick den professionella tennis spelaren Renée Richards en könskorrigering, från man till kvinna. United States Tennis Association införde då en tillfällig regel som krävde av kvinnor att genomgå ett kromosomtest för att tillåtas delta i kvinnliga professionella turneringar. När Richards ett år senare fick avslag på sin ansökan om att få delta som kvinna i US Open sökte hon stöd i domstol. Utan att ha lämnat in något könstest fick Richards slutligen tillåtelse att delta – detta beroende på hennes svaga idrottsliga prestationer som uppfattades som bevis för hennes könstillhörighet som kvinna.¹¹⁴

Det Kanadensiska Centre for Ethics in Sport har tagit fram skriften *Sport in Transition: Making Sport in Canada More Responsible For Gender Inclusivity*. I inledningen konstaterar de att man inom idrotten haft fel angående en rad antagande som rör transpersoner och sättet kön spelat roll, speciellt vad gäller de könstester som genomförts för att fastställa idrottarens ”egentliga” kön.

“We were wrong to think that sex fits into fixed and precise categories. Science is increasingly affirming the experience and stories of a growing number of persons. Rather than a simple duality, sex is inherently complex and constituted by multiple factors. While culture and sport have mostly presumed there to be clear and verifiable demarcations between the sexes, the research from genetics, physiology, and other disciplines is showing that nature is much more imprecise, rich (and to some degree impenetrable) from its diversity, multiplicity and variability.

We were wrong to believe that medical tests could simply verify sex categorization. No single marker exists to conclusively naturally determine a person’s sex or gender. In fact, the outdated medical orientation that has usually judged variations of sex development to be a defect in need of correction has hurt athletes, as well as the basic values of true sport, much more than it has helped.

We were wrong to also situate gender testing in the context of anti-doping because this presumed that transgender or intersex athletes have always been intentionally using their “atypicality” to cheat. Some tests are vital to providing clinical support for transgender or transitioning athletes, but we’ve been wrong for approaching this from a perspective of suspicion rather than from a position of care and support.

113 Choi (2000)

114 Birrell & Cole (2000)

*We were wrong to place the burden of proof on transgender or intersex athletes to qualify for participating in sport in the sex category that best fits a person's deeply rooted sense of self.*¹¹⁵

On the team är en annan guide på ämnet som behandlar frågan om transpersoners idrottande och rättvisa. Forskarna Pat Griffin och Helen J. Carroll har tagit fram guiden i samarbete med ett stort antal experter på området; forskare, läkare och jurister. Syftet med guiden är att säkerställa transpersoners rättigheter och deras möjlighet till deltagande inom idrott i high school och college i USA. Den tar upp hur policydokumenten bör vara utformade för att inkludera transpersoner inom idrotten, och hur implementeringen av dessa bör se ut.¹¹⁶

I *On the team* menar forskarna att oron för transsexuella flickor och kvinnors tävlande baseras på tre antaganden:

1. Att transsexuella flickor och kvinnor inte är "riktiga" flickor och kvinnor och därför inte förtjänar samma möjligheter att tävla som biologiskt födda flickor och kvinnor
2. Att det att vara född med en biologisk mans kropp automatiskt ger en transsexuell flicka eller kvinna en orättvis fördel i konkurrensen mot biologiskt födda flickor och kvinnor
3. Att pojkar eller män kan frestas "låtsas" vara transsexuella i syfte att konkurrera i flick- och damlag.

Dessa antaganden är inte särskilt välgrundade. För det första är beslutet att korrigerera ett biologiskt kön till ett annat – att låta sitt yttre könsuttryck bättre stämma överens med sin inre könsidentitet – av största betydelse och ett svårt val som görs först efter noggrant övervägande. Könsidentiteten är en central aspekt av mångas identitet, och lika djupt rotad, autentisk och verklig för en transsexuell person som för andra. För många transsexuella personer är könskorrigeringen en psykologisk och social nödvändighet.¹¹⁷ Dessutom är det en process som tar minst två år att genomgå, en process som inkluderar utredning och godkännande av en psykiatriker.¹¹⁸

För det andra är det viktigt att placera denna oro i sitt sammanhang. Vad som ligger bakom oron är att transsexuella flickor eller kvinnor, vilka har genomgått en manlig pubertet, kan ha en orättvis fördel av att ha utvecklat långa ben, muskelmassa och styrka – detta till följd av det testosteron som utlöses under puberteten. En del transsexuella ungdomar genomgår dock behandling *före* puberteten vilket effektivt neutraliserar detta samband. Hormonblockerare ordineras för att skydda transsexuella barn från det trauma som uppstår under puberteten kopplat till utvecklingen av oönskade sekundära könsegenskaper. Då personen är gammal nog att fatta ett väl-

115 Canadian Centre for Ethics in Sport (2012) s. 13-14

116 Griffin & Carroll (2010)

117 Griffin & Carroll (2010)

118 Darj & Nathorst-Böös (2010)

grundat beslut kan han eller hon göra valet om att påbörja behandling med könskonträra hormoner. Transsexuella flickor som korrigerar sitt könsuttryck på detta sätt går inte igenom en manlig pubertet, varför deltagandet i flickidrott inte torde väcka någon större oro enligt Griffin och Carroll.

Även transsexuella flickor som inte har tillgång till hormonblockerare eller könskonträra hormoner uppvisar stor fysisk variation. Många utgår från en stereotyp bild av att alla transsexuella flickor och kvinnor är ovanligt långa, har grova ben och stora muskler men en transsexuell flicka kan vara liten och lätt, även om hon inte tar hormonblockerare eller östrogen, och det är viktigt att inte generalisera menar Griffin och Carroll. Antagandet att alla människor med biologiska manskroppar är längre, starkare och skickligare i idrott än alla människor med biologiska kvinnokroppar är inte korrekt. Vad som räknas som en konkurrensfördel kan dessutom skifta beroende på vilken sport som utövas. Vad som är en fördel i en sport kan mycket väl vara en nackdel i en annan. Detta antagande är i synnerhet inte korrekt då det appliceras på barn och yngre ungdomar som fortfarande utvecklas fysiskt.

Vidare är det viktigt att känna till att varje idrottslig fördel som, enligt mångas förmenande, en transsexuell flicka eller kvinna har till följd av hennes tidigare testosteronnivåer försvinner efter ungefär ett års östrogenbehandling.

“According to medical experts on this issue, the assumption that a transgender girl or woman competing on a women’s team would have a competitive advantage outside the range of performance and competitive advantage or disadvantage that already exists among female athletes is not supported by evidence.”¹¹⁹

En undersökning som ligger till grund för guiden *On the team* konstaterar att ”befintlig information tycks inte antyda att idrottare som genomgått könskorrigering konkurrerar med en för- eller nackdel jämfört med fysiskt födda män och kvinnor.”

Slutligen är rädslan för att pojkar eller män kommer att ”låtsas” vara kvinnor med avsikten att konkurrera i flick- eller damlag omotiverad. Inte minst med tanke på att sådan ”fejkning” aldrig har avslöjats sedan könstester infördes i internationella idrottstävlingar. Snarare än att identifiera män som försöker tävla som kvinnor har könstester istället utnyttjats i syfte att utestänga intersexuella kvinnor.¹²⁰ Det uppenbara misslyckandet av syftet med dessa könstester och den fruktansvärda skada dessa har orsakat enskilda idrottskvinnor bör tas i beaktande vid utformningen av policys med fokus på att inkludera transpersoner i idrott.¹²¹

119 Griffin & Carroll (2010) s. 16

120 Jfr fallet med Caster Semenya i Jönsson (2010)

121 Griffin & Carroll (2010)

Referenslista forskningsöversikt

- Adams, Mary Louise (1997). To be an ordinary hero: male figure skaters and the ideology of gender. *Avante*. 3 (3): 93-110
- Adams, Mary Louise (2011). *Artistic impressions: figure skating, masculinity, and the limits of sport*. Toronto: University of Toronto Press
- Anderson, Eric (2002). Openly gay athletes: contesting hegemonic masculinity in a homophobic environment. *Gender & society*. 16 (6): 860-877
- Andreasson, Jesper (2006). *Idrottens kön: genus, kropp och sexualitet i lagidrottens vardag*. Diss., Lund: Univ., 2007
- Axelsson, Jenny (2005). Idrotten och dess diskriminering på grund av sexuell läggning. *Svensk idrottsforskning*. 14 (3): 64-67
- Birrell, Susan & Cole, Chryl L. (2000). Double fault. Renee Richards and the construction and naturalization of difference. I *Reading sport critical essays on power and representation*, Susan Birrell & Mary G. McDonald (red.). Boston: Northeastern University Press
- Blinde, Elaine M. & Taub, Diane E. (1992). Women athletes as falsely accused deviants: managing the lesbian stigma. *The sociological quarterly*. 33 (4): 521-533
- Chawansky, Megan & Francombe, Jessica M. (2011). Cruising for Olivia: lesbian self-invention and the cultural politics of coming out in sport. *Sociology of Sport Journal*. 28 (4): 461-477
- Choi, Precilla Y. L. (2000). *Femininity and the physically active woman*. London: Routledge
- Connell, Raewyn (2005). *Masculinities*. 2. ed. Cambridge: Polity Press
- Curry, Timothy Jon. (1991). Fraternal bonding in the locker room: a profeminist analysis of talk about competition and women. *Sociology of sport journal*. 8 (2): 119-135
- Darj, Frida & Nathorst-Böös, Hedvig (2010). *Är du kille eller tjej?: en intervjustudie om unga transpersoners livsvillkor*. 2. uppl. Stockholm: RFSL ungdom
- Eng, Heidi (2006). "We are moving up like a hard-on!": doing sex/uality in sport. *Nora (Online)*. 14 (1): 12-26
- Fundberg, Jesper (2003). *Kom igen, gubbar!: om pojkfotboll och maskuliniteter*. Diss., Stockholm: Univ., 2003
- Fusco, Caroline (1998). *Lesbians and locker rooms: the subjective experiences of lesbians in sport*. I *Sport and postmodern times*. Geneviève Rail (red.). State university of New York Press
- Gmelch, Sharon, Heffernan, Marcie C. & Yetzer, Jody Lynn (1998). *Gender on campus: issues for college women*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press
- Griffin, Pat (1992). Changing the game: homophobia, sexism and lesbians in sport. *Quest*. 44 (2): 251-265
- Griffin, Pat (1995). Homophobia in sport. Addressing the Needs of lesbian and gay high school athletes. I *The gay teen: educational practise and theory for lesbian, gay and bisexual adolescents*, Gerald Unks (red.). New York, N.Y.: Routledge

- Griffin, Pat (1998). *Strong women, deep closets: lesbians and homophobia in sport*. Champaign, Ill.: Human Kinetics
- Hellborg, Anna Maria (2010). *Konståkning ur ett genusperspektiv: Maskulinitet och femininitet i kvinnlig och manlig singelåkning*. Examensuppsats (15 hp). Malmö: Malmö högskola
- Hellborg, Anna Maria (2011). *Öppet lesbiska kvinnors erfarenhet av lagidrott*. Magisteruppsats (15 hp). Malmö: Malmö Högskola
- Johansson, Susanne och Larsson, Håkan (2012). *Genus och heteronormativitet inom barn- och ungdomsidrott: Könsmönster i idrottsdeltagande och regelverk inom idrott*. Gymnastik och Idrottshögskolan.
- Jönsson, Kutte (2008). *Idrottsfilosofiska introduktioner: nio kapitel om idrott och sport, moral och etik, kultur och kritik, kön och genus, politik och ideologi, kropp och teknologi*. 2. uppl. Malmö: idrottsforum.org, Lärarutbildningen, Malmö högskola
- Jönsson, Kutte (2010). *Matchen som aldrig ägde rum: och ytterligare åtta kapitel om idrott, etik och politik*. Västerås: Ica
- Kauer, Kerrie J. (2009). Queering lesbian sexualities in collegiate sporting spaces. *Journal of lesbian studies*. 13 (3): 306-318
- Kestnbaum, Elyn (2003). *Culture on ice: figure skating & cultural meaning*. Middletown, Conn: Wesleyan University Press
- Larsson, Håkan (2001). *Iscensättningen av kön i idrott: en nutidshistoria om idrottsmannen och idrottskvinnan*. Diss., Stockholm: Univ., 2001
- Linghede, Eva (2007). *Frizon eller fängelse? Kvinnliga lagidrottare i heteronormativitetens gränsland*. Examensuppsats (15 hp) Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan
- Lucas-Carr, Cathryn B. & Krane, Vikki. (2011). What is the T in LGBT? Supporting transgender athletes through sport psychology. *The sport psychologist*. 25 (4): 532-548
- Messner, Michael A. (2003). *Taking the field: women, men, and sports*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Plymire, Darcy C. & Forman, Pamela J. (2001). Speaking of Cheryl Miller: interrogating the lesbian taboo on a women's basketball newsgroup. *NWSA journal (Print)*. 13 (1): 1-21
- Sartore, Melanie L. & Cunningham, George B. (2009) "Gender, sexual prejudice and sport implications for sexual minorities". *Sex Roles*. 60 (1-2): 100-113
- Stark, Tobias & Backman, Stina (2001). Pionjären, polar'n och poeten: maskuliniteter, nationella identiteter och kroppssyn inom kanadensisk, svensk och sovjetisk ishockey under det kalla kriget. *Historisk tidskrift (Stockholm)*. 121: [691]-722
- Symons, Caroline; Sbaraglia, Melissa; Hillier, Lynne & Mitchell, Anne (2010). *Come out to play: the sports experiences of lesbian, gay bisexual and transgender (GLBTI) people in Victoria*. Melbourne: Victoria University
- Tolvhed, Helena (2008). *Nationen på spel: kropp, kön och svenskhet i populärpressens representationer av olympiska spel 1948-1972*. Umeå: h:ström - Text & kultur
- Travers, Ann & Deri, Jillian (2011). Transgender inclusion and the changing face of lesbian softball leagues. *International review for the sociology of sport*. 46 (4): 488-507
- Tännsjö, Torbjörn (2007). Against sexual discrimination in sports. I *Ethics in sport. Second Edition*. Morgan, W.J. (red.). Human Kinetics, Champaign

- Veri, Maria J. (1999). Homophobic discourse surrounding the female athlete. *Quest*. 51 (4): 355-368
- Wetterberg, Tomas (2002). Vill man ha jämställdhet?: slutrapport för projekt Män och jämställdhet. Stockholm: Regeringskansliet
- Woodward, Kath. (2004). Rumbles in the jungle: boxing, racialization and the performance of masculinity. *Leisure studies*. 23 (1): 5-17

Internetkällor

- Canadian Centre for Ethics Sport (2012). *Sport in Transition: Making Sport in Canada More Responsible for Gender Inclusivity*. Tillgänglig på Internet: <http://www.cces.ca/files/pdfs/CCES-PAPER-SportInTransition-E.pdf>
- Griffin, Pat & Carroll, Helen J. (2010). *On the team: equal opportunity for transgender student athletes*. Tillgänglig på Internet: <http://www.wiaa.com/ConDocs/Con550/TransgenderStudentAthleteReport.pdf>
- Norberg, Johan R. & Ljunglöf, Susanne (2003). *Idrott, kön och genus: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Riksidrottsförbundet. Tillgänglig på Internet: http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_130/scope_128/ImageVaultHandler.aspx

Bilaga 2: Tips från ungdomarna

I den här bilagan har vi samlat en rad konkreta tips och råd från informanterna kring vad idrottsrörelsen kan göra för att underlätta för hbtq-ungdomar. De har fått frågan om de har några råd att ge till ansvariga inom idrotten. En del levererar konkreta svar på frågor som de länge funderat över, andra drömmer sig bort och målar upp en önskevärld, en utopi.

Allmänna

”Om jag vore lärare och skulle ha min första klass, det första jag skulle säga är att om ni har något väldigt personligt som ni skulle vilja prata om, som till exempel identitet som jag ska tänka på så vill jag att ni kommer till mig till mitt kontor. [...] Från och med dag ett så vet jag vad jag ska tänka på.”

Naima 20 år

”Ja men det skulle vara att när man får en ny klass och ska undervisa så om man vill lära sig namnet på alla eller köra namnleken eller någonting att man också frågar efter pronomen. Att man pratar i termer av förare och följare istället för så här han och hon. Att man frågade personerna om de ville föra eller följa och inte så här ta för givet att så här bara för att du är kille så måste du föra.”

Key 25 år

”Att folk har en kompetens om det och att det inte är så jävla uppdelat i två köns kategorier och en sak som jag tänkt på som verkligen skulle betyda asmycket det var om det faktiskt fanns fler lag där det är mixat, alltså där man kan få utöva sport utan att kön är viktigt liksom. Fler korpenlag till exempel. För jag tror att det är många som säkert skulle vilja hålla på med idrott som skulle tycka det är jätteroligt att ibland träffas och spela lite fotboll liksom. Men att man känner sig begränsad av att det är så här jävla uppdelat liksom. Så det skulle väl jag vilja förändrades.”

Adrian 20 år

Utbildning

”Jo men, jag skulle kunna tänka mig att man anordnar något möte där någon som tränar och är med eller ja, hela klubben för den sakens skull skulle vara med på något möte och så kanske det kommer något ombud från RFSL eller något liknande och pratar om homosexualitet. Man får ha någon slags dialog med dem i klubben och ser vad de tycker och tänker och prata

hur det är som att vara homosexuell inom idrott eller ja, vilken läggning man nu kan ha. Det skulle nog kännas att då brydde man sig om det, så att man ville liksom belysa det. Det skulle kännas lite tryggare.”

Johan 18 år

”Kanske någon föreläsning om hbtq-frågor och sen lägga till om mobbning eller någonting, så att det inte bara är riktat på hbtq, för det blir väldigt konstigt.”

Anna 18 år

”Lite mer allmän utbildning skulle vara otroligt bra, [...] kunskapen om vad hbt-personer innebär och hur man ska behandla dem. [...] Jag tycker att hbtq ska vara en normal grej, men tyvärr ser inte samhället det.”

Naima 20 år

”Jag tänker att det borde ingå i alla idrottsutbildningar till exempel att ha hbtq-kompetens. Alla som är tränare borde ha en transkompetens, när man kommer som trans så har man vissa speciella behov. Till exempel hur kan jag få min kropp att se mer manlig ut, att man ska kunna ställa de frågorna utan att känna att det blir konstigt och att den personen verkligen ska kunna svara på dem och ta emot det på ett bra sätt.”

Adrian 20 år

Omklädningsrum

Juno: *”Alltså att det kanske finns tre omklädningsrum?”*

Mathilda: *”Vad skulle det stå på det tredje då?”*

Juno: *”Ingenting. Där vem som helst skulle kunna gå in och byta om.”*

Juno 15 år

”Om det fanns något eget rum som folk skulle kunna använda om de ville och nyckeln var framme så skulle det vara väldigt bra. Men också gemensamma om det finns folk som vill använda dem. [ ] Jag skulle kunna tänka mig att omklädningsrum skulle kunna ha ett killrum, tjejrum och ett gemensamt för dem som vill, men att det gemensamma har egna små bås att byta om i.”

Josef 20 år

”Det jag skulle kunna tänka mig är att det fanns draperier i duschar. Det ska finnas draperier, det ska inte vara öppet. [...] Med en krok så att handduken inte blir blöt. På Huddinge sjukhus har de en toalett/badrum. Det var som en hallväg och sen var det små rum av toaletter och det rekommenderas att man

kunde ha ett omklädningsrum som var könsneutralt där det innehöll rum liksom. Rum med en dörr, att det fanns en liten dusch liksom, en toalett, ett handfat.”

Naima 20 år

*”Duschar med så här skynke för eller vad man säger. Det borde de skaffa tycker jag. Ja det är det jag kommer på just nu. Kan-
ske ett tredje omklädningsrum. Alla som vill gå in dit.”*

Alex 16 år

”Om jag skulle välja ut en fråga som jag tycker är den viktigaste så är det omklädningsrummen. Varför kan man inte ha omklädningsbås, varför kan man inte ha bås till duscharna bara som en sådan enkel grej. Jag tänker att det skulle vara, istället för två omklädningsrum så skulle det finnas flera omklädningsbås, alltså så här små omklädningsrum, där man kan gå in och byta om, där man kan få duscha i fred, där man slipper välja vilket omklädningsrum man vill gå in i. Alla är lika neutrala liksom. Jag tänker att det bara skulle finnas en massa små för att det vore mest solidariskt. Då blir det samma för alla. Då blir det ändå inte som att så här, ja men här är vi som är normala och där är de som är onormala, utan det blir, det som är normalt är liksom.”

Adrian 20 år

Bilaga 3: Forskarnas rekommendationer för vidare arbete

Skapa ändamålsenliga policys och regelverk

Ta fram ändamålsenliga riktlinjer och policys. Tillsammans med experter omarbota existerande policys och ta fram nya för de områden där det saknas. Genomgående inkludera hbtq-frågor i generella policys och regelverk.

Utforma en handlingsplan

Ta fram en tidsbestämd handlingsplan för hur RF ska arbeta med hbtq-frågor.

Satsa på kompetenshöjande verksamhet

Utbilda utbildare, anställda och frivilliga inom organisationen kring hbtq-frågor och heteronormativitet.

Inkludera utbildning om hbtq och heteronormativitet i ledarutbildningar

Gör hbtq-frågor och normer kring kön och sexualitet till en del av alla ledarutbildningar. Gärna i samarbete med RFSL Ungdom och RFSL.

Gör kunskap och information tillgänglig

Gör det enkel och möjligt för alla inom organisationen att hitta information och stöd. Se till att det finns relevant och korrekt material att tillgå samt att det finns en ansvarig person på RF, och gärna inom varje SF, att vända sig till.

Erbjud stöd och hjälp till förbund och föreningar

Se till att de som vill arbeta med hbtq-frågor får det stöd och den hjälp de behöver. Tillgängliggör resurser för att stötta initiativ från förbund och föreningar.

Arbeta med de interna strukturerna och normerna

Arbeta med de interna informella och formella strukturerna. Sitt till exempel inte varannan damerna och herrarna vid events. Ange inte bara två kön som svarsalternativ vid enkäter och dylikt. Se över det interna språkbruket. Identifiera problematiska normer och arbeta aktivt för att förändra dessa.

Implementera en bemötandepolicy

Hbtq-frågor handlar mycket om bemötande. Ta hjälp av experter för att ta fram en relevant bemötandepolicy.

Tillsätt en arbetsgrupp av transexperter för vidare arbete

En arbetsgrupp bestående av experter inom området trans och idrott bör tillsättas för att snarast ta itu med problem med att transungdomar exkluderas ur idrotten.

Samarbeta med RFSL Ungdom, RFSL, hbtq-idrottsföreningar i Sverige, Outgames och Gaygames

Etablera relationer med aktörer relevanta för ämnet. Detta är ett sätt att synliggöra frågorna och att visa att man menar allvar.

Identifiera nyckelpersoner

Hitta personer inom svensk idrott som redan är intresserade och vill arbeta med de här frågorna. Ge dem stöd och tillgång till material som underlättar deras arbete. Låt dem, med stöd från RF, vara delaktiga i förändringsprocessen. Detta kan påbörjas genom att till exempel upprätta en e-postlista, där idéer och erfarenheter kan utbytas. Ett nätverk som dels kan stötta men som också kan bli viktiga i implementering av strukturella förändringar eller nya policys.

Identifiera nyckelföreningar/förbund

Leta upp föreningar och förbund där det finns en hög förändringspotential. Ofta sammanfaller detta med att det finns nyckelpersoner inom föreningen/förbundet. Pilotprojekt kan med fördel startas i regi av dessa nyckelföreningar och förbund, gärna på gräsrotsnivå. Resultat kan sedan utvärderas innan projekten genomförs i större skala. Detta gäller utbildning, arbete med synliggörande, policyimplementering, regelverk för transpersoner och så vidare.

Arbeta med förebilder

Homo- och bisexuella personer har få förebilder och transpersoner har i stort sett inga. Att ha förebilder är viktigt av många olika skäl. Att lyfta och synliggöra förebilder är en del av arbetet att "väcka frågan" samt verkar som empowerment för hbtq-ungdomar.

Synliggör hbtq-frågor

Gör hbtq-frågor synliga, både inåt och utåt i organisationen. Internt, på intranät, i personalhandbok, i personalpolitik, i internutbildningar och så vidare.

Externt, på webbsidor, i informationsmaterial och under mässor och externa events och så vidare.

Utåtriktat arbete

Kampanjer, synliggörande. Visa att RF strävar efter en organisation av mångfald och att frågan tas på allvar. Nyckelföreningar kan vara bra samarbetspartners och förebilder kan hittas i projekt och kampanjer från andra

delar av världen. Se till exempel www.youcanplayproject.org/. Det är dock viktigt att påbörja internt förändringsarbete innan kommunikation utåt.

Arbeta proaktivt internationellt

Både för att stötta svenska hbtq-personer som tävlar och tränar utanför Sverige, och för att förändra internationella regelverk och normer.

Bedriv vidare forskning

Det finns ett fortsatt stort behov av forskning med fokus på idrott och hbtq. Identifiera tillsammans med experter viktiga ingångar till framtida forskning.

Utvärdera

Gör upp en plan för uppföljning och utvärdering av hbtq-arbetet.

Förslag till policyrekommendationer och riktlinjer för transungdomar

Diskriminering av människor på grund av könsidentitet och/eller könsuttryck står i strid med den grundläggande principen om alla människors lika värde och rättigheter. Sådan diskriminering är uttryckligen förbjuden enligt svensk och internationell rätt. Mänskliga rättigheter bör alltid ha företräde framför rättvist spel.

Svensk idrott behöver ta fram policys som möjliggör för unga transpersoners att idrottande. Vi rekommenderar att policys som inkluderar idrottsutövande transpersoners utgår från att idrottsutövande transpersoners ska ha samma möjlighet som cispersoners att delta i idrott. De bör inriktas på att maximera inkludering baserat på könsuttryck och könsidentitet. Policys bör ta hänsyn till de skillnader som finns beroende på transsexuella ungdomars olika utvecklingsfaser samt andra former av könsuttryck och transidentiteter. De bör även visa förståelse för den enorma variationen som finns mellan individer beträffande styrka, storlek, muskulatur och förmåga samt den variation som finns mellan olika könsidentiteter och könsuttryck.

RF bör anta en övergripande och vägledande policy. En nationell policy ger samstämmiga regler. Denna samstämmighet minskar sannolikheten för att idrottsutövande transpersoners tvingas förhålla sig till den godtycklighet som olika strukturer i olika delar av landet skapar. Samstämmighet bidrar även till en bättre utgångspunkt vad gäller kunskapsnivå. Vidare bör idrottsförningar och specialidrottsförbund anta mer detaljerade policys, med fokus och anpassning efter de individuella idrotternas specifika karaktär.

I policys bör ett korrekt språk användas som tydliggör innebörden av begrepp som könsidentitet och könsuttryck och variationen av transidentiteter.

Rekommendationerna nedan utgår ifrån *On the Team. Equal Opportunity for Transgender Student Athletes* framtagen av de amerikanska forskarna Pat Griffin och Helen J Carroll.

Inkludering av yngre respektive äldre transungdomar

RF delar in idrotten efter ålder och ambitionsnivå. Barnidrott avser idrott för barn till och med 12 års ålder, ungdomsidrott avser idrott för tonåringar mellan 13-20 år och vuxenidrott avser idrott för personer över 20 år. I ungdomsidrotten och vuxenidrotten skiljer RF på breddidrott och elitidrott. I den elitinriktade idrotten är prestationsförbättring och goda tävlingsresultat vägledande. I breddidrotten är ”hälsa, trivsel och välbefinnande” normgivande.

Vi rekommenderar att olika policys antas för barn upp till 12 år samt för ungdomsidrotten med ett särskiljande mellan bredd- och elitsatsningar. Dessutom bör varje specialidrottsförbund se över nödvändigheten av att göra skillnad på juridiskt kön. I många idrotter finns det ett stort utrymme att vara flexibel med könsindelningen och i dessa specialidrottsförbund kan de regler som gäller för barn upp till 12 år tillämpas även inom ungdomsidrott och breddidrott för vuxna.

Vad gäller elitidrott, där internationella regelverk ofta har inflytande på ett avgörande sätt, kan Sverige välja att arbeta för transungdomars rättigheter och inta en progressiv roll, snarare än att reaktivt följa regelverk som utesluter och kränker grupper av människor. Detta kan med fördel göras i samarbete med till exempel Kanada, där Canadian Centre for Ethics in Sports redan har påbörjat ett sådant arbete.

Rekommendationerna nedan gäller alltså framförallt inom de idrotter där kön förväntas spela en stor roll för den idrottsliga prestationen och där tävling ingår. Innan de implementeras bör en diskussion föras om möjligheten att luckra upp könsuppdelningen. Vissa idrotter kan använda andra sätt att gruppera idrottare utifrån rättviseperspektivet, som exempelvis viktklasser och åldersklasser.

Rekommendationerna bör ses som ett exempel på hur det går att angripa problemet med att transungdomar tidigt utesluts ur svensk idrott. Rekommendationerna bör utvecklas och anpassas mer specifikt för varje åldersgrupp, varje idrott, breddidrott och elitidrott. Framförallt bör rekommendationerna justeras regelbundet allteftersom idrottsrörelsens normer och policys förändras och ny forskning publiceras. Rekommendationerna är inte en vision utan ett sätt att angripa de problem som finns idag. Rekommendationerna bör utvärderas och revideras, i samråd med experter, senast fem år efter implementering.

Transungdomar idag slutar idrotta, på grund av okunskap hos tränare och förbund. Med ett ramverk blir det enklare för tränare att underlätta ett nytt eller fortsatt idrottande hos barn och ungdomar med en transidentitet.

Ibland kan det vara mycket enkelt ibland mer komplicerat. I de fall det är mycket enkelt slipper ungdomar, såsom de som är registrerade som tjejer vid födseln, en krånglig byråkrati, som i sig kan verka avskräckande.

I *On the Team*, som dessa rekommendationer utgår från, görs skillnad på barn/yngre ungdomar och äldre ungdomar/vuxna – detta beroende gruppernas olika fysiska utvecklingsstadier. I våra rekommendationer görs även skillnad på personer som tar könskonträra hormoner och personer som inte tar könskonträra hormoner. Vi gör även en gränsdragning mellan personer som precis har börjat med könskonträra hormoner och personer som har tagit dessa över ett år.

Speciella regler bör också gälla för de som får en pubertetsbromsande behandling (GnRH = gonadotropin releasing hormone) som gör att personen stannar i prepubertal utvecklingsfas). Alla med GnRH-behandling bör få delta efter eget önskemål, då denna oftast sätts in innan puberteten dragit igång.

För många transpersoner är hormoner inte aktuella, men eftersom just hormonnivåer och intag ligger till grund för många diskussioner kring transpersoners deltagande i idrott är det viktigt att bemöta de som är kritiska till inkludering med praktiska lösningar.

Innan ett specialidrottsförbund antar riktlinjer för transpersoners deltagande rekommenderar vi dock att det förs en grundlig diskussion kring vikten av kön i respektive idrott. Många kan komma fram till att en transpersons juridiska kön saknar betydelse vid utövande inom breddidrott och då bör policyn som antas ej heller i onödan lägga vikt vid hormonnivåer och intag av hormoner.

För de specialidrottsförbund som beslutar att kön är av betydelse och att det krävs ett system för att hantera transpersoners deltagande i tävlingsidrott utifrån hormonnivåer följer några vägledande förslag till policyriktlinjer nedan.

Barn upp till 12 år

Ett idrottsutövande transbarn ska ha rätt att delta i en verksamhet i enlighet med dennes könsidentitet oavsett vilket biologiskt kön och juridiskt kön som tilldelats barnet vid födseln.

Denna policyrekommendation – som kräver inkludering av idrottsutövande transbarn oavsett om detta har genomgått någon form av medicinsk behandling – baseras på att en reglering som bygger på medicinsk behandling skulle vara alltför orättvis och komplicerad för denna konkurrensnivå. Yngre idrottsutövare bör dock medvetandegöras om hur policys riktade till äldre ungdomar kan komma att påverka ett framtida idrottande.

Ungdomar 13 +

Under den här rubriken utgår rekommendationerna inte från personers identiteter utan ifrån vilket kön personen registrerats som vid födseln. Detta går mot utvecklingen inom hbtq-rörelsen, där respekten för den enskilde personens könsidentitet alltid är central, och är ett närmande mot RF.

Vad gäller ungdomar som inte tävlar bör samma reglemente som för barn upp till 12 år gälla. En äldre, tävlande, transungdom bör tillåtas delta i en aktivitet så länge hormonbehandlingen, om en sådan är aktuell, är förenlig med idrottens antidopingreglemente.¹²²

En idrottsutövande transperson bör få delta i könsseparata idrottsaktiviteter, där kön betraktas vara av betydelse, under följande villkor:

1. Alla med pubertetsbromsande hormonbehandling (GnRH) får delta i önskat lag.
2. Registrerad som tjej vid födseln
  - Utan hormonbehandling får personen delta i såväl herr- som damlag.
  - Med testosteronbehandling får personen delta i herrlag efter att ha begärt medicinsk dispens från RF:s Dopingkommission (DopK)¹²³ eftersom testosteron är en förbjuden substans.¹²⁴
  - Med tidigare testosteronbehandling får personen efter ett års uppehåll delta i såväl herr- som damlag.
3. Registrerad som kille vid födseln
  - Utan hormonbehandling får personen delta i herrlag.
  - Med östrogenbehandling får personen efter ett års behandling delta i damlag och när som helst i herrlag.
  - Med tidigare östrogenbehandling får personen delta i herrlag.

Riktlinjer för inkluderande av transungdomar

Förutom en policy som reglerar deltagande och inkludering av transungdomar krävs strukturella förändringar för att idrotten ska kunna tillgängliggöras för transungdomar.

Tillgänglighet – omklädningsrum, toaletter och duschar

Idrottsutövande transpersoner ska kunna använda det omklädningsrum, den dusch och toalett som överensstämmer med dennes könsidentitet. Alla omklädningsrum bör erbjuda några privata och separata omklädningsbås, duschar och toaletter.

¹²² "Idrottens antidopingreglemente" har samma dignitet som RF:s stadgar och fastställs av RF-stämman. Reglementet är baserat på World Anti-Doping Code (WADC).

¹²³ DopK har det övergripande ansvaret för idrottens antidopingverksamhet.

¹²⁴ "Dopinglistan", en lista över förbjudna substanser och metoder, gäller för alla idrotter och antas av Internationella antidopingorganisationen (WADA). Denna lista tillåter inte substansen testosteron.

Tillgänglighet – tävlingar och träningar på olika geografiska platser

Om en idrottsutövande transperson behöver ett särskilt boende för att säkerställa tillgången till separat omklädningsrum, duschar eller badrum bör föreningen säkerställa att denna önskan uppfylls. Idrottsutövande transpersoner bör generellt tilldelas boende baserat på hans eller hennes könsidentitet eller efter personens egen önskan.

Information bör tillhandahållas på en generell nivå utan att kräva att en individ ska behöva komma ut eller vara öppen för att få tillgång till den.

Integritet

Under inga omständigheter får en idrottsutövande transpersons identitet avslöjas utan personens uttryckliga tillstånd.

Språk

Namn: Lagkamrater, tränare och andra medlemmar i föreningen ska referera till det namn som den idrottsutövande transpersonen föredrar.

Pronomen: Lagkamrater, tränare och andra medlemmar i föreningen ska referera till det pronomen som den idrottsutövande transpersonen föredrar.

Klädkoder

Idrottsutövande transpersoner bör tillåtas att klä sig i enlighet med sin könsidentitet eller efter könsuttryck. Behovet av könade klädkoder bör utvärderas.

Media

Utbildning: Representanter för idrotten som kommunicerar med media bör få information om lämplig terminologi, korrekt användning av namn och pronomen och om aktuell policy.

Sekretess: Att skydda idrottsutövande transpersoners integritet måste vara av högsta prioritet för alla föreningar och specialidrottsförbund, i synnerhet då media närvarar. All medicinsk information ska behandlas konfidentiellt.

Då kränkningar förekommit – när något har hänt

Personer som har brutit mot föreningens och specialidrottsförbundets policy bör bli föremål för åtgärder. Föreningen och specialidrottsförbundet ska vidta lämpliga åtgärder för att rätta till den situation som har uppstått.

Åtgärder och aktörers olika ansvarsområden

IF, SF och RF

- Utarbeta en transinkluderande policy, ta hjälp av experter på området.
- Respektera rätten till privatliv för alla idrottsutövande personer med avseende på personlig information då könsidentitet och könsuttryck diskuteras. All medicinsk information ska hållas konfidentiell.
- Inkludera könsidentitet och könsuttryck i uttalanden om icke-diskriminering i dokument och på webbplatser.
- Utbildning av alla medlemmar (ledare, idrottsutövare och deras föräldrar) om policys med fokus på transfrågor.
- Samarbeta med andra aktörer för att anta rättvisa och effektiva strategier som förbättrar inkluderingen av idrottsutövande transpersoner.
- Rekommendera att branschorganisationer sponsrar utbildningsprogram med fokus på inkluderingen av idrottsutövande transpersoner.

Tränare

- Införskaffa kunskap om policys som omfattar könsidentitet och könsuttryck.
- Tränare ska inte använda transungdomar i den egna föreningen som kunskapskällor utan inhämta denna kunskap av experter eller på annat relevant sätt.
- Ta ansvar för att idrottsutövare i din förening medvetandegörs om transidentiteter samt uttryck, terminologi och policys som fokuserar på idrottsutövande transpersoner.
- Förbered dig på att prata med föräldrar om transpersoners deltagande i idrottslag.
- Använd ett respektfullt språk och av transpersoners önskade terminologi.
- Förutse och hantera idrottsutövande transpersoners frågor om tillträde proaktivt och i enlighet med policys angående deltagande, omklädningsrum, och tävlings/träningskläder.
- Om du är medveten om diskriminerande eller kränkande beteende mot transpersoner från motståndare eller åskådare, tala med motståndarlagets tränare och be föreningsansvariga att lyfta problemet.
- Respektera rätten till privatliv för alla idrottsutövare med avseende på personlig information då könsidentitet och könsuttryck diskuteras. All medicinsk information måste hållas konfidentiell.

Bilaga 4: Enkät

Tack för att du tar dig tid att svara på vår enkät. Dina svar är värdefulla för att förbättra situationen för hbtq-personer inom idrotten.

Genom att medverka i den här enkäten ger du ditt godkännande till att RFSL, RFSL Ungdom, Gymnastik- och Idrottshögskolan och Amphi Produktion använder resultaten för forskning och publicering. Om du har frågor, kontakta projektledarna Frida Darj, RFSL Ungdom frida.darj@rfslungdom.se och Mathilda Piehl, RFSL mathilda.piehl@rfsl.se.

1. Vilket år är du född?

Ange år .....

2. Vilket kön har du? (Du kan kryssa i flera alternativ)

Kille

Tjej

Trans

Annat .....

3. Hur definierar du din sexuella läggning?

Queer

Homosexuell

Bisexuell

Heterosexuell

Annat .....

4. Känner din omgivning till din sexuella läggning/könsidentitet?

Ja, alla

Ja, de flesta

Nja, bara några få

Nej, ingen

Annat .....

5. Var bor du?

- Malmö
- Göteborg
- Stockholm
- Medelstor stad .....
- Liten stad .....
- Landsbygd .....

6. Vilken eller vilka idrotter håller du på med?**7.** På vilken nivå idrottar du? (du kan kryssa i flera alternativ)

- Elitnivå
- Tävlingsidrott (ej elit)
- Motionsidrott
- Vet ej/Annat

8. Hur många gånger i veckan tränar du?

Ange antal .....

9. Idrottar du i en förening?

- Ja
- Nej

10. Har ni pratat något om jämlikhet, jämställdhet eller diskriminering i din förening?

- Ja
- Nej
- Vet ej
- Annat .....

11. Hur tycker du att du blivit bemött inom idrotten utifrån din sexuella läggning/könsidentitet? (Du kan kryssa i flera alternativ).

- Mycket bra
- Bra
- Okej
- Dåligt
- Mycket dåligt
- Vet ej
- Annat .....

12. Har du någon gång avstått från att idrotta på grund av hur du blivit bemött eller riskerat att bemötas utifrån din sexuella läggning/könsidentitet?

- Ja
- Nej
- Vet ej/Annat .....

13. Är du eller har du varit medlem i RFSL, RFSL Ungdom eller någon annan hbtq-organisation?

- Ja
- Nej
- Vet ej

14. Kan du tänka dig att vara med på en längre intervju om dessa frågor? Fyll i så fall i dina kontaktuppgifter här. Intervjun kommer ligga till grund för två studier som RFSL, RFSL Ungdom och Gymnastik- och Idrottshögskolan skriver om hbt och idrott. Din medverkan kommer vara helt anonym.

Namn .....

E-post .....

Telefonnummer .....

Bilaga 5: Intervjuguide

Bakgrundsinformation

- Var bor du?
- Hur var din uppväxt?
- Kommer du ihåg när du började tänka att du inte var heterosexuell/cisperson?
- Vilka i din omgivning vet om att du är hbtq?
- Hur kändes det att berätta för dem? / Hur känns det att de inte vet?

Informantens idrottande

- Vilka idrotter har du varit aktiv inom?
- Hur länge har du varit aktiv?
- Vilken/vilka nivåer?
- Vad är det du gillar med att idrotta?
- Varför har du valt just den/de idrotterna som du håller på med?
- Om du har hållit på med någon annan idrott, varför slutade du med dem?
- Finns det någon annan idrott du skulle vilja hålla på med? Varför? Varför utövar du inte den?
- Är det någon skillnad i hur du idrottar nu gentemot när du var liten? Har du alltid tränat lika mycket/lite, på samma nivå, med samma typ av träningskompisar?
- Tror du att du kommer att fortsätta idrotta? Varför?/Varför inte?

Öppenhet

- Är du öppen i din förening? För vilka? Hur är det? Hur skulle du vilja ha det?
  - Om ja, hur reagerade tränare/kamrater?
  - Om nej, hur tror du tränare/kamrater skulle reagera?
Vad skulle krävas för att du skulle känna dig trygg att berätta?
- Känner du andra hbtq-idrottare personligen? Är de öppna? Varför tror du att de har valt att vara öppna/dolda? Vilka reaktioner har de mött?
  - Tror du att idrottare som är hbtq generellt är öppna med det i sin förening?
  - Vad tror du att det kan bero på?
- Är det någon skillnad mellan män och kvinnor när det gäller öppenheten? Hur tänker du då?

- Varför tror du det finns så få öppna elitidrottare? Finns det någon som du känner till som är öppen inom din idrott?
- Om alla idrottare som lever dolt kom ut i morgon, tror du att det skulle få några konsekvenser? Vilka?

Könsuppdelning

- Vad tycker du om könsuppdelningen inom idrotten? Finns det någon situation när den har påverkat dig?
- Hur känner du inför omklädningsrum?
- Om du inte använder gemensamma duschar och omklädningsrum, hur gör du då?
- Har du några förslag på praktiska lösningar kring omklädningsrum?

Kläder och pronomen

- Använder dina tränare det namn och pronomen du föredrar?
- Använder dina träningskompisar det pronomen du föredrar?
- Hur skulle din drömsituation se ut angående språket inom din idrott?
- Vad har du för kläder när du tränar eller tävlar? Varierar kläderna i din idrott beroende på kön?
- Hur skulle du i en drömvärld vara klädd vid träning och tävling?

Diskriminering och heteronormativitet

- Finns det situationer när du idrottar då du känner att det blir särskilt tydligt att du är hbtq-person? Exempel på tillfällen, resor, läger, dusch, middagar? Hur känns det?
- Tycker du att det finns fördomar om hbtq-personer inom idrotten? Vilka?
- Tror du att det förekommer diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling utifrån sexuell läggning eller könsidentitet inom idrottsrörelsen?
- Har du själv upplevt att du blivit utsatt för fördomar eller blivit diskriminerad?
  - Kan du berätta om detta?
  - Vad kände/tänkte/gjorde du då?
- Om du skulle bli utsatt för trakasserier i anslutning till ditt idrottsutövande, vart skulle du vända dig?
- Känner du andra hbtq-idrottare som utsatts för diskriminering eller kränkande behandling? Kan du berätta om vad som hände? Påverkar det dig att höra deras historier? Hur?
- Förekommer det skämt eller nedsättande omdömen om hbtq-personer i din förening? Hur känns det? Hur reagerar de andra i föreningen?

- Hur tycker du att idrottsrörelsen hanterar frågor gällande hbtq-personers villkor, homofobi, transfobi och diskriminering? Borde något göras annorlunda?

Frizon

- Vad finns det som är positivt med att vara hbtq-person och idrottare?
- Vilka är dina förebilder inom idrotten? Varför?
- Tror du att du själv kan komma att göra karriär inom din idrott? Varför?/Varför inte?
- Umgås du i hbtq-kretsar på helger och kvällar? Klubbar, festivaler, kompisar.

Kärlek och attraktion

- Är idrottsmiljön en bra miljö att flörta eller ha förhållanden i?
- Vad skulle hända om du skulle flörta med någon på exempelvis en fest (inom idrotten)?

Tränare och ledare

- Hur ser din relation ut till dina ledare/tränare?
- Har din tränare någon gång tagit upp frågor som rör sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck?
- Har du själv någon ledarroll? Spelar din sexuella läggning/könsidentitet någon roll i din position som tränare?
- Vet du någon tränare som är öppen hbtq-person?

Träningskompisar

- Hur ser din relation ut till dem som du tränar med?
- Umgås du med dina träningskompisar utanför själva träningen? Varför/varför inte?
- Åker du på tränings- och tävlingsresor tillsammans med din förening eller dina träningskompisar? Vad känner du inför det?
- Pratas det om hbtq-frågor i din förening? På vilket sätt? Är det ett känsligt eller avdramatiserat ämne? Exempel? Pratas det mycket om heterosexualitet?
- Känner du dig någon gång utanför för att du är hbtq-person?

Föräldrar

- Spelar föräldrar en stor roll i ditt idrottsutövande? Betalar de avgifter, skjutsar de, är de engagerade?
- Har du hbtq-kompisar som du idrottar tillsammans med?
- Vad har du fått för bemötande från andras föräldrar?

Självbild

- Är din sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck en viktig del av din identitet?

Övriga frågor

- Finns det någonting du önskar var annorlunda eller som du skulle vilja ändra på i ditt idrottsutövande?
- Hur upplever du att attityden gentemot idrott är hos andra hbtq-personer?
- Har du någon diagnos?
- Har du någon annan bakgrund än svensk?
- Har du något funktionshinder?
- Vad jobbar dina föräldrar med? Har de akademisk examen?
- Är du medlem i någon hbtq-organisation?

